

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2015

Bc. Tomáš Nekovářík

Vysoká škola ekonomická v Praze
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Politologie

**Aktivity zájmových skupin v oblasti GMO:
případová studie geneticky modifikované kukuřice**

(Diplomová práce)

Autor: Bc. Tomáš Nekovařík

Vedoucí práce: Ing. Petr Vymětal, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil pouze zdroje uvedené v seznamu literatury.

V Praze dne 01.01.2015

.....

podpis studenta

Poděkování:

Rád bych tímto poděkoval svému vedoucímu diplomové práce Ing. Petrovi Vymětalovi, Ph.D. za cenné připomínky a rady, které mi během psaní práce poskytl. Dále bych rád poděkoval své rodině a přátelům za jejich neutuchající podporu a obdivuhodnou trpělivost.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá prosazováním zájmů v oblasti geneticky modifikovaných organismů. Cílem práce je analyzovat aktivity zájmových skupin v této oblasti a postihnout rozdílný přístup vlád ke GMO v USA a Evropě. Práce je strukturovaná do čtyř částí. První kapitola teoreticky definuje zájmové skupiny a lobbying. Druhá kapitola je věnována geneticky modifikovaným organismům a rozdílům mezi EU a USA v legislativě, rozsahu pěstování a přístupu vlád. Ve třetí kapitole se zabývá společností Monsanto – firmou, jež dominuje v množství zájmových skupin v této oblasti. Čtvrtá kapitola práce představuje případovou studii problému geneticky modifikované kukuřice v Evropě. Právě na případu geneticky modifikované kukuřice lze v Evropské unii vidět aktivity zájmových hnutí, přístup členských států a přístup EU jako celku.

Abstract

This thesis deals with promoting of the interests in the area of genetically modified organisms. The aim is to analyze the activities of interest groups in the area and affect different approach of governments to GMO in the USA and Europe. The work is structured into four parts. The first chapter theoretically defines interest groups and lobbying. The second chapter is devoted to genetically modified organisms and the differences between the EU and the USA in the legislation, the extent of cultivation and the approach of governments. The third chapter deals with Monsanto - the company that dominates the amount of interest groups in this area. The fourth chapter presents a case study of the problem of genetically modified maize in Europe. Just on the case of genetically modified maize can be seen in the European Union activities interest groups, approach of member states and European Union approach.

Klíčová slova

Geneticky modifikovaný organismus, zájmová skupina, lobbying, Evropská unie, USA, Monsanto

Key words

Genetically modified organism, interest group, lobbying, European Union, USA, Monsanto

Seznam tabulek a grafů:

Tabulka 1 - Přímé a nepřímé metody	31
Tabulka 2 - Vývoj ploch GM kukuřice v EU (v hektarech).....	52
Graf 1- Geneticky modifikované plodiny v USA.....	25
Graf 2 - Celkové výdaje na lobbying.....	44
Graf 3 - Vývoj příspěvků v letech 1990 – 2014	45
Graf 4 - Podpora jednotlivým stranám	47

Obsah

Úvod	1
1. Zájmové skupiny a lobbying	4
1.1 Zájmové skupiny	4
1.1.1 Definice zájmových skupin	4
1.1.2 Rozlišení zájmových skupin a politických stran	5
1.1.3 Funkce zájmových skupin	6
1.2 Lobbying	8
1.2.1 Definice lobbyingu	8
1.2.2 Regulace lobbyingu	11
1.2.3 Lobbying vs. Korupce	13
1.2.4 Regulace lobbyingu v USA	14
1.2.5 Regulace lobbyingu v institucích EU	17
2 Přístup ke geneticky modifikovaným organismům v USA a Evropě	20
2.1 Definice GMO	20
2.2 Výhody a nevýhody GMO	21
2.3 Mezinárodní smlouvy	23
2.4 Geneticky modifikované organismy v USA	24
2.5 Geneticky modifikované organismy v Evropské unii	26
2.5.1 Zásada předběžné opatrnosti	26
2.5.2 Evropská legislativa	27
2.6 Zájmové skupiny angažující se v GMO	29
2.6.1 Zájmové skupiny „pro“ GMO a „proti“ GMO na globální úrovni	29
2.6.2 Arény lobbyingu v EU	30
2.6.3 Metody a techniky lobbyingu	30
3 . Monsanto - důležitý aktér v oblasti GMO	33
3.1 Historie firmy Monsanto	33
3.2 Kritika Monsanto	34
3.2.1 Polychorované bifenyly	34
3.2.2 Roundup	36
3.2.3 Posilac	36
3.2.4 Agent Orange	37
3.2.5 Patentová politika	38
3.2.6 Monsanto Protection Act	41

3.3	Vliv Monsanto.....	41
3.4	Výdaje Monsanto na lobbying.....	43
4	Případová studie geneticky modifikované kukuřice v Evropě.....	48
4.1	Geneticky modifikovaná kukuřice MON 810.....	50
4.2	Regulace pěstování GMO v zemích EU.....	53
4.2.1	Francie	53
4.2.2	Česká republika	54
4.3	Wikileaks	56
4.4	Další druhy geneticky modifikovaných kukuřic.....	57
4.4.1	GM kukuřice NK 603.....	57
4.4.2	GM Kukuřice 1507	58
	Závěr.....	61
	Zdroje:	64

Úvod

Otázka genetické modifikace organismů je velmi diskutovaná nejen v Evropské unii, ale po celém světě. Existuje mnoho argumentů, proč geneticky modifikovat. Patří mezi ně například jejich zvýšená odolnost proti pesticidům nebo jsou nástroje boje proti hladomoru ve světě. Ovšem stejně jako své příznivce, mají geneticky modifikované organismy (dále jen GMO) i své odpůrce. Ti nejčastěji argumentují etikou, bezpečností a vedlejšími účinky GMO. Nejsilnějším argumentem, proč se genetickou modifikací zabývat, je jejich komerční potenciál.

Diplomová práce se bude zabývat geneticky modifikovanými organismy. Cílem práce bude analyzovat aktivity zájmových skupin v této oblasti a postihnout rozdílný přístup vlád ke GMO v USA a Evropě. Vzhledem k tomuto cíli jsem si zvolil následující hlavní otázku: V čem spočívá rozdíl v přístupu vlád ke GMO mezi USA a EU? V návaznosti na tuto otázku mě bude zajímat: Jaké zájmové skupiny se angažují v otázce geneticky modifikované kukuřice a jaké lobbistické nástroje používají? Jaké jsou hlavní faktory úspěchu při prosazování zájmů v oblasti GMO? Jakou roli hraje společnost Monsanto v USA a ve světě v souvislosti s GMO?

Práce je strukturována do čtyř kapitol. První kapitola se bude věnovat teoretickému vymezení zájmových skupin. Bude obsahovat různé definice tohoto pojmu, odlišení zájmových skupin od politických stran nebo způsoby, jakými jsou prosazovány jejich zájmy. Druhá část této kapitoly bude věnována lobbingu, konkrétně jeho definici, metodám, regulaci jak v Evropské unii, tak ve Spojených státech amerických a také současným vývojem a významu, který lobbying v současnosti má.

Druhá kapitola je věnována geneticky modifikovaným organismům. Cílem kapitoly bude postihnout rozdíly v přístupu ke GMO v USA a v Evropě, rozdíly v legislativě, rozsahu pěstování a přístupu vlád. Definice GMO není tak jednoznačná, jak se může na první pohled zdát. Je jí věnována tedy první část kapitoly. Dále se zaměříme na komparaci přístupu USA a Evropské unie k této otázce. Je všeobecně známé, že tento rozdíl je markantní a budu analyzovat podrobnosti, příčiny a důsledky toho, proč je přístup vlád tolik rozdílný. Zda je přístup států Evropské unie jednotný nebo existují výjimky. V další části rozebereme zájmové skupiny angažující se v boji pro i proti geneticky modifikovaným organismům, oblasti, z kterých tyto skupiny pocházejí, arény v kterých lobbují a nástroje, které používají. Závěrem kapitoly mě bude zajímat obecný přístup veřejnosti ke GMO.

Jádro práce, vzhledem ke stanoveným otázkám, tvoří třetí a čtvrtá kapitola. Ve třetí kapitole se budu věnovat společnosti Monsanto – firmou zabývající se vývojem a produkcí geneticky modifikovaných organismů, jež dominuje množství zájmových skupin v této oblasti. Cílem kapitoly bude zjistit, jak silné postavení společnost má a jakým způsobem zasahuje do rozhodování o GMO. Monsanto je zajímavé svojí velikostí, prostředky vynakládanými na lobbying nebo způsobem, jakým prosazuje vlastní zájmy. Další část kapitoly bude věnována působení Monsanto v oblasti geneticky modifikovaných organismů. Budou zde popsány produkty firmy, problémy na které naráží, působení firmy ve Spojených státech, Evropské unii a ve světě. Poslední část kapitoly bude zaměřena na lobbování společnosti, na metody, kterými prosazuje své zájmy, zda její metody jsou legální a etické. Případ Monsanto byl vybrán z toho důvodu, že na něm lze velmi dobře popsat a analyzovat aktivity zájmových skupin ve Spojených státech amerických a celkový přístup USA k problematice geneticky modifikovaných organismů.

Čtvrtá kapitola práce představuje případovou studii problému geneticky modifikované kukuřice v Evropě. Právě na případu geneticky modifikované kukuřice lze v Evropské unii vidět aktivity zájmových hnutí, přístup členských států a přístup EU jako celku. Evropa je protipólem Spojených států a dlouhodobě spíše bojuje proti všem geneticky modifikovaným organismům. Kukuřici jsem si vybral z toho důvodu, že velmi dobře ilustruje přístup Evropské unie. V EU je povoleno pěstovat pouze jedinou GM plodinu a to kukuřici MON 810 společnosti Monsanto. Jejím rozšíření v Evropě se budu věnovat na příkladech Francie, jako zástupce odmítavé politiky vůči GMO a České republiky, která nezastává jasnou pozici. Českou republiku chtěly zároveň využít Spojené státy jako trojského koně pro zbytek Evropy. Evropské specifikum v povolování GM plodin podpořím dalšími dvěma příklady GM kukuřice. První z nich nebyla povolena pro pěstování v EU, druhá je stále ve schvalovacím řízení. Obrovského komerčního potenciálu geneticky modifikované kukuřice a s tím související snahou Spojených států a nadnárodních společností typu Monsanto dostat se na evropský trh vyšla najevo v souvislosti s kauzou WikiLeaks, čemuž se věnuji v závěru kapitoly. Z metod jsem pro naplnění cíle využil analýzu, deskripci a komparaci.

Vzhledem k aktuálnosti tématu mi pro velkou část práce jako hlavní zdroje poslouží novinové články a odborné studie. Inspirací pro výběr tématu mi byl televizní dokument a zároveň kniha francouzské investigativní novinářky Marie-Monique Robinové, Svět podle

společnosti Monsanto.¹ Tato novinářka se dlouhodobě zabývá geneticky modifikovanými organismy a Monsantoem a za svojí práci získala několik novinářských cen.

¹ ROBIN, M., Translated from the French by George HOLOCH. The world according to Monsanto: pollution, corruption, and the control of the world's food supply. New York: New Press, 2010. ISBN 1595584269.

1. Zájmové skupiny a lobbying

1.1 Zájmové skupiny

Role zájmových skupin ve společnosti v posledních desetiletích roste a v současné době si nelze představit moderní demokracii bez nejrůznějších sdružení, svazů a také zájmových skupin. Tyto mimostranické organizace vstupují do politických procesů a je jim přiznávána legitimita jako rovnocenným partnerům tvorby politiky. Vstupování zájmových skupin do rozhodovacích procesů nám dává informaci o tom, jak jsou ve společnosti rozvrstveny individuální i kolektivní názory, postoje a hodnoty.²

1.1.1 Definice zájmových skupin

Základní definicí zájmové skupiny, z které autoři většinou vycházejí, je definice Maxe Webera, podle které je zájmová skupina „*omezený nebo uzavřený sociální vztah regulovaných navenek tehdy, když je dodržování jeho řádu garantováno vlastním chováním určitých lidí zaměřených na jeho provádění: vedoucího nebo správního (administrativního) štábu, který má případně za normálních okolností pravomoci svaz zastupovat*“.³

Další významnou definicí zájmové skupiny je definice Davida B. Trumena. Ten rozlišuje zájmové skupiny podle jejich momentálního jednání. Rozlišuje skupiny, zájmové skupiny a politické skupiny. Podle jeho názoru není každá formální skupina, která tvoří soubor lidí vstupujících do vzájemných vztahů, automaticky zájmovou skupinou. Nepostačuje ani fakt společného zájmu. Podle něho je zájmovou skupinou libovolná skupina lidí, která „*na základě jednoho nebo více sdílených postojů vznáší nároky na to, aby jiné skupiny společnosti prosadily, zachovávaly nebo rozvíjely takové formy chování, které tyto sdílené postoje implikují*“.⁴ Zájmovou skupinou je tedy skupina lidí, která požaduje určité jednání po jiných skupinách. Pokud zájmová skupina cílí své požadavky na politické instituce, stává se z ní podle Trumana politická zájmová skupina.⁵ I když se

² KUNŠTÁT, D. Instituce zprostředkování zájmů: strany a zájmové skupiny. *Naše společnost*. roč. 2006, č. 2. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/2006-2/institute-zprostredkovani-zajmu-strany-a-zajmove-skupiny>

³ ŘÍCHOVÁ, B. : *Úvod do současné politologie*, str. 115.

⁴ FIALA, P.: Definice zájmových skupin. K některým teoretickým problémům politologického výzkumu organizovaných zájmů, *Politologický časopis*, roč. 6., č. 1, 1999, s. 52-59.

⁵ Pro lepší pochopení Trumanovy teorie uvádí Šárka Laboutková příklad s tenisovým klubem: ten je pouhou skupinou, pokud členové klubu trénují a hrají tenis v rámci klubu. Ve chvíli, kdy se rozhodnou zúčastnit nějakého turnaje a začnou mít určité představy a vznášet požadavky na jiné tenisové kluby, jak mají turnaj zorganizovat, stává se tenisový klub zájmovou skupinou. Pokud se tenisový klub začne politicky angažovat, například formou nátlaku nebo lobbování, za účelem poskytnutí obecních pozemků pro výstavbu dalších tenisových kurtů, stává se z tenisového klubu politická zájmová skupina.

Truman snaží přesněji definovat zájmovou skupinu, využití této definice je sporné, jelikož vychází z momentálního jednání zájmové skupiny a ne z nějakého dlouhodobější činnosti.⁶

Další velmi často uváděnou definicí je ta od A. Almonda – G. B. Powella z roku 1966. Autoři definují zájmovou skupinu jako „*skupinu jednotlivců, kteří jsou spojeni konkrétními vazbami, jejichž základem je úsilí prosadit své zájmy a docílit určitých výhod („selektivních pobídek“) a kteří jsou si těchto vazeb více či méně vědomi. Vnitřní uspořádání zájmové skupiny může být organizováno tak, aby počítalo se skutečností, že všichni členové skupiny trvale naplňují svou roli, nebo může odrazem toho, že jednotliví členové skupiny si společný zájem uvědomují jen příležitostně v nepravidelných intervalech*“.⁷ I zde Almond později připojil důraz na ovlivňování politiky.

Tyto definice narážejí na několik problémů. Tím zřejmě nejzásadnějším je to, že na zájmové skupiny není nahlíženo jako na samostatné jednotky výzkumu, není brán v úvahu celý systém organizovaných zájmů, ale snaží pouze ohraničit množinu zájmových skupin pouze na ty, které mají nějaký politický rozměr a vznášejí politické požadavky.⁸

Současnosti nejvíce odpovídající je podle Petra Fialy definice Ulricha von Alemanna, který zájmovou skupinu definuje jako „*dobrovolně utvářené sociální jednotky s určitými cíli a s určitým – na dělbu práce spočívajícím – vnitřním členěním (organizací), které se snaží uskutečnit individuální, materiální a ideové zájmy svých členů ve smyslu potřeb, užitku a ospravedlnění, přičemž to dělají uvnitř sociální jednotky (malý sportovní klub) a/nebo vůči jiným skupinám, organizacím, institucím (velký sportovní svaz)*“.⁹

Všechny definice narážejí na problém oddělení politických a nepolitických zájmů a s tím související oddělení zájmové skupiny od politické strany.

1.1.2 Rozlišení zájmových skupin a politických stran

Zájmové skupiny a politické strany spolu velmi úzce souvisí. Jedná se o hlavní aktéry, kteří v moderních demokraciích artikuluji a koncentrují zájmy společnosti. Ve většině případů jde působení zájmových skupin napříč politickými stranami. Rozlišit politické strany od zájmových hnutí lze například podle jejich rozdílného působení ve veřejné politice. Zájmovým skupinám nejde o získání moci politickou cestou, nechtějí být nositelem politické moci, ale spíše usilují o vliv na politiky. Naproti tomu politické strany

⁶ LABOUTKOVÁ, Š. *Prosazování zájmů v EU: Národní a specifické zájmy jako legitimní prostředek ovlivňující tvorbu a rozhodovací procesy hospodářské politiky v Evropské unii*. Str. 11.

⁷ Citováno podle Fialy, 1999, str. 53.

⁸ FIALA, P.: *Definice zájmových skupin*, Politologický časopis 1/99, str.54.

⁹ FIALA, P.: *Definice zájmových skupin*, Politologický časopis 1/99, str. 57.

usilují o obsazení úřadů a o získání co největšího podílu na vládnutí. Podle Almonda a Powella¹⁰ je doménou zájmových skupin právě prosazování specifických požadavků vůči politickému systému. Strany naopak takto vymezenou „kompetenci“ překračují a jsou integrální součástí rozhodovacích procesů.¹¹

Zájmové skupiny se soustředí na specifické oblasti zájmů a jsou úzce zaměřeny na konkrétní cíl. Jejich členská základna je tedy i více homogenní. Vytváří spíše teritoriální struktury bez viditelnosti hierarchického uspořádání (s výjimkou velkých organizací, kupř. Hospodářská komora). Politické strany seskupují různé zájmy v jednotnou politickou platformu a snaží se získat co nejširší spektrum voličů.¹² Členů politických stran bývá vzhledem k absenci konkrétního omezeného cíle více a jejich spojení má na rozdíl od zájmových skupin méně racionální základ. Ve svém uspořádání vytvářejí politické strany hierarchickou strukturu místních, krajských a celostátních organizací.¹³

Dalším významným rozdílem je politická odpovědnost. Zájmové skupiny, i když se snaží ovlivňovat politická rozhodnutí, nenesou za tato rozhodnutí politickou odpovědnost. Na druhou stranu politické strany mohou být za špatné rozhodnutí politicky potrestány, například v případě vládní strany vyslovením nedůvěry vládě parlamentem.¹⁴

1.1.3 Funkce zájmových skupin

Mezi z velké části shodné prvky zájmových skupin a politických stran patří jejich role a funkce. Zájmové skupiny mají celou řadu funkcí, ovšem je možné identifikovat pět základních, z kterých ostatní funkce vycházejí. Jedná se o artikulaci zájmů, agregaci zájmů, selekci zájmů, politickou integraci a legitimační funkci.

Zprvu nejasné, skryté nebo nezřetelné vyjadřované zájmy členů skupiny se mohou artikulací a agregací zájmů v konkrétní výpovědi a jasná stanoviska a požadavky, s kterými zájmová skupina vystupuje na veřejnosti, obrací se na politické instituce a uvádí je do praxe.¹⁵

Agregace zájmů vyjadřuje proces, při kterém se utváří společná vůle uvnitř skupiny. V každé zájmové skupině je pravděpodobné, že vznikne větší či menší počet dílčích zájmů a požadavků, které bude potřeba přeměnit na programové cíle zájmové skupiny. Tato

¹⁰ ALMOND, Gabriel A. a G. Bingham POWELL. *Comparative Politics: a development approach*. Little, Brown & Co., 1966. ISBN 0316034886.

¹¹ ŘÍCHOVÁ, B.: *Přehled moderních politologických teorií*. Str. 35.

¹² LABOUTKOVÁ, Š.: *Prosazování zájmů v EU*, str.15.

¹³ KUNŠTÁT, D: *Instituce zprostředkování zájmů*.

¹⁴ LABOUTKOVÁ, Š.: *Prosazování zájmů v EU*, str.15.

¹⁵ FIALA, P.: *Funkce zájmových skupin v politickém systému České republiky*, str. 526.

funkce je velmi těsně propojena s artikulací zájmů. Artikulace zájmů je realizována organizovanými zájmovými skupinami, zatímco následná agregace relativně malým počtem osob. Selektce zájmů souvisí s omezenou rozhodovací kapacitou nositelů politické moci. Proto je třeba určit priority, selektovat a sjednotit zájmy tak, aby je bylo možné účinně a úspěšně prosazovat.¹⁶ Selekcí zájmů si zájmová skupina volí své priority tak, aby byly pro ní nejdůležitější, byla viditelnější v očích veřejnosti nebo byla největší pravděpodobnost jejich úspěšného prosazení.

Pod politickou integrací lze chápat vytváření pocitu sounáležitosti a loajality mezi členy skupiny nebo zájmovými skupinami navzájem, napříč politickým systémem.¹⁷ Legitimační funkce znamená účast zájmových skupin a tedy i jejich členů v procesu politického rozhodování. Díky zájmovým skupinám dochází k bližšímu spojení občanů a státu a tedy do jisté míry legitimizování jeho počínání.

Z těchto základních pěti funkcí vycházejí další. Jednou z nich je informační funkce a s ní související funkce vzdělávací. Pokud chce být zájmová skupina podpořena veřejností, musí občany v co největším rozsahu informovat o dané problematice. Stejně tak je důležité informovat politiky. Ti nejsou schopni obsáhnout všechny problémy společnosti a jejich větší informovanost tedy prospívá ke kompetentnějšímu rozhodování.¹⁸ Informační funkce je velmi dobře vidět například v institucích Evropské unie. Zde jsou zájmové skupiny, vzhledem ke svým odborným znalostem, součástí poradních a expertních výborů.

Zájmové skupiny jsou důležitým zdrojem podpory například různých projektů. Poskytují odborné analýzy a výzkumy, zajišťují finanční podporu, pomáhají organizačně a podobně. Významnou funkcí zájmových skupin je funkce monitorovací a kontrolní, kdy skupiny sledují jak připravovanou, tak i schválenou legislativu týkající se jejich zájmu a kontrolují její uplatňování, kontrolují jednání politiků v daném odvětví a o nedostatecích informují veřejnost. S tím souvisí mobilizační funkce, kdy se zájmové skupiny snaží zmobilizovat příslušné sociální, profesní či jiné skupiny a artikulovat jejich požadavky.¹⁹ V neposlední řadě patří mezi funkce zájmových skupin řešení konfliktů. Vedle zmíněných funkcí zájmových skupin existuje ještě celá řada dalších.²⁰

¹⁶ CABADA, L.: *Úvod do studia politické vědy*, str. 220.

¹⁷ FIALA, P.: *Funkce zájmových skupin v politickém systému České republiky*, str. 526.

¹⁸ LABOUTKOVÁ, Š. *Prosazování zájmů v EU* : str. 31.

¹⁹ LABOUTKOVÁ, Š. *Prosazování zájmů v EU* :str. 31.

²⁰ FIALA, P.: *Funkce zájmových skupin v politickém systému České republiky*

1.2 Lobbying

Každá zájmová skupina, organizace nebo sdružení má svůj cíl, jehož se snaží dosáhnout. Prosazování těchto zájmů je přirozená a legitimní součást demokratického rozhodovacího procesu. Existují nejrůznější cesty jejich prosazování, které lze obecně rozdělit na legální (lobbying) a nelegální (korupce). Mezi legálním a nelegálním prosazováním zájmů existuje velmi tenká hranice.

1.2.1 Definice lobbyingu

Lobbying je sice běžně používané slovo, ale jeho obsah je veřejností často špatně uchopen a proto je spíše užíváno v hanlivém významu. Pokud se slovo lobbying pokusíme přesně definovat, narazíme hned na několik problémů. Jeho definice se liší z pohledu názorů jednotlivých autorů, rozdílných právních úprav, představ, co tento pojem označuje nebo z pohledu rozmanitých lobbistických praktik.

Samotný pojem *lobby* pochází z angličtiny a je používán v těchto pěti základních významech:²¹

- vstupní hala,
- veřejný prostor poblíž hlavního jednacího sálu zákonodárců,
- skupina osob zabývajících se ovlivňováním zákonodárců nebo jiných veřejných činitelů ve specifické záležitosti,
- snaha ovlivnit veřejné činitele za účelem vyjádření souhlasu či nesouhlasu s konkrétním opatřením či návrhem,
- snaha ovlivnit úředníka tak, aby jednal určitým způsobem.

Slovo lobbying je nejčastěji využíváno ve smyslu ovlivňování převážně veřejných činitelů a je tedy chápáno jako činnost směřovaná na ty, kteří mají pravomoc rozhodovat. Dalším pohledem je lobbying jako přesvědčování. Různí aktéři mají různé pohledy na věc, a komu se podaří přesvědčit toho, kdo rozhoduje, záleží na jejich schopnostech, metodách a síle použitých argumentů. To ovšem předpokládá rovnocenné postavení zájmových skupin a je velmi často zjednodušováno na jednoduchý proces požadovat po lidech to, co chci já a změnit jejich „ne“ na „ano“. To ovšem svádí k představě, že je lobbying nelegitimní a

²¹ MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbying v moderních demokraciích*, str.17.

nelegální praktika.²² Přesvědčovat o změně názoru již rozhodnutého je však podle lobbistů příliš drahé. Jejich cílem je tedy převážně ovlivňovat převážně ty dosud nerozhodnuté.

Dokument OECD z 18. února 2010, Principy transparentnosti a integrity v lobbingu, uvádí následující definici lobbingu: „*Lobbing je ústní či písemná komunikace s veřejným činitelem za účelem ovlivnění přijímání zákonů, politiky či úředních rozhodnutí, často se zaměřující na zákonodárnou větev na celostátních a regionálních stupních. Avšak odehrává se i ve výkonné větvi, např. k ovlivnění přijetí pravidel či návrhů projektů a smluv. Z toho plyne, že termín veřejní činitelé zahrnuje státní úředníky, zaměstnance a nositele (ať už volené či jmenované) veřejné funkce v oblastech výkonné a zákonodárné moci.*“²³

Legitimita lobbování vyplývá z fungování samotné demokracie, v níž vedle sebe funguje mnoho rozdílných zájmů a názorů, které mají občané právo komunikovat se svými volenými zástupci a dalšími veřejnými orgány a ke kterým mohou směřovat své přání. Tato práva jsou navíc v mnoha zemích dána ústavně v podobě Listiny základních práv a svobod. Negativní vnímání lobbingu je tak dáno neznalostí veřejnosti a často také jednáním jednotlivých lobbistů nebo klientů, které si lobbisty najímají.²⁴

Mimo to může být lobbing chápán jako činnost vyzdvihující jiné aspekty lobbistické činnosti. Lobbing může být chápán jako obhajoba (advocacy), reprezentace zájmů (všechny formy interakcí, které jsou vytvářeny za účelem přesvědčení těch, co rozhodují), komunikace (poskytování informací těm, co rozhodují, aby jim bylo umožněno kompetentnější rozhodování), zprostředkování (zprostředkování myšlenek, názorů a také zdrojů).²⁵

Jak z výkladu a vnímání slova vyplývá, základem všech definic lobbingu je, že se jedná o snahu ovlivnění rozhodnutí veřejných představitelů s rozhodovací pravomocí, aby rozhodovali ve prospěch věci, kterou lobbista či zájmová skupina hájí. Toto je však velmi obecné a je třeba to dále upřesnit. Ideální definice by měla stanovit jasný rozdíl mezi lobbingem a korupcí, vymezit lobbing od prosazování zájmů volenou reprezentací, definovat aktéry lobbingu, stanovit cíle lobbingu a vymezit lobbing jako zdroj informací a odborných expertíz.

²² Tamtéž.

²³ OECD Recommendation on Principles for Transparency and Integrity in Lobbying, 18 February 2010, OECD, dostupné z: <http://www.oecd.org/corruption/ethics/Lobbying-Brochure.pdf>.

²⁴ VYMĚTAL, P., Co je lobbing? Vymezení, tradice, diskurz a praktiky lobbingu. In: MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMĚTAL, P.: *Lobbing v moderních demokraciích*, str. 28.

²⁵ Tamtéž.

Těmto požadavkům nejlépe odpovídá definice dle Luigiho Graziana, odborníka na lobbying evropském kontextu: „*Lobbing je specializovaná a odborná reprezentace prostřednictvím široké škály prostředků, které v zásadě vylučují korupční výměnu služeb; ve své povaze velmi odlišná od obecné nesespecializované reprezentace, kterou zajišťují volení zástupci. Jako reprezentant partikulárních zájmu lobbista dodává informace a technicko-odborné expertízy, které mohou být užitečné a někdy rozhodující při definování legislativní a správní regulace.*“²⁶

Shendelen definuje lobbying jako „*na jedné straně neformální výměna informací s veřejnými orgány a činiteli, na druhé straně jako pokus o neformální ovlivnění veřejných orgánů a činitelů*“. Lobbying označuje nekonvenční jednání zájmových skupin zaměřené na dosažení požadovaných výsledků od vlády“.²⁷

Nejdelší tradici a zároveň nejlépe legislativně upravený je lobbying v anglosaských zemích. Významnou definicí je definice lobbyingu vycházející z americké legislativy: Lobbyistické aktivity jsou „*lobbistické kontakty a pokusy nebo pokus o takovýto kontakt včetně přípravy a plánování aktivit, výzkum a ostatní přípravné práce [...]* Za lobbyistický kontakt se považuje jakákoli ústní nebo písemná (tj. i elektronická) komunikace se úředníky exekutivní složky nebo úředníky legislativní složky konaný ve prospěch svých klientů [...] za úplatu“.²⁸

Association of Government Relations Professionals²⁹ popisuje práci lobbisty jako „*zastupování zájmů klienta nebo zúčastněných stran, vzdělávat zákonodárce a jejich zaměstnance o dopadu navrhovaných zákonů a regulací. Lobbying zahrnuje průzkum a analýza legislativy nebo dalších regulatorních návrhů; monitorování a zprávy o vývoji; účast na sněmovních výborech; práce s koalicemi zájmů týkající se stejného problému; a vzdělávání nejen vládních úředníků, ale také zaměstnanců nebo představitelů firem o možných důsledcích různých změn. To, co lidé považují za jádro lobbyingu – komunikaci s vládními úředníky – představuje pouze malou část lobbistova programu; mnohem víc času zabírá příprava, poskytování informací a komunikace*“.³⁰

²⁶ GAJDOŠ, M.: *Lobbismus versus korupce II. – Vymezení pojmu lobbying*, Praha: Institut pro politickou a ekonomickou kulturu [online]. 2004 [cit 2011-03-10]. Dostupné z WWW: <http://www.ipek.cz/projekty/pojemlob/>.

²⁷ SCHENDELEN, M. P. C. M. van. *Jak lobbovat v Evropské unii, aneb, Machiavelli v Bruselu*. str.210.

²⁸ Lobbying Disclosure Act 1995: Sec 3, Citováno dle MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbying v moderních demokraciích*, str.22.

²⁹ Bývalá American League of Lobbyist.

³⁰ What is Lobbying?. AGRP: Association of Government Relations Professionals [online]. 2014 [cit. 2014-12-23]. Dostupné z: <http://grprofessionals.org/about-lobbying/what-is-lobbying/>

Popsané definice lobbingu by měly sloužit pro lepší orientaci v problému. Pro tuto práci stěžejní bude definice OECD.

1.2.2 Regulace lobbingu

Základním cílem regulace lobbingu není tuto činnost omezit, ale jak už bylo řečeno, spíše jí vymezit vůči nelegálnímu jednání. Samotná regulace se ubírá dvěma základními směry, legislativní úpravou a samoregulací pomocí etických kodexů. Jakákoliv pravidla regulující lobbing jsou spíše výjimkou nežli pravidlem. Většina západoevropských zemí a mladých demokracií střední a východní Evropy žádná pravidla nemá.

Regulace lobbingu se zabývá několika základními otázkami. V první řadě je potřeba jasně rozhodnout co je to lobbing a tedy jaké aktivity lze považovat za lobbistické. Dalšími otázkami jsou, kdo je a kdo není lobbistou, kdo je vlastně regulován, kdo je ovlivňován, kde se lobbuje, kdo má z lobbingu prospěch nebo jaké jsou formy lobbingu. Z těchto otázek vyplývají různé pohledy na tuto problematiku a základní rozdíly v regulaci jednotlivých států. Mají být regulováni pouze lobbující nebo i lobbovaní? Má být lobbing omezen pouze na určité prostory? Pokud regulujeme příjemce lobbingu, mají být regulováni pouze nejvyšší představitelé s rozhodující pravomocí nebo i jejich poradci a nižší úředníci?³¹

Lobbing, pokud se jedná o transparentní činnost je přirozenou a žádoucí součástí demokratických systémů. Úprava lobbingu vychází z předpokladu, že veřejnost má právo vědět, na základě čeho držitelé veřejné moci svá rozhodnutí činí, a to včetně toho, kdo je v příslušných otázkách lobboval. Pokud jsou rozhodovací procesy transparentní, vede to k větší důvěře veřejnosti v politiku. Zároveň pomáhá zákonná regulace kultivovat lobbistickou činnost a přispívá k formování kvalitnějšího rozhodování. Potřeba regulace lobbingu úzce souvisí s korupcí.³²

Regulací lobbingu a lobbingem jako takovým se zabývá mimo jiné OECD. Podle dokument OECD Transparency and Integrity in Lobbying³³ z roku 2013 stanovuje, že účinnost regulace závisí na těchto prvcích:

- Jasné a jednoznačné definice lobbistických aktivit.

³¹ VYMĚTAL, P., Co je lobbing? Vymezení, tradice, diskurz a praktiky lobbingu. In: MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMĚTAL, P.: *Lobbing v moderních demokraciích*, str. 55.

³² KRAUS, L a M FADRŇÝ. Zásady reformy regulace lobbingu. *Sociologický Ústav AV ČR* [online]. [cit. 2014-12-25]. Dostupné z: http://frankbold.org/sites/default/files/publikace/zasady_reformy_regulace_lobbingu_eps_soc_ustav.pdf

³³ OECD Transparency and Integrity in Lobbying, 2013, OECD, dostupné z: <http://www.oecd.org/corruption/ethics/Lobbying-Brochure.pdf>.

- Zveřejňování informací o lobbistech a lobbovaných, jako jsou příjemci, finance a cíle.
- Pravidla stanovující normy očekávaného chování, aby se zabránilo zneužití důvěrných informací, střetu zájmů a předcházelo se otáčivým dveřím.
- Postupy pro zajištění dodržování, monitorování a prosazování.
- Organizační vedení podporující integritu a transparentnost v každodenní praxi.

Velmi důležité pro správnou a účinnou regulaci je tedy definovat lobbistu a lobbovaného.

Lobbovaný může být kdokoli z veřejné správy s určitou rozhodovací pravomocí. Jedná se především o volené zástupce do odpovědných orgánů. Schendelen ale zdůrazňuje roli nevolených úředníků, jimž byla svěřena delegovaná pravomoc rozhodování nebo mají přímý vliv na ty, co rozhodují.³⁴

Lobbisty mohou být občanská sdružení, firmy, obchodní asociace a všechny ostatní nátlakové organizace (stálí zástupci, nadnárodní společnosti, nevládní organizace aj.), které se podílejí na konstituci občanské společnosti jak na celostátních, tak i regionálních úrovních.³⁵ V USA je lobbistou „osoba, která je najatá nebo vydržovaná [jinými slovy placená – pozn. autora] klientem za určitou odměnu (finanční nebo jinou) za služby, které zahrnují více než jeden lobbistický kontakt a která věnuje lobbování alespoň 20 % svého pracovního času v průběhu šesti měsíců ve prospěch svých klientů“.³⁶ V Evropské unii je lobbistou každý, bez ohledu na právní subjektivitu, kdo se zabývá činností, která má za úkol působit na proces formulování politik. Lobbisty mohou být i jednotlivé složky vlád nebo samotný podřízený orgán některého z unijního orgánu, jako je například Generální ředitelství Komise, parlamentní skupiny nebo pracovní skupiny Rady anebo jejich představitelé či jednotliví členové.³⁷

V následujících podkapitolách podrobně popíši vývoj a současnou regulaci lobbingu v USA a EU, tedy zemích relevantních pro tuto práci. Podrobný popis považují důležitý pro pochopení rozdílů a snadnější orientaci v problematice.

³⁴ SCHENDELEN, R., Jak lobbovat v Evropské unii, aneb, Machiavelli v Bruselu. Brno: Barrister & Principal, 2004. ISBN 80-86598-75-6, str. 93.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ LDA: „Lobbying Disclosure Act“, část 3, odst. 10.

³⁷ SCHENDELEN, R., Jak lobbovat v Evropské unii, aneb, Machiavelli v Bruselu. Brno: Barrister & Principal, 2004. ISBN 80-86598-75-6, str. 93.

1.2.3 Lobbying vs. Korupce

Jak již bylo řečeno, mezi lobbyingem a korupcí existuje velmi tenká hranice. Snaha definovat lobbying byla zároveň snahou tuto hranici přesně stanovit. Snaha ovlivnit názor druhých přímo svádí k nelegálnímu jednání a lobbying jako takový vyvolává mnoho otázek o přijatelnosti nebo nepřijatelnosti různých lobbistických praktik. Veřejnost často směřuje lobbying s korupcí, samotní lobbisté se tomu však důrazně brání.

Korupce, jako mnohem starší pojem než lobbying, označoval ve starém Řecku mimo jiné také individuální selhání jednotlivců.³⁸ Definice korupce naráží na stejný problém, jako definice lobbyingu. Existují různé definice pojmu korupce, užší či širší, a neexistuje shoda na jejím vymezení. Naprostá většina odborníků se však shoduje na striktním rozlišení lobbyingu a korupce.

Jasnější rozlišení je patrné v anglosaských zemích. Ve Spojených státech amerických nebo Kanadě lobbying a korupci striktně rozlišuje právní regulace lobbistické profese. V anglicky mluvících zemích je také běžkou praktikou profesní samoregulace lobbyingu v podobě etických kodexů.³⁹

Největší problém hájení lobbyingu a jeho oddělování od korupce nastává v zemích, kde je korupce zakořeněna a s lobbyingem provázána. To je případ států s neexistujícími kulturními a institucionálními předpoklady, tedy většinou států s nedostatečně vyspělou demokracií. Příkladem mohou být mladé postkomunistické země.⁴⁰

Tenká hranice mezi lobbyingem a korupcí vyplývá i z definice korupce. Van Klaveren tvrdí, že „*zkorumpovaný úředník pokládá svůj veřejný úřad za podnikání s cílem maximalizovat svůj příjem. [...] Výše příjmu pak už nezávisí na etickém ohodnocení jeho užitečnosti pro společné dobro, ale na situaci na trhu a talentu úředníka nalézt na křivce veřejné poptávky bod, při němž bude maximalizovat zisk*“⁴² Jednou z dalších možností je vymezení zaměřující se na poměrně obtížně definovatelný pojem veřejný zájem. Podle Friedricha se „*vzorci korupce objevují tam, kde subjekt, který je pověřený k výkonu určitých věcí, respektive je odpovědný za fungování nějakého úřadu, je nelegálně stimulován peněžními nebo jinými odměnami k činnosti, která zvýhodňuje poskytovatele odměny a poškozuje veřejnost a její zájmy*“.⁴³ Transparency International definuje korupci jako „*zneužívání svěřených pravomocí za účelem získání nezaslouženého osobního*

³⁸ MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbying v moderních demokraciích*, str. 30.

³⁹ MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbying v moderních demokraciích*, str.31.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴² Tamtéž.

⁴³ FRIC, P. a kol.: *Korupce na český způsob*.str 15.

(soukromého) prospěchu“.⁴⁴ Definice Transparency International bude pro tuto práci stěžejní.

1.2.4 Regulace lobbingu v USA

Lobbing má ve Spojených státech amerických více jak stopadesátiletou tradici a USA jsou považovány za jakousi kolébku lobbingu. I když se slovo lobbing do slovníků dostává až ve 30. letech 19. století, na první lobbistické aktivity můžeme narazit již na konci 18. století. Počátek 20. století se nesl ve znamení korupčních skandálů, což vedlo k první právní úpravě lobbingu.⁴⁵ V roce 1935 byl přijat Public Utilities Holding Company Act, který lobbing reguloval pouze v jednom odvětví, síťové infrastruktury.⁴⁶ Na tento zákon navázal o rok později tzv. Zákon pro loďáře a rejdaře⁴⁷ a Foreign Agents Registration Act (1938) vyžadující zveřejňování lobbistických kontaktu vlivných zahraničních zástupců. Cílem posledně jmenovaného zákona bylo omezení vlivu propagandy na americkou politiku.⁴⁸ Tento zákon je dodnes využívám k regulaci lobbování zahraničních představitelů v Kongresu a lobbování „zdola“.⁴⁹

Vzhledem k rostoucí potřebě rozlišit legální druhy lobbingu od nelegálních a zejména odlišit lobbing od korupce byl přijat v roce 1946 Federální zákon o regulaci lobbingu (Federal Regulation of Lobbying Act, FRLA). Podle tohoto zákona je lobbing definován jako „*aktivita skupin či jednotlivců získávajících finanční prostředky nebo jinou materiální náhradu za účelem ovlivnit přijetí, změnu či zamítnutí zákona v Kongresu*“. Lobbisté měli povinnost čtvrtletně hlásit informace o příjmech a výdajích v souvislosti se svojí činností. Sankcí za porušení zákona byla maximální pokuta 5 000 dolarů, zákaz lobbistické činnosti nejvýše na tři roky nebo vězení nejdéle na dvanáct měsíců.⁵⁰

Tento zákon měl velkou spoustu nedostatků a byl značně neefektivní. Hlavním problémem bylo, že umožňoval lobbing schovávat za jiné aktivity a jeho vymahatelnost byla minimální. O tom svědčí i skutečnost, že i když byl zákon v platnosti padesát let, podařilo se za tu dobu podle tohoto zákona odsoudit pouze dva lobbisty.⁵¹

⁴⁴ TI: *Co to je KORUPCE?*

⁴⁵ MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbing v moderních demokraciích*, str. 88

⁴⁶ Public Utility Holding Company Act.

⁴⁷ MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbing v moderních demokraciích*, str. 88.

⁴⁸ Foreign Agents Registration Act.

⁴⁹ MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbing v moderních demokraciích*, str. 88.

⁵⁰ History of the Lobbying Disclosure Act. LobbyingInfo [online]. 2005 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: http://www.lobbyinginfo.org/laws/page.cfm?pageid=15#_ednref11.

⁵¹ MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbing v moderních demokraciích*, str. 89-90.

Napravit nedostatky FRLA bylo cílem Zákona o zveřejňování informací týkajících se lobbingu (Lobbying Disclosure Act, LDA)⁵² z roku 1995. Základem tohoto zákona je precizní definování jednotlivých pojmů, aby nedocházelo k problémům jako v případě FRLA.

Kromě přesných definic zákon stanovuje, že se netýká pouze legislativy, ale mimo jiné také grantů, půjček, programů, návrhů osob do funkcí a dalších. Nevztahuje se tedy pouze na legislativní moc, ale zahrnuje i moc exekutivní. Součástí zákona je vytvoření přísného registru, kam musí lobbisté dvakrát ročně vyplňovat zprávu o své činnosti (kdy, s kým, proč jednali atp.). Údaje v registru jsou archivovány po dobu šesti let a zároveň je veřejně přístupný.

I tento zákon měl však řadu nedostatků. U tohoto zákona byl problém s nedostatečnou vymahatelností, což bylo částečně způsobeno neexistencí centrální instituce, která by měla pravomoc zákonná pravidla lobbingu vymáhat. Velkým problémem zákona bylo neřešení tzv. revolving doors (otáčivých dveří) a vliv, který měli bývalí veřejní činitelé nebo nejbližší příbuzní zákonodárců, nebo nedostatečné zveřejňování údajů.⁵³

V návaznosti na nedostatky LDA a hlavně díky tzv. Abramoffovy aféry⁵⁴ bylo v roce 2007 přistoupeno k jeho novelizaci zákonem „O poctivém vůdcovství a otevřené vládě“ (Honest Leadership and Open Government Act, HLOGA). Tento zákon mění, respektive zavádí následující:⁵⁵

- Mění půlroční povinnost podávání zpráv o své činnosti na čtvrtletní;
- Zavádí povinnost podávat výkazy o své činnosti elektronicky;
- Povinnost registrace v případě, že příjmy od jednoho klienta přesáhly 2 500 dolarů (původně 5 000) ;
- Rozšíření povinnosti poskytování informací o klientech;
- Pololetní přiznání konkrétních příspěvků;

⁵² LDA: „Lobbying Disclosure Act“ [online]. In PUBLIC LAW 104–65. 104th Congress. 1995. An Act to provide for the disclosure of lobbying activities to influence the Federal Government, and for other purposes [cit. 2014-01-20]. Dostupné z URL: <<http://lobbyingdisclosure.house.gov/lda.pdf>>.

⁵³ History of the Lobbying Disclosure Act. LobbyingInfo [online]. 2005 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: http://www.lobbyinginfo.org/laws/page.cfm?pageid=15#_ednref11.

⁵⁴ Lobbista Jack Abramoff se přiznal k podvodům a uplácení politiků.

⁵⁵ USA. Honest Leadership and Open Government Act. In: House of Representatives, July 31, 2007. Dostupné z: <http://www.opencongress.org/bill/s1-110/text>. Citováno dle: MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbing v moderních demokraciích*, str.94.

- Povinnost zveřejnit informace o předchozím zaměstnání ve státním sektoru (20 let zpět);
- Zvýšení sankcí za porušení zákona;
- Zákaz poskytování darů, bezplatných cest a obědů státním úředníkům;
- Zakazuje členům a zaměstnancům kongresu podmínit své rozhodnutí výměnou za politickou podporu;
- Prodloužení doby zákazu lobbingu pro bývalé senátory z jednoho na dva roky po vypršení jejich mandátu a roční zákaz pro služebně starší zaměstnance.

Poslední zákonná úprava lobbingu přinesla daleko větší transparentnost politického rozhodování, zpřísnila lobbing a výrazně omezila prostor pro korupci. I přes to zde zůstaly určité mezery například ve vymahatelnosti pravidel lobbistické profese. Je třeba ovšem zdůraznit, že výše popsané je pouze federální úprava. Velká část států USA upravuje lobbing ještě přísnějšími pravidly. Navíc sdružení lobbistů a jednotlivé lobbistické firmy přijaly samoregulatorní opatření.

Velmi úzce spojená s lobbingem je otázka získávání peněz k financování politických kampaní. Společnosti, korporace, odbory a další subjekty mají podle současné americké legislativy omezeno přímo finančně podporovat politickou stranu nebo kandidáta na veřejný post. K tomuto účelu byla v roce 1974 přijata novela Federal Election Campaign Act, který přesně stanovuje možnou výši finančního příspěvku od soukromých osob a zároveň zakládá institut Political Action Committee (PAC).⁵⁶ Úkolem PAC je finanční zprostředkování mezi sponzorem a politickým subjektem. I zde je však stanoven limit ve výši 5 000 dolarů na volbu jednoho kandidáta, 15 000 dolarů na volbu politické strany a 5 000 dolarů jiné PAC. Honest Leadership and Open Government Act⁵⁷ z roku 2007 ukládá povinnost elektronicky zveřejňovat seznam dárců do 10 dní od obdržení finančního daru. PAC ze zákona dozoruje Federální volební komise.⁵⁸ Kauza Citizens United z roku 2009 ruší finanční omezení pro firmy a odbory. Nyní mohou tedy firmy a odbory darovat PAC libovolně vysokou finanční částku. Kauza Citizens United spolu s SpeechNow.org v. Federal Election Commission měly za následek vytvoření tzv. Super PAC. Super PAC mohou na přijímat libovolně vysoké částky od firem, odborů i jednotlivců. Své dárcy musí na měsíční nebo čtvrtletní bázi hlásit Federální volební komisi. Na rozdíl od klasických

⁵⁶ FECA;1971.

⁵⁷ Honest Leadership and Open Government Act of 2007.

⁵⁸ What is a PAC?. *OpenSecrets* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <https://www.opensecrets.org/pacs/pacfaq.php>.

PAC nesmějí Super PAC darovat peníze přímo kandidátům. Role PAC v politickém systému USA je tak významná, že zde existuje nebezpečí zneužití PAC silnými a bohatými společnostmi, které mohou díky penězům dominovat politickému rozhodování. Toto nebezpečí na druhou stranu tlumí obrovské množství a pluralita PAC v celých Spojených státech.

1.2.5 Regulace lobbingu v institucích EU

Lobbing v institucích Evropské unie má své zvláštnosti. Charakter orgánů EU je specifický malými rozpočty ve srovnání například s členskými zeměmi, proto se lobbing zaměřuje spíše na ovlivnění legislativních procesů než na vyhledávání renty.⁵⁹ Dalším odlišným znakem je, že aktéry zastupující své zájmy zde nejsou pouze zájmové skupiny, ale také jednotlivé členské státy, státy stojící mimo EU, mezinárodní organizace a další.

Navzdory tomu, že lobbistická aktivita v EU probíhá již velmi dlouho, a že na půdě Evropské unie pracuje podle odhadů 15 až 20 tisíc lobbistů⁶⁰, je tato otázka řešena až od počátku 90. let a i přesto se s pojmem lobbing setkáváme v oficiálních dokumentech jen velmi zřídka.⁶¹ Regulace lobbingu v Evropské unii je řešena převážně dobrovolností. Profesionálním lobbistou na půdě institucí EU se oficiálně stává ten, kdo se dobrovolně registruje v příslušném rejstříku.

S regulací lobbingu se začalo v roce 1991 v **Evropském parlamentu**, kdy byla jednacím řádem stanovena povinnost členů parlamentu a pro registrované asistenty poskytovat podrobné prohlášení a svých profesionálních aktivitách a dalších finančních zájmech. Dále jim bylo zakázáno přijímat jakékoliv dary a výhody.⁶² Pro lobbisty byla zřízena akreditační procedura, při které každý kdo chce navštívit Evropský parlament na více jak 5 dní v roce a kontaktovat člena Evropského parlamentu ve svém zájmu nebo v zájmu třetí osoby, se musí zapsat do výše zmíněného rejstříku a podepsat etický kodex, který musí dodržovat. S registrací získává průkaz, který ho opravňuje pohybovat se po půdě parlamentu a umožňuje mu přístup k dokumentům.⁶³

V **Evropské komisi** má regulace počátek v roce 1993, kdy byly formulovány minimální standardy při komunikaci mezi Komisí a organizovanými zájmy občanské společnosti. Vedení rejstříku zájmových skupin, jejich etické kodexy a stanovení práv a

⁵⁹ LABOUTKOVÁ, Š.: *Prosazování zájmů v EU*, str. 55.

⁶⁰ CORPORATE EUROPE OBSERVATORY (CEO). *Brussels the EU quarter: Explore the corporate lobbying paradise*. [str](#) 20.

⁶¹ MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbing v moderních demokraciích*, str. 108.

⁶² Tamtéž.

⁶³ MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbing v moderních demokraciích*, str. 109.

povinností úředníků komise nemělo vést pouze k zvětšení transparentnosti, ale mělo hlavně podporovat dialog mezi Komisí a občanskou společností.⁶⁴ Rejstřík pro registraci zájmových skupin vznikl v roce 1993, v roce 1999 vznikla jeho elektronická podoba a v roce 2001 byl celý modernizován a představen rejstřík Consultation, the European Commission and Civil Society (CONECCS), který sloužil jako platforma pro poskytování informací oběma směry. Rejstřík byl veden stále na dobrovolné bázi a jeho účinnost není velká.⁶⁵ CONECCS byl v roce 2008 nahrazen Rejstříkem zástupců zájmových skupin. Údaje v tomto registru obsahují navíc údaje předmětu činnosti, cíle sledování a o jaké oblasti politiky se zajímají. Organizace, která se zapíše do registru, se musí přihlásit k etickému kodexu.⁶⁶

V červnu 2011 vznikl tzv. Rejstřík transparentnosti jako společný rejstřík pro Evropskou komisi a Evropský parlament. Rejstřík nabízí jednotný přímý přístup k informacím o tom, kdo se zabývá činnostmi směřujícími k ovlivnění rozhodovacího procesu na úrovni EU, které zájmy jsou prosazovány a jaký objem prostředků je do těchto činností investován. Obsahuje také jednotný kodex chování, zavazující všechny organizace a osoby samostatně výdělečně činné, které jsou připraveny dodržovat daná pravidla hry a bezvýhradně se řídit etickými zásadami. Mechanismus pro vyřizování stížností a ukládání sankcí zaručuje, že pravidla se budou vynucovat a že se zároveň budou řešit podezření na porušení kodexu. Ačkoli je rejstřík stále pouze dobrovolný, cílem poslanců je k registraci přimět i nekomerční organizace, jakými jsou například církve, think-tanky, orgány místní správy a politické strany.⁶⁷

Působnost rejstříku „zahrnuje veškeré činnosti (...) vykonávané s cílem přímo nebo nepřímě ovlivňovat formulování nebo provádění politik a rozhodovací procesy orgánů EU, bez ohledu na použitý komunikační kanál.“⁶⁸ Jedná se o kontakty s poslanci a úředníky, rozesílání dopisů, informačních materiálů nebo dokumentů s určitým stanoviskem. Nemusí se ale jednat pouze o přímý kontakt mezi lobbistou a lobbovaným, počítá se i kontakt prostřednictvím médií, expertních skupin typu „think-tanků“, diskusních fór, apod. Za lobbistickou aktivitu je podle rejstříku považováno i pořádání společenských akcí nebo konferencí, na které jsou jednotlivým poslancům Evropského parlamentu či členům

⁶⁴ Rejstřík transparentnosti. [online]. [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/transparencyregister/info/about-register/whyTransparencyRegister.do?locale=cs>.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Rejstřík transparentnosti. [online]. [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/transparencyregister/info/about-register/whyTransparencyRegister.do?locale=cs>.

⁶⁸ Tamtéž.

Evropské komise, úředníkům nebo jiným zaměstnancům orgánů EU rozesílány pozvánky.⁶⁹

Dalším specifickým orgánů EU, především komise, je nedostatečná kapacita k pokrytí všech možných informací a jejich, s tím související, nedostatek. To přímo nutí ke spolupráci s různými zájmovými skupinami a spoléhání se na jejich studie a expertizy, které jsou tímto de facto vyzívány k lobbistické činnosti.⁷⁰ Problém přístupu Komise spočívá v upřednostňování korporátním zájmovým skupinám a v v jim poskytovaném privilegovaném postavení, které otvírá cestu pro prosazování zájmů jednotlivých firem často nad zájmem veřejným. Další kritika se snáší na velké množství poradních výborů, kterých je v současnosti asi sedm set. Zde je vzhledem k jejich diskrétnosti a minimální publicitě velký prostor pro netransparentnost a tím pádem ztrátu důvěry.

Evropská unie začala s regulací lobbingu teprve v devadesátých letech. EU tedy ve srovnání s USA reguluje lobbing poměrně krátkou dobu. Takto krátká doba lobbingu v EU nestačila k jeho stabilizaci. Dalším důležitým faktorem je vysoká rozmanitost členů unie a její neustálé proměny. V takto dynamickém a neustále se formujícím uskupení vznikají stále nové příležitosti na prosazování vlastních zájmů. Regulace se tedy stále vyvíjí a v současnosti ji představují převážně dobrovolné registrace do Rejstříku transparentnosti a kodexy chování pro všechny lobbyisty.

⁶⁹ ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU: o uzavření interinstitucionální dohody mezi Evropským parlamentem a Komisí o společném rejstříku transparentnosti (2010/2291(ACI)). In: *Úřední věstník C 271 E*. 2011. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2011-0174+0+DOC+XML+V0//CS>.

⁷⁰ MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbing v moderních demokraciích*, str.108.

2 Přístup ke geneticky modifikovaným organismům v USA a Evropě

2.1 Definice GMO

Ani definice geneticky modifikovaných organismů není tak jednoznačná, jak se na první pohled může zdát. Nejobecnější definicí je definice Světové zdravotnické organizace. Podle ní jsou GMO „*organisms (tj rostliny, zvířata nebo mikroorganismy), ve kterých byl genetický materiál (DNA) změněn způsobem, ke kterému nedochází přirozenou cestou.*“⁷¹ Ze základní definice WHO vychází většina států, avšak tyto definice se mohou v různých státech proměňovat.

Spojené státy americké definují GMO jako „*organismus, jehož genetický materiál byl změněn pomocí genetického inženýrství.*“⁷² To je definováno zákony Spojených států jako „*izolování jednotlivých fragmentů DNA a jejich spojení s jiným genetickým materiálem. Pokud se výsledek vloží do určité buňky, vznikají klony vhodné pro další užití.*“⁷³ V legislativních dokumentech Spojených států se setkáváme spíše s definicí genetického inženýrství, než s definicí GMO.

Naproti tomu evropská legislativa, konkrétně Směrnice 2001/18/ES o záměrném uvolňování geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí a o zrušení směrnice Rady 90/220/EHS, v bodu 2. článku 2 vymezuje GMO takto: „*geneticky modifikovaným organismem [se pro účely této směrnice rozumí] organismus, s výjimkou lidských bytostí, jehož genetický materiál byl změněn způsobem, jehož se přirozenou cestou nedosáhne pářením ani přirozenou rekombinací.*“⁷⁴

České zákony definují geneticky modifikovaný organismus jako takový „*organismus, jehož DNA nebo RNA byla změněna genetickou modifikací, to znamená cílenou změnou dědičného materiálu spočívající ve vnesení cizorodého dědičného materiálu do dědičného materiálu organismu nebo vynětí části dědičného materiálu organismu způsobem, kterého se nedosáhne přirozenou rekombinací, například křížením, šlechtěním.*“⁷⁵ Tato definice se vztahuje na organismy schopné rozmnožování nebo

⁷¹ Food safety. World Health Organization [online]. WHO, 2014 [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: http://www.who.int/foodsafety/areas_work/food-technology/faq-genetically-modified-food/en/.

⁷² Genetic Engineering. The Free Dictionary [online]. 2008 [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Genetically-modified>.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Council Directive 90/220/EEC. In: EUR-Lex. 1990. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31990L0220>.

⁷⁵ Zákon č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty.

přenosu dědičného materiálu, tj. mikroorganismy, rostliny, živočichy a buněčné kultury; nevztahuje se na člověka.

Všechny definice geneticky modifikovaných organismů jsou si velmi podobné. Evropská a Česká legislativa, na rozdíl od Spojených států, rozlišuje cílené a nahodilé zásahy. Cílené zásahy spočívají vnesení nebo naopak v deaktivaci konkrétního genu. Příkladem může být kukuřice, do které byl vnesen gen odolný proti některým druhům herbicidů nebo gen pro produkci insekticidů. Toto je nazýváno genetickým inženýrstvím a upravováno zákony. Naopak šlechtění, křížení nebo mutace vzniklé působením chemických látek nebo UV záření nejsou považovány za genetické modifikace a jsou považovány za nahodilé zásahy. Tímto způsobem vznikla například většina dnešních odrůd pšenice, řepky a dalších. Na tyto nahodilé zásahy se nevztahují se na ně regulace vyplývající ze zákona o nakládání s GMO. Vzniká tedy rozpor mezi legislativou a genetikou a molekulární biologií. Z pohledu genetiky je totiž genetickou modifikací jakákoliv změna v DNA, tedy i přirozeně vzniklé mutace, které jsou hnací silou evoluce, výsledky šlechtění atd.⁷⁶

Mohlo by se tedy zdát, že evropské definice jsou daleko benevolentnější než definice USA, což by mohlo vytvářet prostor pro snazší nakládání s GMO v Evropě a naopak složitější v USA. Jak se ale v následujících kapitolách ukáže, situace je přesně opačná.

2.2 Výhody a nevýhody GMO

Výhody, které plynou z používání GMO, je celá řada. Nasnadě je výhoda plynoucí zemědělcům případně chovatelům. Geneticky modifikované rostliny mohou být odolné vůči určitému druhu herbicidu. To má za následek zbavení se plevelu z pole bez poškození pěstované plodiny. Příkladem může být řepka nebo kukuřice odolná proti herbicidu Roudup vyvinutá společností Monsanto.

Vnesením genu podporujícímu tvorbu určitého toxinu se může schopnost rostliny odpuzovat daný hmyz. To má za následek snížení nutnosti aplikovat pesticidy, což dále vede k menšímu zamoření půdy a podzemních vod pesticidy. Dalším pozitivním důsledkem toho jsou nižší náklady zemědělce, který ušetří za insekticid samotný, lidskou práci nutnou k aplikaci insekticidu, na pohonné hmoty, nižší erozi půdy právě díky méně

⁷⁶ CHRÁST, L. Jak je to s geneticky modifikovanými organismy?. *Věda.muni.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <http://www.veda.muni.cz/vite/4580-jak-je-to-s-geneticky-modifikovanymi-organismy-dil-prvni#.VJlzeF4Cw>

častějších vjezdů do pole a tak dále. Příkladem zde může být kukuřice MON810, pěstovaná v EU, a vyvinutá opět společností Monsanto.

Jinou genetickou modifikací je možné zajistit vyšší odolnost rostliny v méně přívnětivých podmínkách, jako je vyšší nadmořská výška, méně kvalitní půda, nízké nebo naopak vysoké teploty, dlouhodobý nedostatek vody atd.

Lze tedy celkově zvýšit výnosy zemědělských plodin a hospodářských zvířat, zvýšit nutriční hodnoty a snížit ztráty při pěstování. Obzvláště nutriční hodnoty mohou mít obrovský význam v rozvojových zemích, kde lidé nemají přístup k vyvážené stravě, což může vést až k trvalému poškození zdraví či dokonce smrti. Dobrým příkladem je tzv. zlatá rýže, která je upravena tak, aby obsahovala provitamin A (betakarotén) nutný mimo jiné pro dobrý zrak. V rozvojových státech kvůli nedostatku tohoto vitamínu ročně oslepne půl milionu dětí, mnoho z nich v důsledku nevyvážené stravy sestávající téměř výhradně z bílé rýže.⁷⁷

Stejně jako výhod, existuje i nemalé množství **nevýhod** a rizik spojených s genetickým inženýrstvím. Hlavním argumentem odpůrců GMO je údajná škodlivost pro lidské zdraví. Velmi vážně se diskutují toxické vlastnosti geneticky modifikovaných plodin a způsobování rakoviny. Dalším rizikem je možnost alergenní reakce na potraviny připravené z plodin modifikovaných metodami genetického inženýrství. Například po vložení genu paraořechu do sóji byly zaznamenány alergické reakce u lidí alergických na paraořech, kteří do té doby neměli s požíváním sóji žádné zdravotní problémy.⁷⁸

Dalším argumentem odpůrců je zvýšení spotřeby pesticidů pro rostliny upravené tak, aby se na ně musel používat chemický postřik, který mnohdy vyrábí stejná agrochemická firma jako osivo samotné plodiny. Vznikem odolnosti na pesticidy mohou vznikat různé „superplevele“, na které by se musely použít další pesticidy. Často se argumentuje, že v souvislosti s GMO mohou vznikat nové virové choroby nebo odolnější škůdci.

Velmi reálné je možné riziko narušení biodiverzity. Bylo prokázáno, že na polích s geneticky modifikovanou plodinou je až o 80 % méně bezobratlých živočichů.⁷⁹ Genové technologie jsou koncentrovány u několika málo nadnárodních společností. To vyvolává obavy z rostoucích socioekonomických problémů. Zmiňována jsou rizika spočívající ve

⁷⁷ ŠIŠKA, J. Geneticky upravená zlatá rýže zabrání hladu, zachrání zrak. Ale aktivisté jsou proti. *Reflex* [online]. 2014 [cit. 2014-10-13]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/veda/54353/geneticky-upravena-zlata-ryze-zabrani-hladu-zachrani-zrak-ale-aktiviste-jsou-proti.html>.

⁷⁸ EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ A GMO. *Bioinstitut, o. p. s.* [online]. 2008 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <http://www.bioinstitut.cz/documents/GMO-finalniverze.pdf>.

⁷⁹ Tamtéž.

vytlačování lokálních a regionálních odrůd rostlin GM plodinami nadnárodních agrochemických firem. Na argument zastánců GM plodin, že tyto plodiny mohou vyřešit problém hladu, reagují jejich odpůrci tím, že hlad není způsoben nedostatkem potravin, ale jejich nerovnou distribucí. Asi největším problémem je relativně krátká doba výzkumu GMO a s tím související neschopnost posouzení všech hrozeb.⁸⁰

2.3 Mezinárodní smlouvy

Nejen Evropská unie se řídí kromě vlastních právních předpisů i mezinárodními smlouvami a úmluvami. Základním mezinárodním dokumentem pro nakládání s „živými modifikovanými organismy“ je Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti k Úmluvě o biologické rozmanitosti.

Protokol, jako pravidla mezinárodní spolupráce v této oblasti, vznikl jako důsledek obav z možných rizik vyplývajících z GMO a nakládání s nimi. Byl přijat 29. 1. 2000 v Montrealu, v platnost vstoupil 11. 9. 2003. **Cartagenský protokol** se vztahuje na přeshraniční převoz, tranzit a užití všech GMO, které mohou mít nepříznivé účinky na zachování a udržitelné využívání biologické rozmanitosti s přihlédnutím k rizikům pro lidské zdraví, a na nakládání s nimi.⁸¹

Cílem protokolu je, v souladu se zásadou předběžné opatrnosti, přispět k zajištění přiměřené úrovně ochrany v oblasti bezpečného přenosu a využívání GMO. Kromě příhraničního pohybu se jde především o bezpečnost nakládání s GMO, jejich balením, označováním, hodnocením a řízením rizik, uplatnění moderních technologií, vzdělávání a zvyšování povědomí o GMO a další.⁸²

Další významným dokumentem je **Aarhuská úmluva**.⁸³ Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí (tzv. Aarhuská smlouva) byla sjednána za účelem podpory zpřístupňování informací o životním prostředí veřejnosti, vytváření podmínek pro aktivní účast veřejnosti v rozhodovacích procesech týkajících se životního prostředí a zajištění právní ochrany v záležitostech životního prostředí.

⁸⁰ EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ A GMO. *Bioinstitut, o. p. s.* [online]. 2008 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <http://www.bioinstitut.cz/documents/GMO-finalniverze.pdf>.

⁸¹ CARTAGENSKÝ PROTOKOL O BIOLOGICKÉ BEZPEČNOSTI K ÚMLUVĚ O BIOLOGICKÉ ROZMANITOSTI. *Ministerstvo životního prostředí* [online]. 2010 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/\\$file/Biologicka%20bezpecnost.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/$file/Biologicka%20bezpecnost.pdf).

⁸² Taméž.

⁸³ ÚMLUVA O PŘÍSTUPU K INFORMACÍM, ÚČASTI VEŘEJNOSTI NA ROZHODOVÁNÍ A PŘÍSTUPU K PRÁVNÍ OCHRANĚ V ZÁLEŽITOSTECH ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. In: *Úřední věstník Evropské unie L 124/1*. 1998. Dostupné z: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43czech.pdf>.

Úmluva stanovuje zásady účasti veřejnosti v rozhodovacím procesu uvolňování GMO do prostředí a jejich uvádění na trh, nutnost přijetí příslušné legislativy na úrovni jednotlivých států a stanovuje zásady přístupu k informacím a přístupu k právní ochraně v záležitostech geneticky modifikovaných organismů.⁸⁴

2.4 Geneticky modifikované organismy v USA

Spojené státy americké jsou světovým leaderem v pěstování geneticky modifikovaných organismů. Běžně se tam geneticky modifikují nejdůležitější a nejčastěji pěstované plodiny, jako jsou kukuřice, řepka, sója, brambory a další.

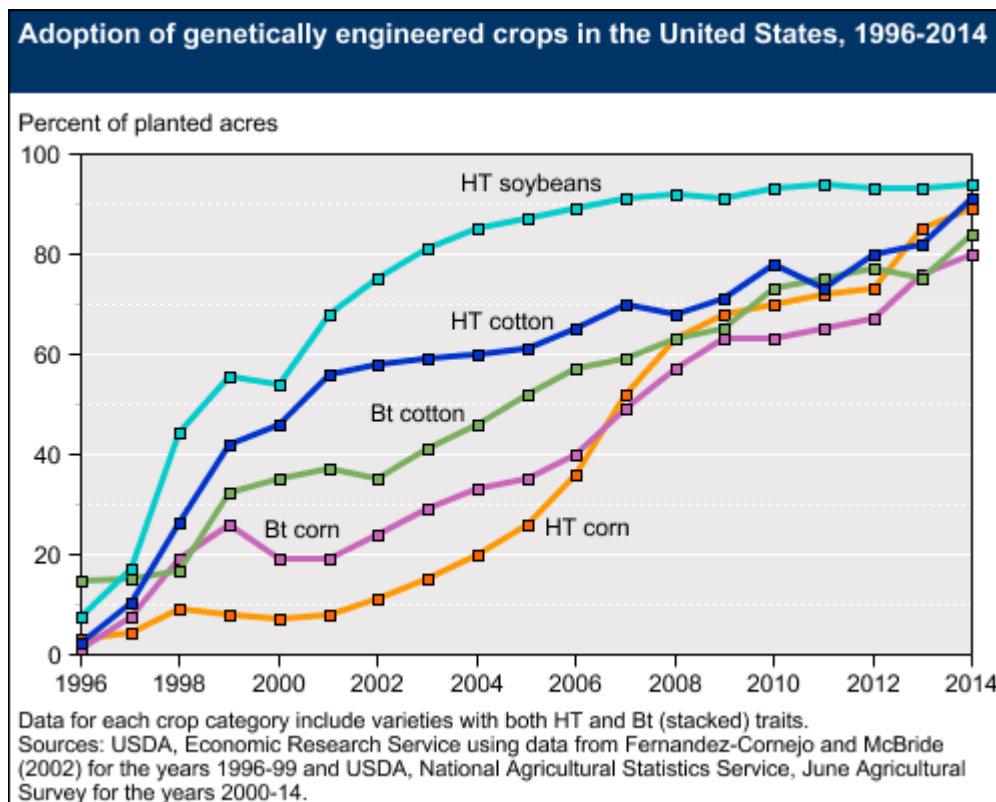
Pěstovat geneticky upravené plodiny se zde začalo prakticky okamžitě po jejich schválení v roce 1996. V následujících letech došlo k výraznému rozšíření. Například GM sója odolná proti herbicidům tvořila v roce 1997 již 17 % veškeré produkce sóji. V roce 2001 už to bylo 68 % a v roce 2014 už 94 procent veškeré produkce.⁸⁵ Stejně tak je to s GM bavlnou, která v roce 1997 tvořila 10 % produkce bavlny, v roce 2001 už 56 % a v roce 2014 celých 91 procent. Geneticky modifikovaná kukuřice zastává v současnosti 89 procent rozlohy veškeré pěstované kukuřice ve Spojených státech.⁸⁶

⁸⁴ Aarhuská úmluva. *Oficiální stránka Aarhuské úmluvy v České republice* [online]. 2013 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: <http://www.ucastverejnosti.cz/cz/text-umluvy/>.

⁸⁵ Adoption of Genetically Engineered Crops in the U.S. *USDA: United States Department of Agriculture* [online]. [cit. 2014-10-13]. Dostupné z: http://www.ers.usda.gov/data-products/adoption-of-genetically-engineered-crops-in-the-us/recent-trends-in-ge-adoption.aspx#.VDv1H_I_tXm.

⁸⁶ Adoption of Genetically Engineered Crops in the U.S. *USDA: United States Department of Agriculture* [online]. [cit. 2014-10-13]. Dostupné z: http://www.ers.usda.gov/data-products/adoption-of-genetically-engineered-crops-in-the-us/recent-trends-in-ge-adoption.aspx#.VDv1H_I_tXm.

Graf 1- Geneticky modifikované plodiny v USA

Ht – odolná vůči herbicidům

Bt – odolná vůči škůdcům

Zdroj: Adoption of Genetically Engineered Crops in the U.S. *USDA: United States Department of Agriculture* [online]. [cit. 2014-10-13]. Dostupné z: <http://www.ers.usda.gov/data-products/adoption-of-genetically-engineered-crops-in-the-us/recent-trends-in-ge-adoption.aspx#.VDv1H1tXm>.

Pěstování geneticky modifikovaných organismů pro komerční je legislativně upraveno a pravidelně kontrolováno příslušnými organizacemi. Tato kontrola spadá do pravomoci Správy potravin a léků (Food and Drug Administration – FDA) a Agentury pro ochranu životního prostředí (Environmental Protection Agency – EPA).

Regulační politika geneticky modifikovaných organismů je ve Spojených státech řízena Koordinačním rámcem pro regulaci biotechnologií (Coordinated Framework for Regulation of Biotechnology). Ten má tři základní body: 1. Veškerá kontrola se zaměřuje na produkt genetické modifikace, ne na samotný proces. 2. Může být tolerována pouze regulace založená na vědecky ověřitelných rizicích a 3. GM produkty existují souběžně s „běžnými“ produkty, proto současné zákony jsou dostačující pro jejich kontrolu.⁸⁷ Vzhledem k těmto třem bodům bylo komerční pěstování povoleno bez ohledu na environmentální dopady, ekonomické dopady a bez ohledu na případné odmítnutí GM

⁸⁷ MARDEN, E. Risk and Regulation: U.S. Regulatory Policy on Genetically Modified Food and Agriculture. *Boston College Law Review*. 2003. Dostupné z: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2236&context=bclr>.

potravin spotřebiteli. Ve Spojených státech není vyžadováno ani značení GM potravin. Výjimku tvoří státy Connecticut, Maine a Vermont, které povinnost značit GM potraviny zavedly v letech 2013 a 2014.⁸⁸

2.5 Geneticky modifikované organismy v Evropské unii

Situace Evropské unie jako celku je velmi složitá vzhledem k nejednotnému postoji jednotlivých členských států. Přesvědčenými odpůrci jsou státy, mezi které patří Francie, Rakousko, Maďarsko, Itálie, Řecko, Polsko nebo Lotyšsko. Na druhé straně, zastánci jsou Nizozemsko, Spojené království, Švédsko, Španělsko, Portugalsko a Česká republika. Jsou zde ale také státy, které odmítají zaujmout jednoznačný postoj.

2.5.1 Zásada předběžné opatrnosti

Na rozdíl od Spojených států amerických je pro Evropskou unii v oblasti nakládání s geneticky modifikovanými organismy charakteristická velmi přísná legislativa. Ta se začala formovat v 80. letech minulého století, kdy pokrok v oblasti GMO dosáhl úrovně, že se zavádění GMO do přírody stalo reálnou možností. Cílem veškeré legislativy je zajistit co nejnižší stupeň jakéhokoliv rizika pro zdraví člověka a životní prostředí a řídí se zásadou předběžné opatrnosti a prevence. Tato zásada stanovuje, že v případě hrozby pro lidské zdraví nebo životní prostředí lze přijmout bezpečnostní opatření, a to i tehdy, když existují vědecké informace „*nedostatečné, nejasné nebo nejisté a existují důvodné obavy z potenciálně nebezpečných vlivů na přírodu, zdraví lidí, zvířat nebo rostlin, které by byly neslučitelné se zvolenou úrovní ochrany*“.⁸⁹

Rozšiřování ploch, na kterých se pěstují GM plodiny, má v Evropské unii v posledních letech spíše klesající tendenci. Hlavním důvodem je v první řadě problematický odbyt geneticky modifikovaných produktů, přísná legislativa, schvalovací procedura, kontroly, povinné označování a administrativní a organizační náročnost oproti konvenčním rostlinám.

⁸⁸ MARDEN, E. Risk and Regulation: U.S. Regulatory Policy on Genetically Modified Food and Agriculture. *Boston College Law Review*. 2003. Dostupné z: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2236&context=bclr>.

⁸⁹ Zásada předběžné opatrnosti. *Evropa: Přehled právních předpisů EU* [online]. 2011 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/consumers/consumer_safety/l32042_cs.htm.

2.5.2 Evropská legislativa

Jak již bylo řečeno, legislativa týkající se GMO, se začala formovat na konci 80. let. Podrobnější úpravy však dosáhla až na konci let devadesátých. Cílem Evropské komise v případě regulace GMO bylo nastavit systém takovým způsobem, aby bylo v co nejmenší míře omezeno tradiční zemědělství a aby spotřebitelé měli právo na volbu mezi geneticky modifikovanými potravinami a potravinami „běžnými“. Zároveň bylo důležité, aby geneticky modifikované výrobky odpovídaly evropským standardům čistoty a označování.

Dalším důležitým faktorem bylo riziko poškození volného pohybu zboží a služeb. Hrozilo, že by různé předpisy jednotlivých států poškodily společný trh Evropského společenství. Proto vznikla v roce 1990 směrnice o záměrném uvolňování geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí (směrnice č. 90/220).⁹⁰ Účelem směrnice bylo „přiblížení právních a správních předpisů členských států a ochrana lidského zdraví a životního prostředí při záměrném uvolňování geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí a při uvádění na trh produktů, které obsahují GMO nebo se z nich skládají a které jsou určeny k záměrnému uvolnění do životního prostředí.“⁹¹

Na GMO však bylo stále nahlíženo jako na nebezpečný produkt. Proto některé státy a část veřejnosti začala volat po přísnější legislativě. V druhé polovině 90. let bylo navíc ve Spojených státech povoleno komerční pěstování geneticky modifikovaných produktů, které začaly být rychle nabízeny i v Evropě. Environmentální organizace jako Greenpeace a Děti země na tento fakt reagovaly velmi silnou a rozsáhlou negativní kampaní, která nakonec vedla k uvalení moratoria na povolování pěstování nových GMO v EU a dotkla se i některých již schválených produktů. Tento zákaz platil od roku 1999 do 2003 a vyvolal spor Spojených států, Kanady a Argentiny s EU na půdě WTO.⁹²

K tomu, aby mohly být GM potraviny v rámci Evropské unie povoleny, musí projít velmi přísným schvalovacím řízením. Postupy pro hodnocení a povolování geneticky modifikovaných potravin jsou stanoveny v nařízení Evropské komise č. 1829/2003⁹³ o geneticky modifikovaných potravinách a krmivech, která vstoupila v platnost v dubnu

⁹⁰ Směrnice Rady ze dne 23. dubna 1990 o záměrném uvolňování geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí. (90/220/EHS).

⁹¹ Směrnice Rady 90/220/EHS, článek 1.

⁹² EK povolila dovoz upravené kukuřice a ukončila moratorium na GMO. *Asociace soukromého zemědělství ČR* [online]. 2004 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: <http://www.asz.cz/cs/zpravy-z-tisku/roslinna-vyroba-puda/ek-povolila-dovoz-upravene-kukurice-a-ukoncila-moratorium-na-gmo.html>.

⁹³ NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (ES) č. 1829/2003 ze dne 22. září 2003 o geneticky modifikovaných potravinách a krmivech. In: *Úřední věstník Evropské unie* L 268/1. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003R1829&from=en>.

2004, a ve směrnici č. 2001/18/EC⁹⁴ o uvolňování geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí, která vstoupila v platnost v březnu 2001.⁹⁵

V prosinci 2008 Rada pro životní prostředí dospěla k závěru, že implementace právních nařízení EU týkajících se GMO by měly být posíleny. Odborné orgány spolu s ostatními zapojenými partnery včetně Evropské komise a členských států provádí řadu významných aktivit v rámci svých pravomocí, či ke zdokonalení probíhajícího procesu uplatňování nejnovějších vědeckých poznatků a hodnotících přístupů.⁹⁶

Podobnou roli, jakou mají ve Spojených státech FDA a EPA, má v Evropské unii Evropský úřad pro bezpečnost potravin (European Food Safety Authority, EFSA). Tato role je definována v nařízení Evropské komise č. 1829/2003 a směrnice č. 2001/18/EC. Klíčovým úkolem EFSA je nezávisle posoudit možná rizika GMO pro zdraví lidí, zvířat a životního prostředí. EFSA je složena z nezávislých vědeckých odborníků podporovaných řadou specializovaných pracovních skupin opřených o více než 40 externích odborníků v oblastech, jako jsou alergie, ekologie, mikrobiologie, toxikologie, fyziologie rostlin a molekulární genetika. Všichni členové vědecké komise a pracovních skupin jsou povinni v souladu s politikou EFSA podat prohlášení o zájmech, a přiznat případný střet zájmů v předstihu před každým zasedáním. Agentura přísně kontroluje dodržování přísných vnitřních postupů.⁹⁷ I tak zde existuje prostor pro ovlivňování a jiné aktivity.

Pokud EU schválí určité geneticky modifikované organismy, mohou jednotlivé státy podle právních předpisů EU uplatnit zvláštní ochrannou doložku a dočasně zakázat pěstování nebo použití GMO na svém území na základě vědecky podložených obav.⁹⁸

⁹⁴ SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2001/18/ES ze dne 12. března 2001 o záměrném uvolňování geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí a o zrušení směrnice Rady 90/220/EHS. In: *Úřední věstník Evropské unie* L 106/1. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0018&from=EN>.

⁹⁵ Genetically Modified Organisms. EFSA: *European Food Safety Authority* [online]. 2014 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: <http://www.efsa.europa.eu/en/topics/topic/gmo.htm>.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž.

2.6 Zájmové skupiny angažující se v GMO

Téma genetických modifikací organismů zasahuje do mnoha odvětví od ochrany životního prostředí, přes potravinářský průmysl až například k náboženství. Jejich názory věc jsou vesměs jednoznačně vyhraněny, proto je lze jednoduše rozdělit na zájmové skupiny „pro“ GMO a „proti“ GMO.

2.6.1 Zájmové skupiny „pro“ GMO a „proti“ GMO na globální úrovni

Zájmové skupiny výrazně lobbující za geneticky modifikované organismy jsou převážně skupiny snažící se využít obrovský komerční potenciál GM produktů. Jedná hlavně o výrobce GM produktů, jako jsou například americké firmy Monsanto a Cargill. Tyto dvě nadnárodní společnosti patří mezi největší světové hráče v oblasti potravinářství, zemědělství a oblasti geneticky modifikovaných organismů. Obě společnosti se silně angažují v prosazování zájmů ve Spojených státech i Evropě. Monsanto je natolik významnou společností v otázce GMO, že se mu budu věnovat v jedné z kapitol podrobněji. Největší a nejvlivnější evropskou skupinou, jejíž členové jsou nejdůležitějšími hráči v oboru biotechnologií, farmacie a potravinářství, je sdružení EuropaBio. Jejím cílem je v rámci dialogu s Evropským parlamentem, Komisí a Radou ovlivnit legislativu ve prospěch biotechnologií. Europabio je tvrdým zastáncem GMO, nejde jim ovšem o zrušení jejich regulace. Zaměřují se spíše na stanovení pravidel, která by byla postavena na přesvědčivém odhadu rizik, umožňovala by výzkum, dávala by spotřebitelům právo na volbu a zachovala by hospodářskou soutěž.

Dalšími zájmovými skupinami jsou potravinářské společnosti ať už ty, jenž jsou součástí skupiny EuropaBio, nebo skupiny stojící mimo. Mezi ty patří například Novartis nebo Unilever. Obě společnosti měly kvůli nepříznivému prostředí evropské legislativy, silným odpůrcům GMO a tlaku masmédií problémy s implementací anebo odbytem svého geneticky modifikovaného zboží. Konkrétně tyto dvě se rozhodli v Evropě ukončit obchod s produkty obsahující GMO.

Proti GMO bojují zájmové skupiny z oblasti zdraví, náboženství, etiky, ochrany zvířat, rozvojové pomoci a další. Do čela těchto skupin se postavila organizace pro ochranu životního prostředí Greenpeace. Na svou stranu získali i zastánce tradičního zemědělství nebo drobné živnostníky a maloobchody obávající se nepřízně spotřebitelů. Proti GMO stály kromě Greenpeace i další environmentální skupiny.

2.6.2 Arény lobbingu v EU

Arénymi lobbingu rozumíme místa, kde se dá lobbovat. Na národních úrovních jsou to místní organizace, politici a legislativní orgány. V Evropské unii jsou to Parlament a jeho výbory, Evrokská komise a Generální ředitelství, Rada, poradní orgány a další. Parlament, Komise i Rada fungují jako fóra pro střetávání různých zainteresovaných hráčů prosazující své zájmy. Z hlediska GMO je situace poněkud složitá. Důvodem je názorová nejednotnost jednotlivých orgánů. Parlament, Komise, ani Rada ministrů neměly jako celek na GMO jednotný názor.

Na stranu odpůrců GMO se postavil parlamentní Výbor pro životní prostředí a v Komisi Generální ředitelství pro životní prostředí a bezpečnost. Naproti tomu opačný názor a zastáncem GMO bylo v Komisi Generální ředitelství průmyslu, jako zastánce ekonomického růstu, Generální ředitelství pro výzkum jako zastánce nových technologií nebo Generální ředitelství pro vnější obchod, které chtělo urovnat spory mezi EU a USA.

Další orgány a instituce neměly na otázku GMO jednotný názor. Generální ředitelství pro ochranu spotřebitele bylo rozštěpené mezi zastánce spotřebitelských výhod a zastánce bezpečnosti, Generální ředitelství pro zemědělství bylo rozděleno mezi zastánce tradičního a moderního zemědělství.

Jak již bylo řečeno, pokud EU schválí nějaký GMO, musí ho schválit i jednotlivé státy. Nestačí se proto s ovlivňováním zaměřit pouze na organizace Evropské unie. Zastánci i odpůrci GMO musí prosazovat své zájmy napříč společnostmi, od nejnižších lokálních úrovní, přes národní až k nadnárodním.

2.6.3 Metody a techniky lobbingu

Metody a techniky lobbingu lze třídit podle nejrůznějších kritérií. Můžeme je dělit podle časového rozmezí na techniky jednorázové a opakující se, podle jejich teritoriálního dosahu, nebo například na lobbing útočný a obranný. Nejčastěji se však setkáváme s dělením na přímý a nepřímý lobbing.⁹⁹

Přímý lobbing znamená využití přímého kontaktu s veřejnými činiteli s rozhodovacími pravomocemi. Lobbující oslovuje pouze konkrétní osoby a neoslovuje další skupiny ve společnosti. Základním kamenem přímého lobbingu jsou informace, které jsou předmětem kontaktu lobbujícího a lobbovaného. Na správných informacích záleží vhodné zvolení strategie lobbisty. Pro přímý lobbing je typické, že se nejedná o širší společenské

⁹⁹ SCHENDELEN, Rinus: Jak lobbovat v Evropské unii, aneb, Machiavelli v Bruselu. Brno: Barrister & Principal, 2004. ISBN 80-86598-75-6, s. 232-233.

zájmy, ale spíše užší záležitosti. Lobbujícími jsou zde převážně odborníci, často známé osobnosti z oboru, kteří se opírají o síť známostí a kontaktů.

Naproti tomu nepřímý lobbying má za cíl ovlivnit širší skupinu lidí, často kolem osoby s rozhodovacími pravomocemi. Velmi významnou roli zde sehrává veřejné mínění. Nepřímý lobbying se uplatňuje v případech s celospolečenským dopadem. Veřejný charakter nepřímého lobbyingu z něj dělá masovou a do značné míry anonymní techniku, přestože iniciace vychází od lobbistů či lobbistických firem.¹⁰⁰

Tabulka 1 - Přímé a nepřímé metody

PŘÍMÉ	NEPŘÍMÉ
osobní návštěva, dopis, telefon, e-mail	(sub)národní asociace
pozvání na společenský večírek	(sub)národní vláda
členství ve výboru	sektorová či napříč sektory procházející Evropská
účast na slyšení	federace
představení své pozice	cizí (mimounijní) síť
formální návštěva, kontakt, delegace	ad-hoc skupina
formální žádost, petice	spřátelené zájmové skupiny
leták nebo brožura	věda a vědci
prezentace v masmédiích	známé osobnosti
politická reklama	úředníci střední úrovně
tisková konference	odpovědné osoby a přátelé uvnitř
demonstrace	brokeři a konzultanti
internetové "stránky nenávisti", bojkot, blokáda, stávka	politické strany a koalice
soudní spor, procedura Soudního dvora	mediální mobilizace
	„grassroots“ lobbying

Zdroj: SCHENDELEN, R: Jak lobbovat v Evropské unii, aneb, Machiavelli v Bruselu. Brno: Barrister & Principal, 2004. ISBN 80-86598-75-6 ,s. 232

Zastánci GMO se v první řadě snaží zabránit široké koalici okolo jednoho velkého tématu „životního prostředí a bezpečnosti“ a přerámovat ho nastolením drobnějších a spornějších témat jako například rozvojovou pomoc, dotace pro drobné zemědělce, alternativní maloobchodní řetězce a další související témata. Témata se dále snaží ve vhodných situacích přeformulovat ve smyslu vyšších společenských hodnot, jako jsou globální výživa, rozvoj zemědělství, hospodářský růst, práva spotřebitele a tak dále.

V otázce výhod GMO pro země třetího světa využívají zastánci GMO například konzultace s těmito zeměmi, v otázkách farmacie jsou mobilizovány zájmové skupiny pacientů, jsou pořádána slyšení v Parlamentu, expertní setkání, mediální kampaně,

¹⁰⁰ SCHENDELEN, Rinus: Jak lobbovat v Evropské unii, aneb, Machiavelli v Bruselu. Brno: Barrister & Principal, 2004. ISBN 80-86598-75-6, s. 232-233.

zveřejňují se nové průzkumy nebo se snaží odvézt pozornost na vzdálenější témata. Cílem těchto brzdících vektorů je převážně získat čas a oddálit změny vedoucí k uvolňování legislativy GMO. Přímých metod využívají zastánci lobbingu více ve Spojených státech, než v Evropě. Cílí tak na konkrétní politiky, kteří mají vliv na zákony týkajících se GMO (označování potravin apod.).

Odpůrci GMO mají o poznání jednodušší situaci. Na jejich straně je organizací Greenpeace zmobilizované veřejné mínění. Na veřejné mínění jsou citliví politici na evropské i národních úrovních. Geneticky modifikované potraviny byly veřejnosti prezentovány jako „frankensteinovské potraviny“, Dále Greenpeace organizovalo osvětové akce, ale také akce typu blokády, demonstrací a podobně.

3. Monsanto - důležitý aktér v oblasti GMO

Následující subkapitoly budou věnovány konkrétním případům v oblasti GMO. První z těchto dvou subkapitol se bude zabývat jednou z největších, nejvlivnějších a nejkontroverznějších firem, Monsanto, a způsoby, jakými prosazuje své zájmy. Druhá subkapitola bude případovou studií geneticky modifikované kukuřice na půdě Evropské unie, konkrétně jejímu rozšíření, prosazování nebo naopak boji proti ní.

3.1 Historie firmy Monsanto

Společnost Monsanto byla založena v roce 1901 ve státě Missouri v USA s názvem Monsanto Chemical Works a stala se chemickou továrnou na výrobu sacharinu. Později, v roce 1933, byla do historických knih akciových společností zapsána firma Monsanto Co., která se stala pokračovatelem původní společnosti. Dříve, než se firma zaměřila na produkty spojené se zemědělstvím, realizovala své cíle v petrochemickém průmyslu, angažovala se v těžbě ropy i jejím zpracování, byla čelním světovým výrobcem plastických hmot, aditiv determinujících konečné vlastnosti plastů, výrobcem vláken a také farmaceutických produktů. Patřilo mezi největší chemické společnosti dvacátého století.¹⁰¹

Do zemědělského sektoru vstupuje Monsanto v polovině sedmdesátých let minulého století, kdy uvedla na trh v Americe a Evropě herbicid Roundup. Agrární sektor je oblastí, na kterou se firma v posledních deseti letech strategicky zaměřuje a investuje zde prostředky na výzkum a vývoj.¹⁰²

Na počátku devadesátých let si nechává Monsanto patentovat celou řadu produktů z oblasti biotechnologií a praktického využití genetického inženýrství v zemědělské praxi. V polovině 90. let rozšiřuje svoji činnost v oblasti výroby a šlechtění osiv rozsáhlými akvizicemi mezi společnostmi produkující osiva. Monsanto vyvíjí produkty a řešení integrující herbicidy, osiva a genetické vlastnosti rostlin získané biotechnologickými procesy a nabízí je v agrárním sektoru a přidružených odvětvích. Mezi známé artikly firmy Monsanto patří herbicidy jako je například Roundup a geneticky modifikované plodiny, například kukuřici MON 810, NK 603 nebo brambory AMFLORA.¹⁰³

¹⁰¹ Společnost Monsanto. MONSANTO ČESKÁ REPUBLIKA. *Monsanto* [online]. 2011 - 2014 [cit. 2014-11-06]. Dostupné z:<http://www.monsanto.cz/spolecnost-Monsanto/>.

¹⁰² Společnost Monsanto. MONSANTO ČESKÁ REPUBLIKA. *Monsanto* [online]. 2011 - 2014 [cit. 2014-11-06]. Dostupné z:<http://www.monsanto.cz/spolecnost-Monsanto/>.

¹⁰³ Tamtéž.

V roce 2010 mělo Monsanto tržby 10,52 miliard dolarů. V roce 2014¹⁰⁴ to bylo 15,85 miliardy dolarů, což je nárůst o 50 % oproti roku 2011. Zisky Monsanto dosahují 5 miliard dolarů, přičemž dlouhodobě meziročně stoupají průměrně o 20 %. Společnost vynakládá každý rok nemalé částky na výzkum a vývoj – v roce 2014 to bylo 1,72 miliardy dolarů.¹⁰⁵

3.2 Kritika Monsanto

Společnost Monsanto je ale především známá díky skandálům a kontroverzním případům, které prostupují celou její historií. Jedná se například patentovou politiku, ve válce ve Vietnamu používaný Agent Orange, polychlorované bifenyly, hovězí růstový hormon Posilac, geneticky modifikovaná kukuřice NK 603 nebo tzv. Monsanto Protection Act. Na základě těchto kauz budou názorně ukázány praktiky prosazování vlastních zájmů společnosti Monsanto.

3.2.1 Polychlorované bifenyly

Polychlorované bifenyly (dále jen PCB) se využívaly jako aditiva v transformátorech a kondenzátorech, jako izolanty nebo v barvách, lacích, hydraulických zařízeních, či teplotnosných médiích. Polychlorované bifenyly byly jedním z hlavních produktů Monsanto. Pod různými názvy (Delor v Československu) se rozšířily po celém světě a byly využívány ve všech možných odvětvích.¹⁰⁶ PCB také vznikají jako nezamýšlené vedlejší produkty v řadě průmyslových výrobních včetně hutnictví, při spalování odpadů, v chemické výrobě různých sloučenin chlóru anebo ve spalovacích motorech automobilů při spalování olovnatého benzínu atd. Dodnes jsou pravděpodobně nejproblematictější látkou v odpadech.¹⁰⁷

Nedostatečné informace nebo záměrné přehlížení toxických účinků PCB vedly k jejich masivnímu rozšíření a téměř nulovým ochranným opatřením zabráňujícím jejich úniku do životního prostředí. Vysoká škodlivost PCB pro živé organismy, způsobena schopností kumulovat se především v tukových tkáních organismů, byla prokázána a v 70. letech minulého století. Po tomto zjištění bylo omezeno použití PCB pouze na uzavřené systémy (chladicí kapaliny v transformátorech, dielektrické kapaliny v kondenzátorech,

¹⁰⁴ Fiskální rok 2014, tedy září 2013 až srpen 2014.

¹⁰⁵ Annual Financials for Monsanto Co. *MarketWatch* [online]. 2014 [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://www.marketwatch.com/investing/stock/mon/financials>.

¹⁰⁶ Polychlorinated Biphenyls (PCBs). *U.S. Environmental Protection Agency* [online]. 2013 [cit. 2014-11-06]. Dostupné z: <http://www.epa.gov/wastes/hazard/tsd/pcbs/about.htm>.

¹⁰⁷ Polychlorované bifenyly (PCB). *Arnika* [online]. 2014 [cit. 2014-11-06]. Dostupné z: <http://arnika.org/polychlorovane-bifenyly-pcb>.

teplonosná media, ohnivzdorné a teplonosné antikorozní hydraulické kapaliny a další systémy, z nichž by kapalina neměla uniknout). Ne všude ve světě však došlo k omezení výroby. Například v Československu nastala opačná situace, kdy navzdory informacím o jejich nebezpečnosti začala výroba bez jakékoli kontroly narůstat a omezena byla až po prokázání masivní kontaminace například ryb, hovězího masa, mléka nebo másla.¹⁰⁸

Při výrobě docházelo k silnému znečištění okolí. Příkladem může být město Anniston v Alabamě v USA, kde firma Monsanto PCB vyráběla. Firma získala povolení pro zakopání odpadu obsahující PCB přímo ve městě. Tento odpad následně kontaminoval celé město, o čemž nebyli obyvatelé informováni Monsantem, ani státem. Ačkoli Monsanto o škodlivých účincích prokazatelně vědělo, měli všichni zaměstnanci nařízeno o tomto faktu mlčet. Důvodem byl strach z poklesu zisků.

Anniston je dodnes jedním z nejvíce kontaminovaných měst, kde stále umírají lidé na nemoci spojené s výskytem PCB.¹⁰⁹ Až na základě úspěšné žaloby obyvatel Annistonu proti Monsanto byla společnost donucena přiznat, že o škodlivosti PCB věděla od samého začátku. O síle a konexích Monsanto svědčí fakt, že vláda po celou dobu stála na straně společnosti, proti obyvatelům Annistonu.

Po roce 2000 byla vědecky prokázána souvislost mezi PCB a některými druhy rakoviny. Firma tak dodnes čelí v této záležitosti žalobám. V roce 2001 podalo dvacet tisíc obyvatel Annistonu žalobu proti Monsanto. Společnost Monsanto byla donucena zaplatit 700 milionů dolarů jako odškodné obětem, na dekontaminaci města a vybudování specializované nemocnice.¹¹⁰

¹⁰⁸ Polychlorované bifenylly (PCB). *Arnika* [online]. 2014 [cit. 2014-11-06]. Dostupné z: <http://arnika.org/polychlorovane-bifenyly-pcb>.

¹⁰⁹ ISRAEL, B. Dirty soil and diabetes: Anniston's toxic legacy. *Environmental Health News* [online]. June 13, 2012 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.environmentalhealthnews.org/ehs/news/2012/pollution-poverty-people-of-color-day-6-diabetes>.

¹¹⁰ GUSTIN, G. PCB case against Monsanto can move forward, appeals court says. *St. Louis Today* [online]. July 24, 2013 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: http://www.stltoday.com/business/local/pcb-case-against-monsanto-can-move-forward-appeals-court-says/article_157256ca-d886-58a5-baaf-b46029f4201a.html.

3.2.2 Roundup

Roundup je v současnosti zřejmě nejpoužívanějším neselektivním, totálním herbicidem.¹¹¹ Společnost Monsanto ho uvedla na trh v roce 1974 a ihned zaznamenal obrovský úspěch. Celosvětová reklama prezentovala Roundup se svojí účinnou složkou glyfosátem jako stoprocentně přírodně odbouratelný a šetrný. Vědci ale dokázali opak a společnost Monsanto byla dvakrát odsouzena za klamavou reklamu (poprvé v roce 1996 v New Yorku a podruhé v roce 2007 ve Francii).

Monsanto prodávalo Roundup jako biologicky odbouratelný i přes to, že jejich vlastní studie ukazovaly, že se dá dvouprocentní odbouratelnosti dosáhnout až po uplynutí čtyřech týdnů. Další výzkumy poukazují na vysokou toxicitu Roundupu – podle studie profesora Roberta Bellého, způsobuje funkční poruchy buněčného dělení a mechanismy, které toto dělení zajišťují. Profesor Bellé na základě svého výzkumu tvrdí, že Roundup způsobuje první etapy dělení buněk vedoucí k rakovině.¹¹²

Ve chvíli, kdy se Bellé pokusil na problém upozornit, bylo mu nejen společností Monsanto, ale také různými organizacemi rázně doporučeno, aby problém nezveřejňoval, protože úzce souvisí s podnikáním s geneticky modifikovanými potravinami.¹¹³

3.2.3 Posilac

Firma Monsanto prodávala růstový hormon pro hovězí dobytek (rBGH, recombinant Bovine Growth Hormon) pod obchodním názvem Posilac. Hormon byl uveden na trh v roce 1994 a používá se pro zvýšení produkce mléka u dojných krav přibližně o deset až patnáct procent.¹¹⁴ Posilac ovšem začal způsobovat u velké části krav hnisavý zánět vemene, který Monsanto začalo kompenzovat vysokými dávkami antibiotik, jež vedly k dalším vedlejšími účinkům. Hnis i antibiotika se následně dostávají do mléka a způsobují různé zdravotní problémy. Rozsáhlé studie navíc dokazovaly, že konzumenti mléka s obsahem GM hormonu jsou vystaveni vyššímu riziku vzniku rakoviny, konkrétně rakoviny prsu u žen a rakoviny prostaty u mužů.¹¹⁵

¹¹¹ Totální neselektivní herbicid je herbicid, který ničí všechny rostliny.

¹¹² MARC, Julie, Odile MULNER-LORILLON a Robert BELLÉ. *Glyphosate-based pesticides affect cell cycle regulation*. doi 10.1016/j.jbiolcel.2003.11.010.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Got Hormones - Monsanto's GM hormones for cows cause controversy. *GMwatch* [online]. 2004 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.gmwatch.org/latest-listing/43-2004/931-got-hormones-monsantos-gm-hormones-for-cows-cause-controversy-5122004%20%E2%80%9320zdroje%20se%20ov%C5%A1em%20li%C5%A1%C3%AD>.

¹¹⁵ Kontroverzní GM hormon vynesl univerzitě 100 milionů dolarů. *Příroda.cz* [online]. © 2004 - 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.priroda.cz/clanky.php?detail=596>.

V roce 1985 požádalo Monsanto o schválení Posilacu agenturu FDA. Odpovědnou osobou v agentuře byl Richard Burroughs, který v jednom z rozhovorů řekl, že Monsanto záměrně smazalo nebo zmanipulovalo některé údaje. Nařídil dokonce několik dalších testů hormonu, načež dostal v agentuře FDA výpověď.¹¹⁶

O problému Posilacu informovali reportéři stanice Fox News, Jane Acre a Steve Wilson, kteří o tom natočili reportáž. Jelikož ale Monsanto patří k jednomu z největších reklamních inzerentů Foxu, zakázala televize na poslední chvíli její odvysílání. Stanice Fox několikrát nařídila reportáž předělat. To novináři odmítli, a tak dostali výpověď pro údajnou neprofesionalitu.¹¹⁷ Soudní spory novinářů se stanicí Fox a pravděpodobně i PR oddělením Monsanto přilákala pozornost médií a různých zájmových hnutí. Negativní pozornost veřejnosti nakonec vedla Monsanto k prodání Posilacu.¹¹⁸ Posilac je typickým příkladem vlivu Monsanto a neetického korporátního chování sledující zisk bez řešení možných důsledků. Posilac je zakázaný ve všech zemích Evropy i v Kanadě, kde bylo Monsanto při jeho prosazování obviněno z podplácení.

3.2.4 Agent Orange

Havárie v roce 1949 v továrně na výrobu chlororganického pesticidu obsahující kyselinu trichlorfenoxioctovou (2,4,5-T) způsobila u více než dvou set pracovníků vážné zdravotní potíže. Kyselina 2,4,5-T je hlavní složkou směsi Agent Orange využívané americkou armádou za války ve Vietnamu, s cílem zničit vegetaci v rozsáhlých oblastech tak, aby mohly být snáze bombardovány základny a zásobovací trasy nepřátelských jednotek. Dioxinem, který Agent Orange obsahuje, se nakazily tři miliony lidí včetně amerických vojáků. Následky použití tohoto jedu, způsobujícího rakovinu, těžké genetické deformace a poruchy při porodu, jsou známy i v dnešní době, čtyřicet let po skončení války.¹¹⁹

Několik let po konci války podali veteráni Vietnamské války proti Monsanto žalobu kvůli následkům, které mají v důsledku použití Agentu Orange. Společnost Monsanto zaplatila výzkumy a vědce, kteří měli všechny potřebné informace vedoucí k jasným

¹¹⁶ Got Hormones - Monsanto's GM hormones for cows cause controversy. *GMwatch* [online]. 2004 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.gmwatch.org/latest-listing/43-2004/931-got-hormones-monsantos-gm-hormones-for-cows-cause-controversy-5122004%20%E2%80%9320zdroje%20se%20ov%C5%A1em%20li%C5%A1%C3%AD>.

¹¹⁷ Korporace. In: *Youtube* [online]. 28. 04. 2013 [vid. 2014-10-05]. Dostupné z: <http://www.https://www.youtube.com/watch?v=-83VDfmdtJ0>.

¹¹⁸ SUGG, J. The Strange Case of Steve Wilson. *Reason.com* [online]. 2006 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://reason.com/archives/2006/05/05/the-strange-case-of-steve-wils>.

¹¹⁹ ROBIN, M: str. 49.

závěrům. I přes to byly výsledky výzkumů zmanipulovány. Přesně cílenými postupy bylo dosaženo přesně těch výsledků, které Monsanto požadovalo. Na základě těchto výzkumů bylo všem poškozeným odepřeno jakékoliv odškodné. Mezi zaměstnanci Monsanto se našlo několik odvážných whistleblowerů, kteří o situaci vypovídali a upozorňovali na chyby. Tito lidé byli ale zastrašováni, bylo jim vyhrožováno a ztratili práci.¹²⁰

Agent Orange byl škodlivý i při výrobě. Jedna ze složek směsi se vyráběla v československé Spolaně Neratovice. Během pouhých tří let, co se pesticid ve Spolaně vyráběl, vážně onemocnělo několik desítek lidí.¹²¹

I přes výpovědi svědků Monsanto stále tvrdí, že souvislost mezi Agentem Orange a nemocemi neexistuje, Monsanto se dále hájí tím, že bylo pouze jednou z devíti firem, pověřenou výrobou Agentu Orange a že se jeho vývojem vůbec nezabývala.¹²²

3.2.5 Patentová politika

Geneticky modifikované rostliny, které jsou produktem společnosti Monsanto, se dostaly takřka do celého světa. Všechny plodiny zakoupené od společnosti Monsanto ovšem podléhají tomu, co Monsanto označuje za právo na duševní vlastnictví, a které má sloužit k ochraně jeho finanční investice. V USA musí každý farmář, který si zakoupí GM semena od společnosti Monsanto, podepsat tzv. smlouvu o používání technologií, kterou se zavazuje respektovat patent, který má společnost na geneticky modifikované produkty. Zemědělec tedy nemá žádné právo uložit vypěstovaná semena a zasít je znovu příští rok. Všechny plodiny jsou tak chráněny patentovým zákonodárstvím Spojených států amerických.¹²³ Jedná se o způsob, jakým biotechnologické společnosti chrání své nemalé investované prostředky do výzkumu GM plodin. Dodržování smlouvy o používání technologie je společností tvrdě kontrolováno. A ačkoli se Monsanto na svých stránkách o způsobu kontroly a možných důsledcích nezmiňuje¹²⁴, je registrováno nejméně sto soudních procesů Monsanto s farmáři za nedodržování smluv.¹²⁵

¹²⁰ ROBIN, M: str. 52.

¹²¹ ŠUTA, M.: Agent Orange a Spolana, Literární noviny, č. 24/2008.

¹²² Agent Orange: Background on Monsanto's Involvement. *Monsanto* [online]. ©2002–2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.monsanto.com/newsviews/pages/agent-orange-background-monsanto-involvement.aspx>.

¹²³ ROBIN, M, str. 206.

¹²⁴ FREEMAN, E. Why Does Monsanto Patent Seeds? Part 1. *Monsanto* [online]. 9/30/2008 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.monsanto.com/newsviews/pages/why-does-monsanto-patent-seeds.aspx>.

¹²⁵ Svět podle společnosti Monsanto. In: *Youtube* [online]. 28. 08. 2012 [vid. 2014-10-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=buwb6TMahW0>.

Skutečnost je taková, že si společnost Monsanto najímá soukromé detektivy a odborníky na kontrolu jednotlivých farem. Tyto kontroly jsou neoficiálně označovány jako genetická policie.¹²⁶ V tomto směru je Monsanto kritizováno, že se snaží získat kontrolu nad veškerou pěstební plochou obilnin a nad co největší částí celého zemědělství. Nejen, že jsou přísně kontrolováni farmáři, pěstující geneticky modifikované plodiny, ale perzekuci se nevyhnou ani farmáři, kteří na tyto podmínky nepřistoupí a rozhodnou se pěstovat geneticky nemodifikované plodiny. Příkladem je Troy Roush, farmář z Indiany. On i další farmáři se nevyhnuli soudům s Monsanto po tom, co jsou jejich pole neúmyslně kontaminována například z vedlejší farmy. Pokud jsou na semena GM plodin nalezeny a farmář nemá příslušné dokumenty, stává se prakticky lhářem a jeho šance na úspěch v soudním řízení s kolosem, jakým je Monsanto, jsou takřka nulové. Tyto soudní spory pak často vedou k bankrotu farmářů.¹²⁷

Cílem tohoto jednání Monsanto není nic jiného než získat kontrolu nad veškerým osivem na trhu. Žaloby nevinných zemědělců nařčených z nelegálního pěstování produktů podléhající patentu Monsanto není málo, podněcuje jejich strach a mnozí raději přistoupí na pěstování produktů Monsanto, než aby riskovali žaloby, dlouhé soudní tahanice a případný bankrot. I toto může být jedním z důvodů, proč ve Spojených státech amerických dosahují geneticky modifikované obilniny tak vysokých podílů oproti obilninám běžným. Monsanto ve snaze ovládnout celosvětový trh s osivem skoupilo mezi lety 1995 a 2005 okolo padesáti semenářských firem po celém světě. Skupovalo hlavně firmy produkující semena kukuřice, bavlny, sóji, obilí a dalších.¹²⁸ Tato koncentrace by časem mohla vést k vymizení geneticky nemodifikovaných rostlin na celém světě. Že to není cílem společnosti, se nedá vyloučit.

Způsob, jak zabránit uchovávání semen na další rok dovedla společnost Monsanto téměř k dokonalosti, když objevilo tzv. sebevražedný gen, který vnáší do svých produktů.

¹²⁶ ROBIN, M: str. 206.

¹²⁷ Troye Roushe navštívil v roce 1999 soukromý detektiv Monsanto. Roush v té době pěstoval Roundup ready sóju na 500 akrech spolu s 1200 akry běžné sóji. Nabídl detektivovi veškeré dokumenty a přístup do všech skladů, ovšem ten to odmítl. Na základě několika fotek, topografických map a odebraných vzorků, které byly podle Rushe pořízeny bez jeho vědomí, na něj byla podána žaloba společností Monsanto za nezákonné užívání jejich patentu. I přes několik evidentních chyb a Roushovu nevinnu byl pod tlakem dlouho trvajících soudních jednání nucen vyrovnat se s Monsanto mimosoudně.

¹²⁸ Svět podle společnosti Monsanto. In: *Youtube* [online]. 28. 08. 2012 [vid. 2014-10-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=buwb6TMahW0>.

Tento gen má za následek „samozničení“ semen okamžitě po první sezóně, resp. je dělá sterilními. Ze zakoupených semen se dá tedy vypěstovat pouze jedna úroda.¹²⁹

Monopolu na produkci semen bavlny dosáhlo Monsanto v Indii, třetím největším producentovi na světě. Zde tvrdí, že GM odrůdy přispívají k hospodářskému růstu nejen mezi velkoproducenty, ale i mezi drobnými zemědělci. Slibují vyšší úrodu a vyšší finanční výnosy. Indičtí vědci, kteří každoročně sledují výnosy a náklady geneticky modifikované bavlny a srovnávají ji s bavlnou nemodifikovanou, ale docházejí k opačnému názoru. Podle jejich výzkumu dochází genetickou modifikací bavlny k její nižší odolnosti rostliny vůči parazitickým houbám, které se velmi rychle šíří a oslabují úrodu. Vyšší výnosnost a nižší potřeba pesticidů je podle těchto vědců lží.¹³⁰ Monopol Monsanto se projevil i takovým způsobem, že farmáři, i když by chtěli, nemohou na trhu sehnat „běžná“ semena bavlny. Jsou nuceni kupovat geneticky modifikovaná semena od společnosti Monsanto až za čtyřnásobnou cenu. K tomu jsou nuceni nakupovat insekticidy, herbicidy a hnojiva také od Monsanto.¹³¹ Pokud si je někdo nemůže dovolit, musí se zadlužit a doufat ve vysokou úrodu. I zde platí patentová politika, takže zemědělci nemohou uchovávat vypěstovaná semena, ale musí každý rok kupovat nové. Dostávají se tak do spirály, ze které vede jen obtížná cesta ven.

Mnozí dávají politiku Monsanto v Indii do souvislosti s rapidním růstem počtu sebevražd mezi zemědělci pěstující bavlnu. Nejčastějšími oběťmi jsou zemědělci, jimž se neurodila bavlna, a mají vysoké dluhy. Odborníci poukazující na tuto skutečnost se opírají o srovnání minimálního počtu sebevražd v oblastech s převahou pěstování rýže a téměř tři sebevražd denně v oblastech, kde se pěstuje geneticky modifikovaná bavlna.¹³²

Snaha ovládnout trh se projevuje i v Mexiku. Mexiko, ačkoliv zakázalo veškeré GM odrůdy, se nedokázalo vyhnout geneticky modifikované kukuřice ze Spojených států. Tento dovoz je navíc finančně podporován vládou Spojených států, což má za následek, že geneticky modifikovaná kukuřice z Ameriky je na mexickém trhu daleko levnější než kukuřice domácí. To efekt velmi zrychluje.¹³³

¹²⁹ Greenpeace žádá zákaz „sebevražedného osiva“. *Greenpeace Česká republika* [online]. 2006 [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: <http://www.greenpeace.org/czech/cz/news/greenpeace-ada-zakaz-sebevra/>.

¹³⁰ ROBIN, M: str. 301.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² ROBIN, M: str. 291.

¹³³ Svět podle společnosti Monsanto. In: *Youtube* [online]. 28. 08. 2012 [vid. 2014-10-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=buwb6TMahW0>.

3.2.6 Monsanto Protection Act

V dubnu 2013 podepsal prezident Obama zákon Consolidated and Further Continuing Appropriations Act (H. R. 933), který vzbudil obrovskou vlnu nesouhlasu mezi odpůrci biotechnologií a geneticky modifikovaných organismů, ale také mezi bojovníky proti korupci a zastánci demokracie. Do tohoto více jak šestisetstránkového zákona byla formou přílepku vložena několikastránková část „Farmer Assurance Provision“, mnohými nazývaný Monsanto Protection Act. Ten doslova říká: *"V případě, že byla nutnost regulace podle paragrafu 411 Zákona o ochraně rostlin vyvrácena nebo zpochybněna, musí Ministerstvo zemědělství na žádost farmářů, pěstitelů nebo výrobců okamžitě udělit příslušná povolení, případně deregulovat, a to bez ohledu na jakákoli další ustanovení (...). To umožní manipulaci, pěstování, komercializaci a další vyjmenované aktivity do té doby, než bude nález ministerstvem přezkoumán (...)."*¹³⁴

Monsanto Protection Act dává ministerstvu zemědělství pravomoc udělovat dočasná povolení k dalšímu užívání GMO bez souhlasů jiných institucí a to i v případě, že to federální soud zakáže. De facto tak zbavuje Federální soud a vládu jakékoliv možnosti kontrolovat nakládání s GMO. Znemožňuje chránit zájmy spotřebitelů efektivním způsobem a umožňuje Monsanto a dalším korporacím vyhnout se části odpovědnosti v případě negativních důsledků zavádění GMO. Tento zákon je tak šitý na míru Monsanto a dalším korporacím a jen potvrzuje jejich obrovský vliv. Ovlivnění volených zástupců a schválení zákona pomocí přílepku uschovaného mezi 587 stranami zákona o rozpočtových výdajích, je jasným příkladem toho, jak Monsanto funguje a jak prosazuje své vlastní zájmy.

3.3 Vliv Monsanto

Společnost Monsanto by jen těžko hledala konkurenta ve schopnosti prosazovat své vlastní zájmy na nejvyšších úrovních úřadů pro regulaci GMO nebo dokonce ve vládě. Ministr zemědělství USA v letech 1995–2000 Dan Glickman v rozhovoru pro dokumentární film Svět podle společnosti Monsanto přiznává, že v agrobyznysu a ve vládě USA vládlo všeobecné přesvědčení, že kdo nekráčí v duchu rychlého rozvoje biotechnologií, bleskového schvalování GMO, stojí jednoduše proti vědě a proti všeobecnému trendu. Přiznává, že na něho byl vyvíjen obrovský tlak od lidí, kteří si nepřáli rozsáhlou regulaci GM plodin, tedy od zástupců zemědělského průmyslu,

¹³⁴ Text of the Consolidated and Further Continuing Appropriations Act, 2013. Govtrack.us [online]. 2003 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <https://www.govtrack.us/congress/bills/113/hr933/text>.

konkrétně Monsanto a dokonce i od dalších členů vlády.¹³⁵ Z toho vyplývá, že ministr zemědělství USA jako jeden z představitelů nejvyšších orgánů spravující oblast zemědělství, má vůči nadnárodním koncernům typu Monsanto velmi malou autoritu.

Nejdůležitější orgán pro kontrolu a regulaci biotechnologií ve Spojených státech je Úřad pro kontrolu potravin a léčiv (Food and Drug Administration, FDA). Její bývalý zástupce, James Maryanski, přiznal, že předpisy zabývající se GM plodinami nevznikly na základě vědeckých fakt, ale že jednalo stoprocentně o politické rozhodnutí.¹³⁶ James Maryanski nemluví konkrétně o Monsanto, lze však předpokládat, že zde Monsanto, jako zástupce zemědělského a biotechnologického průmyslu sehrál velmi důležitou roli.

Bývalý americký prezident George Bush st. ještě v pozici viceprezidenta administrativy Ronalda Reagana navštívil výzkumné centrum společnosti Monsanto. Zástupci společnosti si zde stěžovali na nařízení ministerstva zemědělství. George Bush následně přislíbil vyřešení situace v rámci tzv. deregulace. Poté, co byl Bush zvolen prezidentem, jeho viceprezident Dan Quayle veřejně vyhlásil, že postoj vlády ke geneticky modifikovaným plodinám odpovídá požadavkům společnosti Monsanto. Prioritou Reaganovy a později Bushovy deregulace nebyla bezpečnost obyvatel, ale byl to zisk a růst odvětví průmyslu.¹³⁷

Společnost Monsanto si zajišťuje vliv v různých institucích také pomocí jedné z lobbistických praktik zvané revolving doors, neboli otáčivé dveře. Jedná se o aktivitu, kdy se do vysoké politiky nebo důležitých úřednických pozic dostávají představitelé zájmových skupin nebo i lobbisté sami nebo se naopak řada bývalých veřejných činitelů stává lobbisty nebo zaměstnanci firem nebo zájmových skupin. Rizika s tímto spojená jsou nasnadě. Může docházet k preferování konkrétních partikulárních zájmů při formulaci, implementaci nebo regulaci určitých politik nebo může docházet k využívání kontaktů a konexí s předchozího působiště pro prosazení zájmů svého zaměstnavatele nebo klienta.¹³⁸ Díky otáčivým dveřím se Monsanto dařilo a stále daří prosazovat důležité věci na příklad ve vládě nebo v agentuře FDA. Mezi lety 2013 a 2014 zaměstnávalo Monsanto 31

¹³⁵ Svět podle společnosti Monsanto. In: *Youtube* [online]. 28. 08. 2012 [vid. 2014-10-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=buwb6TMahW0>.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ FERRARA, J. Revolving doors: Monsanto and the Regulators. *Worldpress.com* [online]. 2005 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://frankenfoodfiles.files.wordpress.com/2010/10/ferrarafinal.pdf>.

¹³⁸ VYMĚTAL, P., Co je lobbying? Vymezení, tradice, diskurz a praktiky lobbyingu. In: MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMĚTAL, P.: *Lobbying v moderních demokraciích*, str. 65.

lobbistů. Celkem 23 z nich bylo v minulosti zaměstnanci vlády.¹³⁹ Využívání otáčivých dveří se Monsanto nesnaží žádným způsobem skrývat.¹⁴⁰ S příklady této metody se můžeme setkat na nejvyšších pozicích ať už ve vládě¹⁴¹, u Nejvyššího soudu¹⁴², nebo v klíčové agentuře FDA.¹⁴³

Mezi Monsantem a FDA existuje velmi silné personální propojení plné střetů zájmů. Agentura, která by měla mít na starosti primární dohled nad GMO, tím ztrácí jakoukoliv funkčnost. Selhání FDA dává de facto volnou ruku společnosti Monsanto uvádět na trh jakékoliv GM produkty. Zde je zásadní rozdíl mezi FDA ve Spojených státech a evropskou EFSA. Nezávislost členů EFSA je přísně kontrolována, její stanoviska jsou tak objektivní.¹⁴⁴

3.4 Výdaje Monsanto na lobbying

Společnost Monsanto je jednou s firem s největšími výdaji na lobbying. Celkově za lobbying od roku 1998 utratila téměř 70 milionů dolarů. Nejdříve byly roční výdaje relativně nízké a mezi lety 1998 až 2006 se pohybovaly mezi dvěma a čtyřmi miliony dolarů. Obrovský růst přichází v roce 2008, kdy výdaje na lobbying dosahovaly téměř devíti milionů dolarů. V letech 2008, 2009 a 2010 byly tyto výdaje maximální. V následujících letech postupně klesaly i tak ale do roku 2013 neklesly pod 8 milionů dolarů.¹⁴⁵

¹³⁹ Monsanto Co. *OpenSecrets.org* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.opensecrets.org/orgs/summary.php?id=D000000055&cycle=2014>.

¹⁴⁰ FERRARA, Jennifer. Revolving doors: Monsanto and the Regulators. *Worldpress.com* [online]. 2005 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://frankenfoodfiles.files.wordpress.com/2010/10/ferrarafinal.pdf>.

¹⁴¹ Typickým příkladem vlivu Monsanto ve vládě a využití revolving doors je Donald Rumsfeld. Tento politik zastávající významné funkce a administrativách nejprve Geralda Forda a později George W. Bushe nejprve působil jako obchodní ředitel jedné z dceřiných společností Monsanto. Bývalý obchodní velvyslanec Spojených států Mickey Kantor naproti tomu odešel do Monsanto. Marcia Haleová, bývalá asistentka prezidenta Clintona pro mezivládní vztahy získala vysokou pozici v Monsanto ve Velké Británii. Soudce Nejvyššího soudu Clarence Thomas pracoval původně pro Monsanto.

¹⁴² Soudce Nejvyššího soudu Clarence Thomas pracoval původně pro Monsanto.

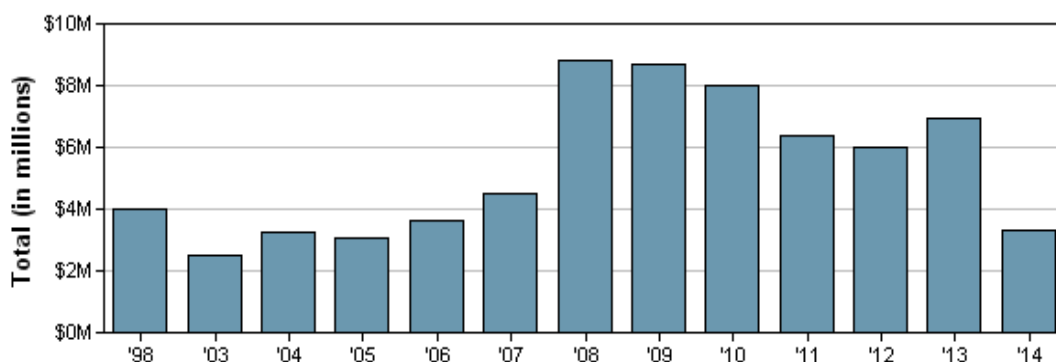
¹⁴³ V roce 1991 nastoupil na post výkonného ředitele agentury FDA bývalý právník pracující pro firmu Monsanto Michael Taylor. Ten od devadesátých let střídá zaměstnání v Monsanto, FDA a USDA (Ministerstvo zemědělství USA). Margaret Millerová, zástupkyně ředitele FDA byla původně odborníkem přes hovězí růstový hormon v Monsanto. Suzanne Sechenová měla na starosti primární dohled nad hovězím růstovým hormonem v agentuře FDA. Předtím pracovala jako studentka Cornell University na několika projektech týkajících se Posilacu, pod vedením profesora, který byl jedním z konzultantů Monsanto a velkým zastáncem hormonu.

¹⁴⁴ Rostoucí moc a personální propojení s agenturou FDA se nelíbilo právníkovi Stevenovi Druckerovi, který na základě žaloby proti FDA dosáhl odtajnění jejich archivů týkajících se GM potravin. Na základě odtajněných archivů bylo dokázáno například to, že agentura FDA minimálně od roku 1992 podává lživé informace po celém světě a byla nebo je pod silným vlivem Monsanto.

¹⁴⁵ Monsanto Co. *OpenSecrets.org* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.opensecrets.org/orgs/summary.php?id=D000000055&cycle=A>.

Vysoké výdaje v letech 2008 až 2010 mohou být způsobeny hned několika faktory. V roce 2008 se schvaloval pětiletý rozpočet pro zemědělství, který je primárním nástrojem zemědělské potravinové politiky federální vlády USA. Tento rozpočet byl velmi kontroverzní. Nerovnoměrně přerozděloval peníze mezi zemědělce a byl o 47 % vyšší než rozpočet v roce 2003.¹⁴⁶ Druhým důvodem je výše zmíněné patentování, které bylo v tomto období prosazováno a hájeno. Dalšími důvody mohou být například snaha Monsanto více proniknout na evropské trhy anebo antimonopolní vyšetřování proti Monsanto v roce 2009.¹⁴⁷ V roce 2009 se hned několikrát dostal do schvalovací procedury zákon na reformu patentování. Tento zákon patří mezi ty, proti kterým vyvíjeli lobbisté Monsanto největší aktivitu ve snaze mu zabránit. Ani jeden z návrhů nebyl schválen.¹⁴⁸ Posledním důvodem, proč jsou v těchto letech výdaje na lobbying takto vysoké, je zahájení debat týkajících se označování geneticky modifikovaných potravin.

Graf 2 - Celkové výdaje na lobbying

Zdroj: Monsanto Co. *OpenSecrets.org* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.opensecrets.org/orgs/summary.php?id=D000000055&cycle=A>.

Největší nárůst výdajů na lobbying byl zaznamenán ve třetím čtvrtletí roku 2013, kdy byly výdaje 2,4 milionu dolarů, o milion vyšší než ve čtvrtletí druhém.¹⁴⁹ Nárůst je způsoben dalším schvalováním rozpočtu pro zemědělství a hlavně v tomto roce schvalování tzv. zákona na ochranu Monsanto (Monsanto Protection Act). Monsanto

¹⁴⁶ EDWARDS, C. 10 Reasons the Farm Bill Makes No Sense. *CATO Institute* [online]. June 18, 2013 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.cato.org/publications/commentary/10-reasons-farm-bill-makes-no-sense>.

¹⁴⁷ AP: Monsanto Strong-Arms Seed Industry. *CBSnews* [online]. December 14, 2009 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.cbsnews.com/news/ap-monsanto-strong-arms-seed-industry/>.

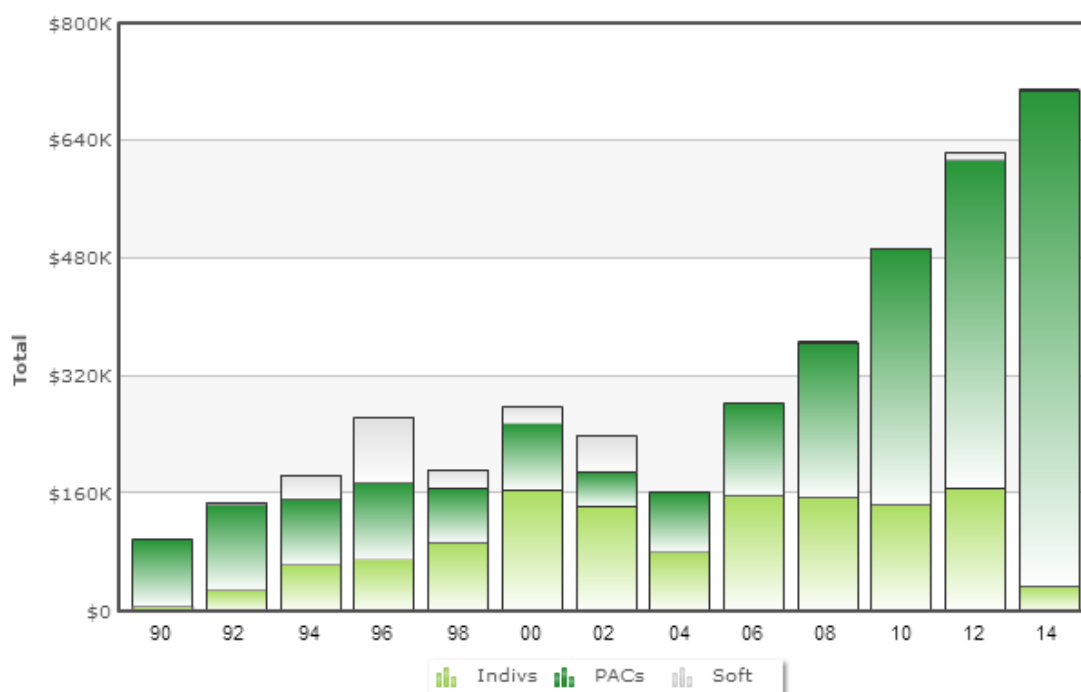
¹⁴⁸ Monsanto Co. *InfluenceExplorer* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://influenceexplorer.com/organization/monsanto-co/6da92f051f974535aa77a41ef4801e82?cycle=-1>.

¹⁴⁹ Query the Lobbying Disclosure Act Database. *The United States Senate* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://soprweb.senate.gov/index.cfm?event=processSearchCriteria>.

najímalo nejlepší lobbyisty, aby vyvíjeli tlak na zástupce Sněmovny reprezentantů a Senátu.¹⁵⁰

Další významnou položku ve výdajích Monsanto související s ovlivňováním, jsou příspěvky konkrétním politikům nebo příspěvky na volební kampaň prostřednictvím tzv. Political Action Committees (dále jen PAC).¹⁵¹ Příspěvky od roku 1990 do roku 2004 vykazují mírně rostoucí trend, ovšem po roce 2004 dochází k prudkému vzestupu. Zatím co v letech 2003 a 2004 byly příspěvky jednotlivcům a PAC okolo 160 tisíc dolarů, v letech 2013 a 2014 tvořily již téměř 800 tisíc dolarů.¹⁵² Ačkoli příspěvky jednotlivcům rostly jen minimálně, u příspěvků PAC tomu bylo, jak ukazuje Graf 3, naopak.

Graf 3 - Vývoj příspěvků v letech 1990 – 2014

Zdroj: Monsanto Co. *OpenSecrets.org* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.opensecrets.org/orgs/summary.php?id=D000000055&cycle=A>

¹⁵⁰ SHEETS, Connor Adams. Monsanto Boosted Lobbying Spending As 'Monsanto Protection Act' Backlash Raged. *International Business Times*[online]. October 22 2013 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.ibtimes.com/monsanto-boosted-lobbying-spending-monsanto-protection-act-backlash-raged-1436532>.

¹⁵¹ PAC jsou účelově vzniklé výbory stoupenců určitého kandidáta zajišťující organizačně, takticky a hlavně finančně jeho kampaň. Vznikají z důvodu zákazu financování volebních kampaní z veřejných rozpočtů a kvůli omezení soukromých darů pro kandidáty.

¹⁵² Monsanto Co. *OpenSecrets.org* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.opensecrets.org/orgs/summary.php?id=D000000055&cycle=A>.

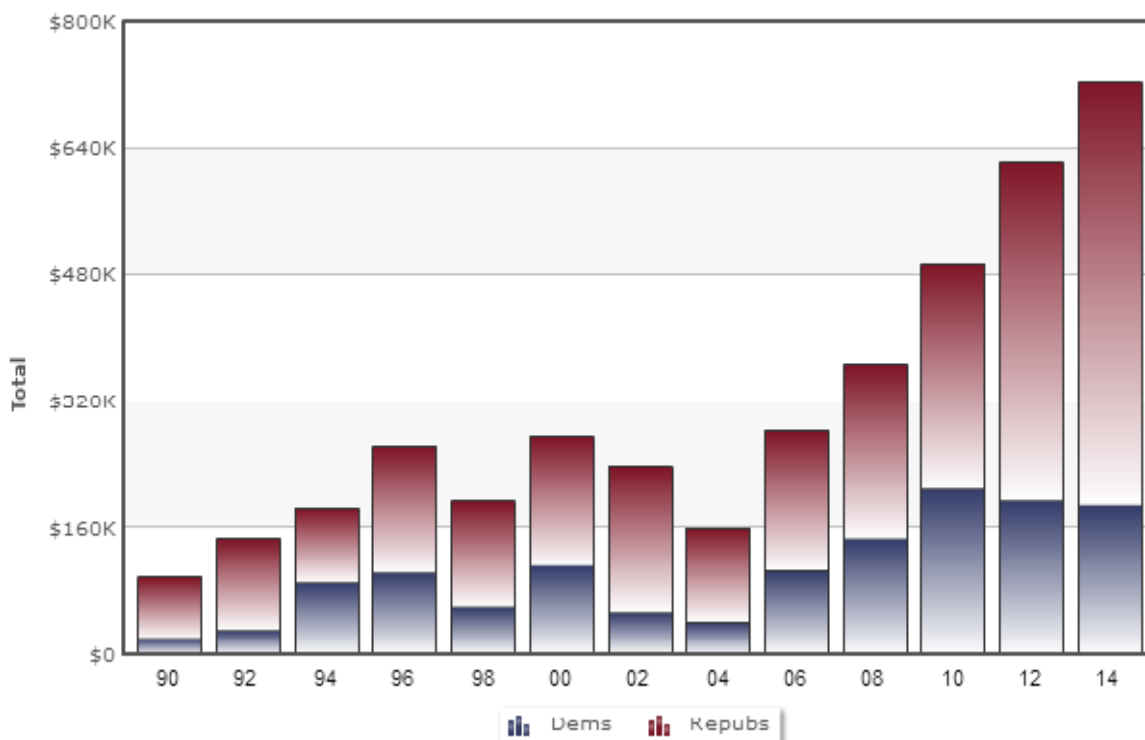
Suverénně největším příjemcem finančních darů od Monsanto od roku 1990 je Koalice proti nákladnému označování potravin (Coalition Against The Costly Food Labeling). V roce 2012 proběhla v Kalifornii a dalších státech USA kampaň za označování geneticky modifikovaných potravin a následně probíhalo referendum. V letech 2011 a 2012 Monsanto podpořilo v boji proti označování koalici více než 8 miliony dolarů. I díky tomuto daru nebylo referendum schváleno a uspěli tak odpůrci označování v čele s Monsantoem.¹⁵³ Na druhém místě je PAC Republikánské strany Republican National Committee který dostal ve srovnání s prvním pouze 146 800 dolarů. I třetí a čtvrté místo patří republikánským PAC. V žebříčku deseti příjemců největších finančních darů od Monsanto figurují hned na šesti příčkách PAC ty, které podporují anebo jsou spojeny s Republikánskými kandidáty.¹⁵⁴

Politici napojení na Republikánskou stranu byli Monsantoem vždy podporováni daleko více než politici napojení Demokratickou stranu. Jak ukazuje následující Graf 4, v posledních letech dokonce téměř trojnásobně. Nic ale nenasvědčuje tomu, že by Republikáni podporovali geneticky modifikované organismy více než Demokráté. V USA se v obou komorách hlasuje napříč stranickým spektrem, stranická disciplína při hlasování je minimální. Je tedy potřeba podporovat jak Republikány, tak Demokraty, snažit se tak udržet vliv v obou táborech a oslovovat ještě nerozhodnuté kandidáty.

¹⁵³ Monsanto Co. *InfluenceExplorer* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://influenceexplorer.com/organization/monsanto-co/6da92f051f974535aa77a41ef4801e82?cycle=-1>.

¹⁵⁴ Monsanto Co. *InfluenceExplorer* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://influenceexplorer.com/organization/monsanto-co/6da92f051f974535aa77a41ef4801e82?cycle=-1>.

Graf 4 - Podpora jednotlivým stranám

Zdroj: Monsanto Co. *OpenSecrets.org* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.opensecrets.org/orgs/summary.php?id=D000000055&cycle=A>.

Ačkoli Monsanto finančně podporuje více republikánské kandidáty, nejvíce podporovaným politikem od roku 1990 byl Richard A. Gephardt z Demokratické strany. Celkově od Monsanto obdržel 161 025 dolarů.¹⁵⁵ Osm z deseti nejvíce finančně podporovaných politiků, včetně Gepharta, jsou reprezentanty státu Missouri, tedy státu, ve kterém společnost Monsanto sídlí. Druhým společným znakem je to, že se všichni řadí mezi zastánce geneticky modifikovaných organismů, proto jim Monsanto svými finančními příspěvky de facto pomohlo k vítězství ve volbách. U žádného z kandidátů se mi však nepodařilo najít žádný do očí bijící důvod, proč právě oni obdrželi od Monsanto nejvíce peněz. Ačkoli se mi to nepodařilo prokázat, je velmi pravděpodobné, že někteří z podporovaných politiků měli vliv na zákony související s podnikáním společnosti Monsanto.

¹⁵⁵ Monsanto Co. *InfluenceExplorer* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://influenceexplorer.com/organization/monsanto-co/6da92f051f974535aa77a41ef4801e82?cycle=-1>.

4 Případová studie geneticky modifikované kukuřice v Evropě

Evropská unie, ačkoli má velmi přísně nastavená pravidla pro geneticky modifikované organismy, patří mezi největší odběratele GMO na světě. Je ovšem potřeba rozlišovat mezi pěstováním GMO a používáním GMO v potravinách a krmivech. Povolení EU používat GMO v potravinách a krmivech se uděluje na základě důkladného hodnocení úřadem EFSA a je podmíněno prokazatelnou absencí rizika pro zdraví lidí a zvířat a pro životní prostředí. Získání tohoto povolení vyžaduje menší byrokracii a povolení nebo zamítnutí záleží převážně na Komisi.¹⁵⁶ Pro tyto účely schválila EU v současnosti 49 geneticky modifikovaných organismů. Jde o 27 druhů kukuřice, 8 druhů bavlny, 7 druhů sójových bobů, 3 druhy řepky olejné, 1 druh cukrové řepy, 1 druh brambor a 2 mikroorganismy.¹⁵⁷ Tyto potraviny jsou v převážné většině využívány jako krmiva pro zvířata. Podle Evropského sdružení výrobců krmiv (FEFAC) je 85 % vyrobených krmných směsí v EU označeno jako GM materiál.¹⁵⁸

Daleko přísnější je Evropská unie v udělování povolení pro pěstování GMO. To se řídí Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2001/18/ES o záměrném uvolňování geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí.¹⁵⁹ Rozhodující roli zde hrají jednotlivé státy.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Poté, co průmyslový subjekt podá žádost, příslušný vnitrostátní orgán do 14 dnů písemně potvrdí žadateli, že žádost obdržel, a uvědomí Evropský úřad pro bezpečnost potravin (EFSA), který zodpovídá za hodnocení rizik v potravinářství. Tento úřad má 6 měsíců na provedení hodnocení. Komise zodpovídá za řízení rizik. Na základě hodnocení rizik provedeném úřadem EFSA připraví Komise do 3 měsíců návrh rozhodnutí o schválení nebo zamítnutí žádosti. Tento návrh předloží Stálému výboru pro potravinový řetězec a zdraví zvířat. Pokud výbor s návrhem souhlasí, Komise jej s konečnou platností schválí, v opačném případě je návrh projednán v Radě ministrů. Pokud se Rada k návrhu ve lhůtě tří měsíců nevyjádří nebo pokud se kvalifikovanou většinou nerozhodne ani pro, ani proti, Komise schválí svůj návrh. Povolení uvádění na trh platí 10 let a je možné jej prodloužit.

¹⁵⁷ EU Register of authorised GMOs. *European Commission* [online]. 2014 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/food/dyna/gm_register/index_en.cfm.

¹⁵⁸ Pěstování GMO je regulováno přísnější legislativou z důvodu pravidla tzv. koexistence. Toto pravidlo určuje vztah mezi zemědělcem pěstujícím GM plodiny a ekologickým zemědělcem. Zákon o ekologickém zemědělství absolutně vylučuje přítomnost GMO v ekologické produkci na rozdíl od klasického zemědělství, kde je povinnost označovat celou produkci jako GMO pouze v případě, že příměs takového GMO v klasické produkci přesáhne 0,9 %. Z tohoto důvodu je třeba dodržovat přísnější opatření ve vztahu ekologický zemědělec a zemědělec pěstující GM plodiny.

¹⁵⁹ SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2001/18/ES ze dne 12. března 2001 o záměrném uvolňování geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí a o zrušení směrnice Rady 90/220/EHS. In: *Úřední věstník Evropské unie L 106/1*. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0018&from=EN>.

¹⁶⁰ Žadatel podává žádost na pěstování GMO příslušnému vnitrostátnímu orgánu členského státu EU. Tato žádost musí obsahovat hodnocení rizik pro životní prostředí. Příslušný orgán vydává své stanovisko formou hodnotící zprávy. V případě kladného stanoviska členský stát informuje ostatní členské státy prostřednictvím Evropské komise. Ostatní státy posoudí hodnotící zprávu a mohou k ní vznášet

Pokud má být plodina povolena pro pěstování v EU, čeká ji velmi dlouhá cesta od výzkumu, přes schvalovací řízení na úrovni Evropské unie až k získání povolení v jednotlivých státech. Žádost o pěstování geneticky modifikované plodiny posuzuje kromě národních vědeckých subjektů také Evropský úřad pro bezpečnost potravin (EFSA). EFSA k tomu vydává vlastní vědecké stanovisko, které je podkladem pro rozhodování v Evropské komisi. O samotném uvedení na trh rozhodují členské státy prostřednictvím výborů Evropské komise nebo v Radě EU kvalifikovanou většinou. Pokud se tak nestane, o konečném uvedení na trh rozhoduje Evropská komise.¹⁶¹

Povolením pěstování plodiny ale byrokracie nekončí. Držitel souhlasu k pěstování je povinen monitorovat možná rizika. Monitorování povolených plodin probíhá na základě zásady předběžné opatrnosti. To znamená, že i když byla geneticky modifikovaná plodina schválena jako zdravotně nezávadná a stejně bezpečná jako její konvenční forma, musí s ní být nakládáno odděleně od ostatní produkce a musí být monitorována v celém řetězci. Povolovací proces navíc vyžaduje vyhodnocení případných rizik pro zdraví lidí a zvířat,¹⁶² rizik pro životní prostředí plán detekce, konzultace s odbornými orgány, výbory, etickou komisí, konzultace s veřejností apod. Toto zacházení znamená v širším slova smyslu snahu Evropské unie zachovat možnost volby pro pěstitele tím, že mají možnost zvolit, jestli budou pěstovat tradičními nebo modifikované plodiny. A zároveň dávají možnost volby spotřebiteli, který se může rozhodnout mezi rozličnými produkty a případně svojí volbou podpořit určitý pěstitelský systém.

V současné době je pro pěstování povolena pouze kukuřice MON 810. V roce 2010 byly pro pěstování a průmyslové zpracování povoleny geneticky modifikované škrobové brambory známé jako „Amflora“, avšak od roku 2011 se tyto brambory v EU nepěstují.¹⁶³

připomínky a námitky. Pokud nejsou žádné námitky ze strany států nebo Komise, příslušný orgán, který provedl původní posouzení, uděluje povolení pro uvedení na trh v celé Evropské unii. Povolení platí na dobu 10 let a může být obnoveno. Pokud jsou vzneseny námitky (což je většina případů), je stanoveno smířčí řízení mezi členskými státy, Komisí a žadatelem.

¹⁶¹ Dosavadní zkušenosti s pěstováním geneticky modifikované Bt kukuřice v ČR 2005 - 2009. *Ministerstvo zemědělství* [online]. listopad 2009 [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/42167/Dosavadni_zkusenosti_Bt_kukurice_v_CR_2005_2009.pdf.

¹⁶² Vyhláška č. 209/2004 Sb., o bližších podmínkách nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty § 5. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, 70/2004 Sb. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/ukzuz/portal/odrudy/narodni-odrudovy-urad/100303060.html>.

¹⁶³ Politika EU v oblasti pěstování a dovozu GMO: otázky a odpovědi. *European Commission* [online]. 2013 [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-952_cs.htm.

4.1 Geneticky modifikovaná kukuřice MON 810

V současné době byla v Evropské unii prozatím pro pěstování povolena pouze geneticky modifikovaná Bt kukuřice typu MON 810 vyvinutá společností Monsanto. Její modifikace spočívá ve vnesení genu z bakterie *Bacillus thuringiensis*, který způsobuje produkci proteinu s toxickým účinkem pro některé druhy hmyzu a zajišťuje tak její rezistenci. Odolnost Bt kukuřice je přímo cílena proti škůdci z řádu motýlů, jejichž housenky se živí rostlinami kukuřice. V rámci Evropy jde převážně o rezistenci vůči zavíječi kukuřičnému, který je pro kukuřičné pole Evropy největší hrozbou.

Žádost o povolení pěstování kukuřice MON 810 předložilo Monsanto francouzskému ministerstvu zemědělství. Francouzské orgány se k této žádosti vyjádřily kladně a žádost předaly Komisy. Komise v souladu s nařízeními předala dokumentaci příslušným orgánům všech členských zemí, které však na rozdíl od Francie měly námitky a připomínky. Monsanto tedy muselo provést úpravy své žádosti. V reakci na námitky Monsanto rozšířilo svojí žádost o označování osiva jako produkt genetické modifikace, začalo poskytovat informace spotřebitelům a obchodníkům a provádělo přednášky o genetické modifikaci ve snaze získat doporučení a potenciální odběratele. Ani po této změně se členské státy neshodly na stanovisku, proto musela Evropská komise přistoupit ke smírčímu řízení. Vytvořila tak komisi složenou ze zástupců členských států, kteří si vyžádali stanoviska příslušných vědeckých výborů, včetně Vědeckého výboru pro rostliny (předchůdce EFSA). Dne 10. února 1998 Vědecký výbor pro rostliny vydal stanovisko, že není důvod se domnívat, že uvedení MON810 na trh bude mít nepříznivé účinky na lidské zdraví nebo životní prostředí. V odvolání na toto stanovisko přijala Komise 22. dubna 1998 rozhodnutí, kterým schválila žádost společnosti Monsanto pěstovat v Evropské unii geneticky modifikovanou kukuřici MON 810.¹⁶⁴ Ve svém rozhodnutí Komise nařídila francouzským orgánům vydat povolení pro uvedení kukuřice MON 810. Ty tak učinily 3. srpna 1998.¹⁶⁵

Monsanto, ve snaze uvést kukuřici MON 810 na evropský trh, prosazovalo svůj produkt prostřednictvím agresivních PR kampaní, financováním akademických výzkumů a uplatňováním přímého vlivu na legislativní proces. Monsanto unikly interní informace

¹⁶⁴ COMMISSION DECISION of 22 April 1998: concerning the placing on the market of genetically modified maize (*Zea mays* L. line MON 810), pursuant to Council Directive 90/220/EEC. In: *L 131/32*. 1998.

Dostupné z: http://www.gmo-compass.org/pdf/regulation/maize/MON810_maize_decision.pdf.

¹⁶⁵ MAURER, Michael T. a Neil E. HARL. Obtaining Approval to Market GMOs in the European Union: College of Agriculture and Life Sciences. *Iowa State University*. 2005. Dostupné z: http://www.econ.iastate.edu/~harl/Maurer_Harl_GMO_paper.html.

ohledně globální strategie na podporu GM produktů. V těchto dokumentech se píše například o dosazených expertech do nezávislých mezinárodních expertních výborů nebo ovlivňování veřejného mínění prostřednictvím údajně nezávislých vědců.¹⁶⁶

Společnost Monsanto je členem několika evropských lobbistických skupin, prostřednictvím kterých prosazuje své zájmy. Je členem skupiny EuropaBio (European Association for Bioindustries), skupiny která vznikla v roce 1996 za účelem prosazování biotechnologie v Evropě. Kromě přímé lobby v institucích EU a v členských státech zaměstnává také firmy zabývající se PR nebo využívá známé osobnosti, které využívá jako „ambasatory“ biotechnologií.¹⁶⁷ Dále je Monsanto členem Asociace na ochranu úrody (dříve British Agrochemicals Association), což je obchodní sdružení agrochemického a biotechnologického průmyslu. Tato asociace tvoří jednu z hlavních částí SCIMAC (Supply Chain Initiative on Modified Agricultural Crops), seskupení, které vzniklo v roce 1998 ve Velké Británii přímo na podporu zavedení GM rostlin do Evropské unie.¹⁶⁸

Dalším způsobem jak americké Monsanto a další bojují za GMO v Evropě, je podpora euro-amerických bilaterálních smluv o volném obchodu. Příkladem může být Transatlantické partnerství pro obchod a investice (Transatlantic Trade and Investment Partnership, TTIP). Při prosazování těchto smluv se Monsanto spojuje s dalšími velkými společnostmi a hlavně s Americkou obchodní komorou, která platí za jeden z nejsilnějších a nevlivnějších lobbistických celků.¹⁶⁹

Do dnešní doby kukuřici MON 810 na svém území povolilo pouze pět států. Hlavním evropským producentem geneticky modifikované kukuřice MON 810 je Španělsko, které ji v roce 2012 pěstovalo na 116 306 hektarech. Dalšími státy jsou Portugalsko (9 278 ha), Česká republika (3 052 ha), Rumunsko (217 ha) a Slovensko (189 ha). To odpovídá 1,35 % veškeré kukuřice pěstované v EU (z celkových 9,5 milionu ha) a 0,23 % geneticky modifikované kukuřice pěstované na celém světě (z celkových 55,1 milionu ha).¹⁷⁰

¹⁶⁶ Monsanto: Influence / Lobbying. *Corporate Watch* [online]. 1996-2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://www.corporatewatch.org/company-profiles/monsanto-influence-lobbying>.

¹⁶⁷ *Europabio* [online]. 2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://www.europabio.org/>.

¹⁶⁸ SCIMAC: Supply Chain Initiative on Modified Agricultural Crops [online]. 2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://www.corporatewatch.org/company-profiles/monsanto-influence-lobbying>.

¹⁶⁹ An open door for GMOs? – take action on the EU-US Free Trade Agreement. *Corporate Europe Observatory: Exposing the power of corporate lobbying in the EU* [online]. 2013 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://corporateeurope.org/trade/2013/05/open-door-gmos-take-action-eu-us-free-trade-agreement>.

¹⁷⁰ Global Status of Commercialized Biotech/GM Crops: 2012. *ISAAA* [online]. 2012 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://www.isaaa.org/resources/publications/briefs/44/executivesummary/default.asp>.

Plocha, na které se pěstuje geneticky modifikovaná kukuřice, stále narůstá. V roce 2013 vzrostla tato plocha o 15 % na 148 013 hektarů oproti roku 2012. Růst táhne Španělsko, kde se kukuřice v tomto roce pěstovala na 136 962 hektarech, což je o 18 % více ve srovnání s rokem 2012. Ačkoli se celková plocha rozrůstá, v Rumunsku byla stejná jako v předchozím roce. Portugalsko zaznamenalo pokles o 1 000 hektarů z důvodu nedostatku osiv a v České republice a na Slovensku ubylo GM kukuřice z důvodu složité byrokracie pro zemědělce.¹⁷¹ Osm členských států (Bulharsko, Itálie, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Polsko, Rakousko a Řecko) využilo své pravomoci a přijalo ochranná opatření a zakázalo pěstování geneticky modifikované kukuřice MON 810 na svém území.¹⁷²

Tabulka 2 - Vývoj ploch GM kukuřice v EU (v hektarech)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Španělsko	53 200	53 670	75 150	79 270	76 060	76 580	97 330	116 310	136 960
ČR	150	1 290	5 000	8 380	6 480	4 680	5 090	3 050	2 560
Rumunsko	0	0	350	7 150	3 240	820	590	220	830
Portugalsko	780	1 250	4 500	4 850	5 090	4 870	7 720	9 280	8 170
Polsko	0	100	320	3 000	3 000	3 000	3 900	4 000	0
Slovensko	0	30	900	1 900	880	1 250	760	190	100
Francie	500	5 000	21 150	0	0	0	0	0	0
Německo	340	950	2 690	3 170	0	0	0	0	0
CELKEM	54 970	62 290	110 060	107 720	94 750	91 200	115 390	133 050	148 620

Zdroj: GMO - Geneticky modifikované organismy. *Ministerstvo zemědělství ČR* [online]. 2009-2014 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/gmo-geneticky-modifikovane-organismy/?fullArticle=1>.

¹⁷¹ Global Status of Commercialized Biotech/GM Crops: 2012. *ISAAA* [online]. 2012 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://www.isaaa.org/resources/publications/briefs/44/executivesummary/default.asp>.

¹⁷² GMO - Geneticky modifikované organismy. *Ministerstvo zemědělství ČR* [online]. 2009-2014 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/gmo-geneticky-modifikovane-organismy/?fullArticle=1>.

4.2 Regulace pěstování GMO v zemích EU

4.2.1 Francie

Francie je dlouhodobým zastáncem tradičního zemědělství a odpůrce genetických modifikací. Navíc vyznává výrazně protekcionistický přístup k národnímu zemědělství. I přesto se Francie dlouho nemohla shodnout na povolení či zakázání pěstování geneticky modifikované kukuřice na svém území. Jakmile tedy Evropská komise schválila pěstování geneticky modifikované kukuřice MON 810 v EU, začala pěstovat i ve Francii. Jak z Tabulky 2 vyplývá, kukuřice se zde pěstovala mezi lety 2005 až 2007 a to na 21 150 hektarech. V roce 2007 bylo na pěstování geneticky modifikované kukuřice uvaleno moratorium. V důsledku tohoto zákazu společnosti Monsanto, Pioneer a Sdružení francouzských producentů kukuřice a producentů osiv zažalovalo Francii, že nepostupuje v souladu s nařízeními EU.¹⁷³ V listopadu 2011 zrušil Evropský soudní dvůr tento zákaz s tím, že francouzská vláda vydala zákaz pěstování na základě nesprávného právního podkladu.¹⁷⁴

Francie obnovila národní zákaz pěstování geneticky modifikované kukuřice MON810 v roce 2012. Ministerstva zemědělství a životního prostředí odůvodnila tento krok ochranou životního prostředí a dobrozdáním Evropské agentury pro bezpečnost potravin (EFSA), v němž doporučila určitá preventivní opatření při jejím pěstování. Obdobná preventivní opatření pro MON810 v současné době neexistují, argumentuje francouzská vláda.¹⁷⁵

Jak ukazují informace ze serveru WikiLeaks, Francie byla celou dobu pod silným diplomatickým tlakem převážně ze strany Spojených států amerických, které hrozily odvetnými opatřeními v případě, že bude Francie geneticky modifikované organismy zakazovat.¹⁷⁶

Velmi zajímavá na příkladu Francie je veliká zainteresovanost a angažovanost veřejnosti v otázce jak povolování nebo zakazování kukuřice MON 810, tak i všech geneticky modifikovaných organismů. Silná debata mezi příznivci a odpůrci biotechnologického hospodářství ve Francii vypukla v roce 1998, tedy v době uvalení prvního moratoria a trvala několik let. Tato debata se transformovala i do fyzického ničení

¹⁷³ Věc C-121/07. In: *Úřední věstník Evropské unie*. roč. 2008. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1419438004295&uri=CELEX:62007CJ0121>.

¹⁷⁴ KOUBOVÁ, Dana. Zákaz MON810 ve Francii zrušen. *Informační centrum bezpečnosti potravin* [online]. 15.9.2011 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://81.0.228.98/zakaz-mon810-ve-francii-zrusen.aspx>.

¹⁷⁵ KOUBOVÁ, D., Zákaz MON810 ve Francii zrušen. *Informační centrum bezpečnosti potravin* [online]. 15.9.2011 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://81.0.228.98/zakaz-mon810-ve-francii-zrusen.aspx>.

¹⁷⁶ Viz kapitola 5.3.

polí s geneticky modifikovanými plodinami, policejními akcemi a soudními procesy. Zajímavá je také velmi dobrá organizovanost veřejnosti v případě vyjadřování svého postoje. Pro tyto účely se spojilo celkem šestnáct neziskových organizací do tzv. Francouzského spolku pro konferenci občanů o GMO. Hlavní podmínkou tohoto zrušení bylo pořádání veřejné diskuse před uskutečněním schvalování kteréhokoliv z geneticky modifikovaných organismů ve Francii.¹⁷⁷

Tlak veřejnosti a spotřebitelských zájmových skupin má za následek také dodatečné označování potravin neobsahujících geneticky modifikované produkty. Toto označování bylo schválené v roce 2012 a platí jak pro rostlinné tak i živočišné produkty. Rostlinné produkty mohou být označené „bez GMO“, pouze v případě, že jsou vyrobeny ze surovin, v jejichž složení GMO nepřevyšují 0,1 %. Označování živočišných ingrediencí, jako je například maso, mléko, vejce nebo mléko je specifikováno jako „pocházející ze živočichů krmených bez GMO“ se stejnou tolerancí do 0,1 %. Značeny jsou dokonce včelí produkty, med a pyl, jejichž etikety obsahují text „bez GMO v okruhu 3 km“.¹⁷⁸

4.2.2 Česká republika

Nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty je aktuálně upraveno zákonem č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty, v platném znění, a vyhláškou č. vyhláškou č. 209/2004 Sb., o bližších podmínkách nakládání s GMO a genetickými produkty. Žádosti posuzují odborné orgány, kterými jsou zejména Česká komise pro nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty, Vědecký výbor pro geneticky modifikované potraviny a krmiva a Komise pro nakládání s geneticky modifikovanými organismy a produkty v resortu Ministerstva zemědělství.¹⁷⁹

Monsanto podalo žádost již 25. ledna 2002, její schválení však trvalo vzhledem k různým připomínkám téměř tři roky a povoleno bylo až po vstupu ČR do Evropské unie. Ve schvalování se silně angažovala organizace Greenpeace, která se snažila schválení GMO zabránit. Organizace Greenpeace vznášela žádosti o doplnění, návrhy na změny, stížnosti a předkládalo vlastní studie o škodlivosti GMO pro životní prostředí. Vedle snahy zabránit schválení GMO se Greenpeace snažilo zmírnit škody v případě, že by bylo

¹⁷⁷ STÖCKELOVÁ, T., Biotechnologizace: legitimita, materialita a možnosti odporu. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2008. ISBN 978-80-7330-152-1.

¹⁷⁸ Frankreich: Neue Regeln für 'ohne Gentechnik'. *Agrarheute.com* [online]. 03.02.2012 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://www.agrarheute.com/frankreich-gentechnik>.

¹⁷⁹ Zákon č. 209/2004 Sb., o bližších podmínkách nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty § 5. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, 70/2004 Sb. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/ukzuz/portal/odrudy/narodni-odrudovy-urad/100303060.html>

pěstování GMO v České republice povoleno. Organizace Greenpeace žádala větší informovanost veřejnosti, vzdělávání, větší ochranné zóny, přísnější hodnocení rizik apod.¹⁸⁰

Zájem pěstovat geneticky pravené plodiny v České republice byl nemalý. Veliký zájem projevovaly Spojené státy americké, které se netajily tím, že chtějí udělat z České republiky ohnisko „programu aktivní podpory biotechnologií“ pro střední Evropu a Pobaltí. Odtud by se poté názory ve prospěch genetického inženýrství dále šířily do regionu i celé Evropy. Z České republiky se tak měl stát jakýsi trojský kůň Američanů.¹⁸¹

Americká strana lobbovala u české velmi aktivně. Česko například navštívila americká poradkyně pro zemědělské biotechnologie Madelyn Spiranková, která jednala se zástupci ministerstva zemědělství a ministerstva životního prostředí. Setkala se například s osmičlenným týmem z ministerstva zemědělství, který vedl vrchní ředitel úseku potravinářských výrob a ředitel Úřadu pro potraviny František Sládek. Jednala také s tehdejším ředitelem odboru environmentálních rizik a ekologických škod na ministerstvu životního prostředí Karlem Bláhou.¹⁸²

Postup americké strany byl vcelku logický, na rozdíl od francouzské protekcionistické zemědělské politiky zastávala Česká republika pragmatický a vědecký přístup k zemědělským biotechnologiím. Američané měli v plánu přivézt do Prahy a dalších regionů své experty, a dále pak nechat přeložit abstrakty českých vědeckých prací do polštiny, litevštiny a slovenštiny, aby se napomohlo šíření informací o GMO jak prostřednictvím médií, tak přímých kontaktů pracovníků ambasád i mezi vědci samotnými.¹⁸³

Dalším nástrojem, jak prosadit zájem USA a velkých biotechnologických firem typu Monsanto byla konference pořádaná velvyslanectvím USA v Praze na téma

¹⁸⁰ Zápis z projednání připomínek k žádostem firmy MONSANTO o zápis geneticky modifikované kukuřice linie MON 810 (Bt – insekt rezistentní) do Seznamu GMO schválených pro uvádění do životního prostředí (č.j. 142A/OER/02) a o zápis společnosti MONSANTO ČR s.r.o. do Seznamu uživatelů (č.j. 142B/OER/02). In: ČK GMO, 18.03.2002. Dostupné z: <http://www-1.sysnet.cz/projects/env.web/zamest.nsf/defc72941c223d62c12564b30064fdcc/349e89db7d309973c1256b80002f25e0!OpenDocument>

¹⁸¹ DRLÍKOVÁ, J. Česko coby trojský kůň pro geneticky modifikované potraviny. *Česká pozice* [online]. 6.1.2012 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/cesko-coby-trojsky-kun-pro-geneticky-modifikovane-potraviny-pt3-/tema.aspx?c=A120102_123258_pozice_42426.

¹⁸² DRLÍKOVÁ, J. Česko coby trojský kůň pro geneticky modifikované potraviny. *Česká pozice* [online]. 6.1.2012 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/cesko-coby-trojsky-kun-pro-geneticky-modifikovane-potraviny-pt3-/tema.aspx?c=A120102_123258_pozice_42426.

¹⁸³ Biotechnology Outreach Funding Request. *WikiLeaks* [online]. 2010 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <https://cablegatesearch.wikileaks.org/cable.php?id=09PRAGUE39&q=gm>.

„Biotechnologie a jejich role při zajištění potravinových a průmyslových zdrojů“. Tato konference byla určena zemědělské veřejnosti, potravinářům, krmivářům, zástupcům zpracovatelského průmyslu, vzdělávacích institucí, nevládních organizací i médií. Cíle konference jasně vyjádřil Jack Bobo, hlavní poradce pro biotechnologie ministerstva zahraničí USA, který tehdy Českou republiku navštívil: „*Naší snahou je, aby lidé viděli výhody biotechnologií, které vyplývají z využití této metody.*“¹⁸⁴ Aby Američané posílili své argumenty, přivezli do Čech dva farmáře, jednoho z Ameriky a druhého z Jihoafrické republiky, kteří měli objasnit, jak jim využívání GM osiv pomáhá „zvyšovat konkurenceschopnost“.¹⁸⁵

4.3 Wikileaks

Potenciál evropského trhu jako odbytiště pro geneticky modifikované plodiny je pro Spojené státy obrovský a všímají si ho jak nadnárodní korporace typu Monsanto, tak i vláda. Nelibost Spojených států k tvrdé politice Evropské unie proti GMO vyšla najevo v souvislosti s úniky tajných dokumentů zveřejněných na serveru WikiLeaks na konci roku 2010.

Vyšlo najevo, že americká vláda vytvářela silný diplomatický tlak na státy Evropské unie ve snaze zlomit odpor proti zavádění geneticky modifikovaných organismů. Měla v plánu vytvořit černou listinu zemí, vůči kterým by poté uplatňovaly opatření ve formě obchodní války. Americké diplomaty pobouřilo rozhodnutí francouzské vlády zakázat na svém území geneticky modifikované produkty společnosti Monsanto. Z této doby unikla depeše, ve které blízký přítel tehdejšího prezidenta Craig Stapleton doslova tvrdí: „*Americké zastoupení navrhuje vytvořit seznam odvetných opatření, která zasáhnou EU jako celek, protože se jedná o kolektivní odpovědnost, která se ale také zaměří na hlavní viníky této situace.*“¹⁸⁶

Další depeše ukazují na vyvíjení diplomatického tlaku na Vatikán. Zde chtěli Američané využít velký vliv katolické církve především v rozvojových zemích. Americká pozornost se proto zaměřila zejména na nejvyšší kruhy katolické církve ve Vatikánu, kde

¹⁸⁴ Čeští a američtí farmáři a potravináři se setkali s vědci. *Velvyslanectví Spojených států Amerických Praha* [online]. 8. října 2009 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: http://czech.prague.usembassy.gov/konference_biotechnologie_2009.html.

¹⁸⁵ DRLÍKOVÁ, J. Česko coby trojský kůň pro geneticky modifikované potraviny. *Česká pozice* [online]. 6.1.2012 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/cesko-coby-trojsky-kun-pro-geneticky-modifikovane-potraviny-pt3-/tema.aspx?c=A120102_123258_pozice_42426.

¹⁸⁶ WikiLeaks: Za averzi ke GMO měla být EU potrestána. *EurActiv* [online]. 04.01.2011 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/zemedelstvi0/clanek/wikileaks-eu-mela-byt-potrestana-za-odmitani-gm-plodin-008300>.

soustavně lobbovala za podporu pro geneticky modifikované plodiny ve třetím světě. Zveřejněné depeše odhalují, že i přes odmítavý postoj katolické církve ke GMO, se jim podařilo získat na svou stranu několik kardinálů.¹⁸⁷

Wikileaks potvrzuje i fakt, že mnozí politici pracují pro nebo v zájmu velkých korporací typu Monsanto. Sedm procent všech depeší se týká konkrétní společnosti, šest procent depeší se mluví konkrétně o a hlavně v zájmu Monsanto.¹⁸⁸

4.4 Další druhy geneticky modifikovaných kukuřic

4.4.1 GM kukuřice NK 603

Evropský trh s geneticky modifikovanými potravinami silně ovlivnila studie profesora Caenské univerzity Gilles-Érica Séraliniho.¹⁸⁹ Profesor je znám pro svůj negativní postoj ke geneticky modifikovaným organismům po celém světě. Studie zveřejněná v září 2012 tvrdí, že spotřeba geneticky modifikované kukuřice a postřik Roundup mohou způsobovat z biochemického i fyziologického hlediska hormonální změny. Studie byla provedena na krysách během jejich životního dvouletého cyklu ve dvou skupinách – jedna byla krmena výhradně geneticky modifikovanou kukuřicí NK 603, druhá byla krmena kukuřicí, která neprošla genetickou modifikací.¹⁹⁰

Výsledky studie měly šokující závěr. Krysám kmeným geneticky modifikovanou kukuřicí se v 50 až 80 %, počínaje od 18. měsíce, vyvinuly velké nádory a došlo též k poškození jater a ledvin. Jednalo se přitom převážně o samičky.¹⁹¹ Podobný výzkum přitom muselo provádět i Monsanto a jeho výsledky předložit Evropské komisi při schvalování jednotlivých druhů kukuřice. Monsanto ale předložilo studii založenou pouze na sledovacím období 90 dnů.¹⁹²

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ GOLDENBERG, S. Diplomatic cables reveal aggressive GM lobbying by US officials. *The Guardian* [online]. 2013 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/environment/2013/may/15/diplomatic-cables-gm-lobbying-us>.

¹⁸⁹ SÉRALINI, Gilles-Eric, Emilie CLAIR, Robin MESNAGE, Steeve GRESS, Nicolas DEFARGE, Manuela MALATESTA, Didier HENNEQUIN a Joël de VENDÔMOIS. *Republished study: long-term toxicity of a Roundup herbicide and a Roundup-tolerant genetically modified maize*. ISBN 10.1186/s12302-014-0014-5.

¹⁹⁰ CASASSUS, B. Study linking GM maize to rat tumours is retracted. *Nature.com* [online]. 2013 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.nature.com/news/study-linking-gm-maize-to-rat-tumours-is-retracted-1.14268>.

¹⁹¹ SÉRALINI, Gilles-Eric, Emilie CLAIR, Robin MESNAGE, Steeve GRESS, Nicolas DEFARGE, Manuela MALATESTA, Didier HENNEQUIN a Joël de VENDÔMOIS. *Republished study: long-term toxicity of a Roundup herbicide and a Roundup-tolerant genetically modified maize*. ISBN 10.1186/s12302-014-0014-5.

¹⁹² Tamtéž.

Studie profesora Seraliniho byla však široce kritizována odborníky, včetně Evropské agentury pro bezpečnost potravin. Seraliniho studie je podle odborníků z EFSA vědecky nekvalitní, takže z ní není možné činit žádné závěry. EFSA vydala zprávu, ve které uvádí, že autoři studie neustavili vhodné kontrolní skupiny a cíleně si vybrali takový druh hlodavců, který je náchylný k samovolnému vývoji nádorů. Dále pak zpráva říká, že byl použit příliš malý počet krys, kterých bylo pro studii použito asi 200.¹⁹³ Výsledky Evropské agentury potvrdily i další odborné instituce, včetně Vědeckého výboru pro geneticky modifikované potraviny a krmiva z Výzkumného ústavu rostlinné výroby v Praze, který na žádost Úřadu pro potraviny vypracoval i svoje nezávislé stanovisko, ve kterém výsledky odborníků z EFSA potvrdil.¹⁹⁴

Agentura EFSA dále upozorňuje na negativní postoj profesora Seraliniho ke geneticky modifikovaným organismům a dřívější manipulace se statistickými údaji z dřívějších testů, na základě kterých Seralini tvrdil, že GM kukuřice poškozuje zdraví pokusných laboratorních krys.

Ačkoli byly výsledky studie vyvráceny, měla dalekosáhlý účinek. Studie ovlivnila celou řadu rozhodnutí na mezinárodní úrovni a stala se silným nástrojem všech odpůrců GMO. Nejzásadnější důsledek tato studie měla na veřejné mínění. Psychologický dopad spíše podpořil nedůvěru spotřebitelů kupovat produkty z geneticky modifikovaných plodin a nijak tak neulehčil situaci pěstitelům, kteří vzhledem k tomuto spíše odpouštějí.

4.4.2 GM Kukuřice 1507

Fakt, že Evropská unie pěstování geneticky modifikované plodiny přímo nezakazuje, ale spíše volí přístup odkládání žádostí a byrokratickým zatěžováním, se nevyplatil v případě GM kukuřice 1507. O pěstování této kukuřice požádaly americké firmy Pioneer Hi-Bred a Mycogen Seeds v roce 2001. Evropská unie žádala další a další doplnění dokumentů a stanoviska EFSA. Ovšem EFSA ke kukuřici 1507 vyjádřilo kladný posudek už v roce 2005, který opakovaně potvrdila.¹⁹⁵ Komise odkládala rozhodnutí tak dlouho, až v roce 2009 došla firmě Pioneer Hi-Bred trpělivost a zažalovala EU za nečinnost. Soudy, stejně jako instituce EU s rozhodnutím nespíchaly, nakonec však daly Američanům zapravdu a nařídily, aby ministři životního prostředí členských zemí EU o pěstování

¹⁹³ EFSA publishes initial review on GM maize and herbicide study. *EFSA* [online]. 2012 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://www.efsa.europa.eu/en/press/news/121004.htm>.

¹⁹⁴ <http://www.bezpecnostpotravin.cz/zavery-efsa-ke-studii-o-skodlivosti-gm-kukurice-nk-603.aspx>.

¹⁹⁵ EFSA updates advice on environmental safety of GM maize 1507. *EFSA* [online]. 18.11.2011 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://www.efsa.europa.eu/en/press/news/111118.htm>.

kukuřice 1507 rozhodli.¹⁹⁶ V únoru letošního roku tedy proběhlo hlasování, při kterém se však nepodařila najít kvalifikovaná většina, která by pěstování povolila.¹⁹⁷

V roce 2001, tedy v době podání žádosti na povolení pěstování kukuřice 1507, byl ve Skotsku zaznamenán případ, kdy biotechnologické společnosti nechaly vyrobit 140 000 kopií bookletů s názvem „Tvůj biotechnologický svět a Ty“ (Your World-Biotechnology and You) a byl distribuován do skotských škol.¹⁹⁸

Případ kukuřice 1507 opět poukázal na neschopnost členských států najít shodu nad tématem geneticky modifikovaných organismů. Některé státy, jako například Francie, tak zakazovaly geneticky modifikovanou kukuřici bez vědeckých důkazů. Jiné státy, jako například Bulharsko obešlo evropská pravidla tím, že ustanovilo kolem přírodních rezervací a národních parků 30 kilometrová „ochranná pásma bez GMO“, kolem každého včelího úlu 10kilometrovou zónu a kolem každé farmy ekologického zemědělce 7 kilometrovou zónu. Výsledkem toho bylo, že v Bulharsku nebyl jediný kousek území, kde by bylo možné pěstovat GM plodiny. Bulharsko tak oficiálně „jen chrání své přírodní bohatství“, ale ve skutečnosti vyhlásilo plošný zákaz pěstování geneticky modifikovaných plodin bez jakéhokoli vědeckého argumentu.¹⁹⁹ Zakazování GM plodin bez vědeckých argumentů, tedy proti předpisům EU, znamenal pro instituce Evropské unie problém. Evropská unie tedy v polovině letošního roku upustila od požadavku vědeckých důkazů. Od letošního roku tedy stačí, pokud si zákaz přejí jejich voliči, stačí tedy politická vůle. Kukuřice 1507 se tedy nepěstuje v žádném členském státě Evropské unie.

V Evropě je velmi silný hlas lidu. Otázka geneticky modifikovaných organismů je již dávno zpolitizovaná. Obrovské kampaně environmentálních organizací bojující proti genetickým modifikacím vstupují do podvědomí lidí daleko více, než kampaně na jejich podporu, kterých je k tomu daleko méně. Nedávná studie ukázala sílu kampaní proti GMO. Podle této studie by lidé s ekologickým cítěním raději dopustili opakování velkého irského

¹⁹⁶ JUDGMENT OF THE GENERAL COURT (Seventh Chamber) In Case T-164/10. *InfoCuria - Judikatura Soudního dvora* [online]. 26 September 2013 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?doclang=EN&text=&pageIndex=0&part=1&mode=lst&docid=142241&occ=first&dir=&cid=224193>.

¹⁹⁷ Maize 1507. *GMO Compass* [online]. 2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://www.gmo-compass.org/eng/gmo/db/75.docu.html>.

¹⁹⁸ Monsanto: Influence / Lobbying. *Corporate Watch* [online]. 1996-2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://www.corporatewatch.org/company-profiles/monsanto-influence-lobbying>.

¹⁹⁹ PETR, J. EU mění předpisy. „Omylem“ schválila modifikovanou kukuřici. *Technet.cz* [online]. 22.6.2014 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: http://technet.idnes.cz/pestovani-gmo-v-eu-03u-/veda.aspx?c=A140622_130559_veda_mla.

bramborového hladomoru z roku 1850, než by souhlasili s pěstování geneticky modifikovaných brambor, které by této katastrofě zabránily.²⁰⁰

Nyní však, v souvislosti s geneticky modifikovanou kukuřicí 1507, bylo politické hledisko řízené hlasem lidu, vneseno do oblasti geneticky modifikovaných organismů v Evropské unii zcela oficiálně na úkor odborného, vědeckého hlediska. Dříve bylo nutné předložit ke schválení či zákazu zapotřebí vědecké důkazy pro či proti, dnes stačí pro zákaz „politická vůle“. Pokud si politická strana spočítá, že zákazem nebo i povolením geneticky modifikovaných produktů získá hlasy, nebude váhat ani vteřinu. Veřejné mínění má v současnosti v EU takovou sílu, že pro zakázání geneticky modifikované plodiny nejsou třeba žádné objektivní, ani racionální argumenty.

Složitá legislativa, protahování schvalovacího procesu, nepřízeň většiny států a hlavně veřejnosti způsobil, že některé firmy z oblasti GMO ukončili své aktivity v Evropě, jiné to silně zvažují. Obrovská moc a síla biotechnologických korporací ve Spojených státech je zde v protikladu s bezmocností těchto firem v Evropě.

²⁰⁰ PETR, J. EU mění předpisy. „Omylem“ schválila modifikovanou kukuřici. *Technet.cz* [online]. 22.6.2014 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: http://technet.idnes.cz/pestovani-gmo-v-eu-03u-/veda.aspx?c=A140622_130559_veda_mla.

Závěr

Cílem této práce bylo analyzovat aktivity zájmových skupin v oblasti GMO a rozdíly mezi Spojenými státy a Evropou. V první části práce jsem definoval pojmy jako zájmová skupina, lobbying a geneticky modifikovaný organismus. Druhá část práce se zaměřila na jednoho z nejvýraznějších hráčů na trhu geneticky modifikovaných organismů, společnost Monsanto, a případovou studii geneticky modifikované kukuřice v Evropské unii. Hlavní výzkumné otázku jsem si stanovil: V čem spočívá rozdíl v přístupu vlád ke GMO mezi USA a EU? Jaké zájmové skupiny se angažují v otázce geneticky modifikované kukuřice a jaké lobbistické nástroje používají? Jaké jsou hlavní faktory úspěchu při prosazování zájmů v oblasti GMO? Jakou roli hraje společnost Monsanto v USA a ve světě v souvislosti s GMO? K nalezení odpovědí jsem z metod využil analýzu, deskripci a komparaci.

V čem spočívá rozdíl v přístupu vlád ke GMO mezi USA a EU? Základní rozdíl v přístupu ke geneticky modifikovaným organismům mezi Spojenými státy a Evropskou unií je ten, že USA podporují GMO a Evropská unie nikoli. Situace je ovšem poněkud komplikovanější. Ve Spojených státech berou geneticky modifikované produkty jako pokrok a kdokoli je proti, brání pokroku. Na toto přistoupila z velké části i veřejnost, což se projevilo například v tom, že v několika státech neprošla referenda za označování potravin obsahujících GM materiál. Politici podporují zákony týkající se GMO a prosazují GMO i v zahraničí. Pokud se však na problém podíváme hlouběji, zjistíme, že velmi významnou roli zde hraje prosazování zájmů zájmových skupin snažících se těžit z obrovského komerčního potenciálu geneticky modifikovaných organismů jako takových. Dalším významným rozdílem je role vládních agentur, které by měly na GMO dohlížet. Zatím co evropská EFSA je chápána jako nestranný orgán publikující objektivní hodnocení a posudky, americká FDA o tuto nezávislost přišla z důvodu vlivu společnosti Monsanto. Propojením Monsanto s FDA má za následek minimální kontrolu biotechnologických společností a vydávání nařízení tak, aby byly biotechnologie co nejméně omezovány. Zde je tedy jeden z hlavních rozdílů, proč je ve Spojených státech relativně snadné produkovat geneticky modifikované organismy a v Evropě nikoli.

Jakou roli hraje společnost Monsanto v USA a ve světě v souvislosti s GMO? Monsanto patří mezi největší společnosti potravinářského a biotechnologického průmyslu angažující se v oblasti geneticky modifikovaných organismů nejen ve Spojených státech ale i na celém světě. Své zájmy prosazuje investováním nemalých částek za lobbying a

najímáním nejlepších lobbistů, podporováním konkrétních politiků, finanční podporou Výborů pro politickou činnost nebo investováním do marketingových kampaní. V historii společnosti se setkáváme s nemálo podezřeními nebo dokázanými případy nelegální nebo neetické činnosti plynoucí z ochrany svých investic a potřeby rozšiřovat své investice. Lze se dopátrat přímého napojení na politiky všech úrovní, nebo na důležité úředníky prostřednictvím tzv. otáčivých dveří. Využíváním všech těchto praktik docílilo Monsanto mimo jiné přijetí tzv. Zákona na ochranu Monsanto. Tento zákon ještě zvětšuje vliv Monsanto a dalších biotechnologických společností a velmi omezuje jejich. V době největšího rozvoje geneticky modifikovaných organismů, celá vláda Spojených států jednala v zájmu společnosti Monsanto. Nelze tedy přehlédnout obrovský vliv nadnárodních společností, konkrétně Monsanto, na celou politiku geneticky modifikovaných organismů. Úspěšnost zájmových skupin bojujících proti GMO, za nimiž nestojí velké peníze, je jen nepatrná. Monsanto a další biotechnologické společnosti patří mezi velmi vlivné zájmové skupiny v USA.

Diametrálně odlišná situace je v Evropě. Evropský trh s GMO, představený na příkladu geneticky modifikované kukuřice, se vyznačuje převážně averzí k modifikovaným produktům, složitou administrativou a protahováním schvalovacího řízení. V současnosti bylo v Evropě povoleno pěstovat pouze jeden druh geneticky modifikované kukuřice, Monsantoem vyvinutou kukuřici MON 810. Oproti Spojeným státům zde uspěly zájmové skupiny bojující proti GMO. Těmto skupinám, v čele s Greenpeace, se podařilo na svou stranu získat veřejné mínění, na které jsou evropští politici velmi citliví. I když by tedy rozhodování o GMO mělo být spíše vědeckým, jedná se spíše o rozhodnutí politické.

Zájmové skupiny pro GMO s nadnárodními korporacemi snažícími se dostat na evropský trh jen těžko překonávají veřejné mínění. V souvislosti s kauzou WikiLeaks unikly informace o diplomatickém tlaku Spojených států na Francii a další evropské státy ve snaze podpořit Monsanto a ostatní americké korporace, nesetkaly se však s větším úspěchem. Odpor evropské veřejnosti a nevelká snaha evropských politiků to jakkoliv změnit způsobuje postupný odchod biotechnologických společností z evropského trhu.

Jaké ZS se angažují v otázce geneticky modifikované kukuřice a jaké lobbistické nástroje používají? Zájmových skupin podílejících se na prosazování zájmů ohledně GMO je celá řada. Ve Spojených státech jsou největší a nejsilnější zájmové skupiny biotechnologické společnosti typu Monsanto, které uplatňují svůj vliv prostřednictvím převážně přímého lobbingu na legislativní struktury. Tyto společnosti jsou často součástí například obchodních komor, v rámci kterých prosazují své zájmy. Odpůrci GMO

uplatňují spíše nepřímé metody, kterými cílí na veřejné mínění obyvatel. Nejvýznamnějšími skupinami jsou environmentální organizace typu Greenpeace, zástupci ekologického a tradičního zemědělství a další. Jejich taktikou je mimo jiné zdržovat rozhodovací proces různými připomínkami a žádostmi a minimalizovat ztráty v případě prohry. Požadují vzdělávání veřejnosti, přísnější kontroly a podobně. V Evropské unii hrají velmi významnou roli členské státy. Zajímavou roli sehrály zájmové skupiny ve Francii, kde se několik neziskových organizací spojilo do Francouzského kolektivu pro konferenci občanů o GMO, v rámci kterého velmi dobře organizovali veřejnost a vznášeli své požadavky.

Jaké jsou hlavní faktory úspěchu při prosazování zájmů v oblasti GMO? Za nejdůležitější faktory v oblasti GMO tedy považují peníze a veřejné mínění. Peníze mají obrovský vliv ve Spojených státech, ale nedokázaly potlačit veřejné mínění na evropském trhu. V Evropě určuje politiku s GMO veřejné mínění, v USA je jeho vliv jen malý.

Spojené státy americké patří ke státům s nejvyspělejší legislativou a platí za stát s jednou z nejlepších regulací lobbingu. Vyvstává zde tedy otázka, jak je možné, že prosazování zájmů v oblasti geneticky modifikovaných organismů je v USA spojeno s korupcí, otáčivými dveřmi a dalšími praktikami v souvislosti se společností Monsanto. Ačkoli se o tomto problému všeobecně ví, nezaznamenal jsem v poslední době, kromě novinářů opakovaně upozorňujících na tento problém, žádnou snahu o napravení situace ze strany vlády. Jakým směrem by se tedy měla odvíjet další regulace lobbingu, aby k podobným věcem nedocházelo. A hlavně, byla by vůbec vůle něco měnit nebo vždy budou peníze tím nejsilnějším faktorem? Situace s geneticky modifikovanými organismy v Evropské unii opět poukázala na problematičnost v hledání jednotného názoru všech členů unie. Rozhodnutí o jednom druhu geneticky modifikované kukuřice trvalo více jak 10 let. I zde se otevírá otázka, jakým způsobem rozhodovací proces změnit a zefektivnit.

Zdroje:

Zákony a dokumenty

Aarhuská úmluva. *Oficiální stránka Aarhuské úmluvy v České republice* [online]. 2013 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: <http://www.ucastverejnosti.cz/cz/text-umluvy/>.

Adoption of Genetically Engineered Crops in the U.S. *USDA: United States Department of Agriculture* [online]. [cit. 2014-10-13]. Dostupné z: http://www.ers.usda.gov/data-products/adoption-of-genetically-engineered-crops-in-the-us/recent-trends-in-ge-adoption.aspx#.VDv1H_1tXm.

Agent Orange: Background on Monsanto's Involvement. *Monsanto* [online]. ©2002–2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.monsanto.com/newsviews/pages/agent-orange-background-monsanto-involvement.aspx>.

CARTAGENSKÝ PROTOKOL O BIOLOGICKÉ BEZPEČNOSTI K ÚMLUVĚ O BIOLOGICKÉ ROZMANITOSTI. *Ministerstvo životního prostředí* [online]. 2010 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/\\$file/Biologicka%20bezpecnost.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/301CBCE5F8364E9EC1257242002021D1/$file/Biologicka%20bezpecnost.pdf).

COMMISSION DECISION of 22 April 1998: concerning the placing on the market of genetically modified maize (*Zea mays* L. line MON 810), pursuant to Council Directive 90/220/EEC. In: *L 131/32*. 1998. Dostupné z: http://www.gmo-compass.org/pdf/regulation/maize/MON810_maize_decision.pdf.

Company History. MONSANTO CO. *Monsanto* [online]. ©2002–2014 [cit. 2014-11-06]. Dostupné z: <http://www.monsanto.com/whoweare/pages/monsanto-history.aspx>.

Council Directive 90/220/EEC. In: *EUR-Lex*. 1990. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31990L0220>.

Foreign Agents Registration Act [online]. US Department of Justice [cit. 2014-02-20]. Dostupné z WWW: <http://www.fara.gov/links/indx-act.html>.

GMO - Geneticky modifikované organismy. *Ministerstvo zemědělství ČR* [online]. 2009-2014 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/gmo-geneticky-modifikovane-organismy/?fullArticle=1>.

Honest Leadership and Open Government Act of 2007. *GovTrack* [online]. 2007 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <https://www.govtrack.us/congress/bills/110/s1>.

JUDGMENT OF THE GENERAL COURT (Seventh Chamber) In Case T-164/10. *InfoCuria - Judikatura Soudního dvora* [online]. 26 September 2013 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?doclang=EN&text=&pageIndex=0&part=1&mode=lst&docid=142241&occ=first&dir=&cid=224193>.

LDA: „*Lobbying Disclosure Act*“ [online]. In PUBLIC LAW 104–65. 104th Congress. 1995. An Act to provide for the disclosure of lobbying activities to influence the Federal Government, and for other purposes [cit. 2014-01-20]. Dostupné z URL: <<http://lobbyingdisclosure.house.gov/lda.pdf>>.

Lobbying Disclosure Act of 1995. United States Senate [online]. 1995 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: http://www.senate.gov/legislative/Lobbying/Lobby_Disclosure_Act/TOC.htm.

NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (ES) č. 1829/2003 ze dne 22. září 2003 o geneticky modifikovaných potravinách a krmivech. In: *Úřední věstník Evropské unie* L 268/1. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003R1829&from=en>.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1830/2003 ze dne 22. září 2003 o sledovatelnosti a označování geneticky modifikovaných organismů a sledovatelnosti potravin a krmiv vyrobených z geneticky modifikovaných organismů a o změně směrnice 2001/18/ES. In: *Úř. věst. L 268*. 18.10.2003. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX:32003R1830>.

Public Utility Holding Company Act [online]. Energy Information Administration, 1993 [cit 2014-02-13]. Dostupné z WWW: <http://tonto.eia.doe.gov/FTP/ROOT/electricity/0563.pdf>.

ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU: o uzavření interinstitucionální dohody mezi Evropským parlamentem a Komisí o společném rejstříku transparentnosti (2010/2291(ACI)). In: *Úřední věstník C 271 E*. 2011. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2011-0174+0+DOC+XML+V0//CS>.

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA ve věci C- 419/03: Komise Evropských společenství proti Francouzské republice. In: *Úřední věstník Evropské unie*. roč. 2004. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:C2004/228/29&qid=1419437624158>.

SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2001/18/ES ze dne 12. března 2001 o záměrném uvolňování geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí a o zrušení směrnice Rady 90/220/EHS. In: *Úřední věstník Evropské unie* L 106/1. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0018&from=EN>.

Text of the Consolidated and Further Continuing Appropriations Act, 2013. Govtrack.us [online]. 2003 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <https://www.govtrack.us/congress/bills/113/hr933/text>.

ÚMLUVA O PŘÍSTUPU K INFORMACÍM, ÚČASTI VEŘEJNOSTI NA ROZHODOVÁNÍ A PŘÍSTUPU K PRÁVNÍ OCHRANĚ V ZÁLEŽITOSTECH

ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. In: *Úřední věstník Evropské unie L 124/1*. 1998. Dostupné z: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43czech.pdf>.

USA. Honest Leadership and Open Government Act. In: House of Representatives, July 31, 2007. Dostupné z: <http://www.opencongress.org/bill/s1-110/text>.

Věc C-121/07. In: *Úřední věstník Evropské unie*. roč. 2008. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1419438004295&uri=CELEX:62007CJ0121>.

Zákon č. 209/2004 Sb., o bližších podmínkách nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty § 5. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, 70/2004 Sb. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/ukzuz/portal/odrudy/narodni-odrudovy-urad/100303060.html>.

Zápis z projednání připomínek k žádostem firmy MONSANTO o zápis geneticky modifikované kukuřice linie MON 810 (Bt – insekt rezistentní) do Seznamu GMO schválených pro uvádění do životního prostředí (č.j. 142A/OER/02) a o zápis společnosti MONSANTO ČR s.r.o. do Seznamu uživatelů (č.j. 142B/OER/02). In: ČK GMO, 18.03.2002. Dostupné z: <http://www-1.sysnet.cz/projects/env.web/zamest.nsf/defc72941c223d62c12564b30064fdcc/349e89db7d309973c1256b80002f25e0!OpenDocument>.

Zásada předběžné opatrnosti. *Europa: Přehled právních předpisů EU* [online]. 2011 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/consumers/consumer_safety/l32042_cs.htm.

Monografie

ALMOND, Gabriel A. a G. Bingham POWELL. *Comparative Politics: a development approach*. Little, Brown & Co., 1966. ISBN 0316034886. HOADLEY, Steve, Gabriel A. ALMOND a G. Bingham POWELL. *Comparative Politics: A Developmental Approach*. ISBN 10.2307/1954710.

FRÍČ, P. a kol. *Korupce na český způsob*. 1. vydání, Praha : G plus G, 1999. 302 s. ISBN 80-86103-26-9.

GAJDOŠ, M.: *Lobbismus versus korupce II. – Vymezení pojmu lobbying*, Praha: Institut pro politickou a ekonomickou kulturu [online]. 2004 [cit 2014-02-10]. Dostupné z WWW: <http://www.ipek.cz/projekty/pojemlob/>.

GREENWOOD, Justin. *Interest representation in the European Union*. 2nd edition. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2007. 249 s. ISBN 978-1-4039-8704-4.

HEIDENHEIMER, A.J., JOHNSTON, M. (eds.). *Political Corruption: Concepts and Contexts*. 3rd ed. [s.l.] : Transaction Publishers, 2001. 970 p. ISBN 978-0765807618.

LABOUTKOVÁ, Šárka. *Prosazování zájmů v EU: národní a specifické zájmy jako legitimní prostředek ovlivňující tvorbu a rozhodovací procesy hospodářské politiky v Evropské unii*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2009. 112 s. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky; 7/2009. ISBN 978-80-86729-53-4.

MARC, Julie, Odile MULNER-LORILLON a Robert BELLÉ. *Glyphosate-based pesticides affect cell cycle regulation*. ISBN 10.1016/j.biolcel.2003.11.010.

MÜLLER, K., LABOUTKOVÁ, Š., VYMETAL, P.: *Lobbing v moderních demokraciích*, 1.vydání Havlíckuv Brod: Grada Publishing, a.s. 2010. ISBN 978-80-247-3165-0.

MÜLLER, Karel, LABOUTKOVÁ, Šárka a VYMĚTAL, Petr. *Lobbing v moderních demokraciích*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. 256 s. ISBN 978-80-247-3165-0.

Naše společnost, časopis Centra pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Kunštát, Daniel. 2006. „Instituce zprostředkování zájmů: strany a zájmové skupiny“. *Naše společnost* 4 (2):14-20

ROBIN, Marie-Monique a Translated from the French by George HOLOCH. *The world according to Monsanto: pollution, corruption, and the control of the world's food supply*. New York: New Press, 2010. ISBN 1595584269.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. 303 s. ISBN 80-7367-177-8.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie: [srovnávací analýza demokratických politických systémů]*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012. 207 s. ISBN 978-80-262-0218-9.

SCHENDELEN, M. P. C. M. van. *Jak lobbovat v Evropské unii, aneb, Machiavelli v Bruselu*. Vyd. 1. Brno: Centrum strategických studií, 2004. 350 s. Evropská politika. ISBN 80-86598-75-6.

STÖCKELOVÁ, Tereza. *Biotechnologizace: legitimita, materialita a možnosti odporu*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2008. ISBN 978-80-7330-152-1.

Odborné články zprávy a studie

AP: Monsanto Strong-Arms Seed Industry. *CBSnews* [online]. December 14, 2009 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.cbsnews.com/news/ap-monsanto-strong-arms-seed-industry/>.

CASASSUS, Barbara. Study linking GM maize to rat tumours is retracted. *Nature.com* [online]. 2013 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.nature.com/news/study-linking-gm-maize-to-rat-tumours-is-retracted-1.14268>.

Dosavadní zkušenosti s pěstováním geneticky modifikované Bt kukuřice v ČR 2005 - 2009. *Ministerstvo zemědělství* [online]. listopad 2009 [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/42167/Dosavadni_zkusenosti_Bt_kukurice_v_CR_2005_2009.pdf.

DRLÍKOVÁ, Jana. Česko coby trojský kůň pro geneticky modifikované potraviny. *Česká pozice* [online]. 6.1.2012 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/cesko-coby-trojsky-kun-pro-geneticky-modifikovane-potraviny-pt3-/tema.aspx?c=A120102_123258_pozice_42426.

EDWARDS, Chris. 10 Reasons the Farm Bill Makes No Sense. *CATO Institute* [online]. June 18, 2013 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.cato.org/publications/commentary/10-reasons-farm-bill-makes-no-sense>.

EFSA publishes initial review on GM maize and herbicide study. *EFSA* [online]. 2012 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://www.efsa.europa.eu/en/press/news/121004.htm>.

EFSA updates advice on environmental safety of GM maize 1507. *EFSA* [online]. 18.11.2011 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://www.efsa.europa.eu/en/press/news/111118.htm>.

FERRARA, Jennifer. Revolving doors: Monsanto and the Regulators. *Worldpress.com* [online]. 2005 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://frankenfoodfiles.files.wordpress.com/2010/10/ferrarafinal.pdf>.

Fiala, P.: Definice zájmových skupin. K některým teoretickým problémům politologického výzkumu organizovaných zájmů, *Politologický časopis*, roč. 6., č. 1, 1999, s. 52-59.

FIALA, Petr. Definice zájmových skupin. *Politologický časopis*. 1/99. Brno: Nadace Mezinárodního politologického ústavu, Dostupné z: <http://www.politologickycasopis.cz/cz/archiv/1999/1/>.

FREEMAN, E. Why Does Monsanto Patent Seeds? Part 1. *Monsanto* [online]. 9/30/2008 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.monsanto.com/newsviews/pages/why-does-monsanto-patent-seeds.aspx>.

Genetically Modified Organisms. *EFSA: European Food Safety Authority* [online]. 2014 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: <http://www.efsa.europa.eu/en/topics/topic/gmo.htm>.

GOLDENBERG, Suzanne. Diplomatic cables reveal aggressive GM lobbying by US officials. *The Guardian* [online]. 2013 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/environment/2013/may/15/diplomatic-cables-gm-lobbying-us>.

GUSTIN, Georgina. PCB case against Monsanto can move forward, appeals court says. *St. Louis Today* [online]. July 24, 2013 [cit. 2014-11-08]. Dostupné

z: http://www.stltoday.com/business/local/pcb-case-against-monsanto-can-move-forward-appeals-court-says/article_157256ca-d886-58a5-baaf-b46029f4201a.html.

CHRAST, Lukáš. Jak je to s geneticky modifikovanými organismy?. *Věda.muni.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <http://www.veda.muni.cz/vite/4580-jak-je-to-s-geneticky-modifikovanymi-organismy-dil-prvni#.VJlZEF4Cw>.

ISRAEL, Brett. Dirty soil and diabetes: Anniston's toxic legacy. *Environmental Health News* [online]. June 13, 2012 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.environmentalhealthnews.org/ehs/news/2012/pollution-poverty-people-of-color-day-6-diabetes>.

KOUBOVÁ, Dana. Zákaz MON810 ve Francii zrušen. *Informační centrum bezpečnosti potravin* [online]. 15.9.2011 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://81.0.228.98/zakaz-mon810-ve-francii-zrusen.aspx>.

KRAUS, L a M FADRŇÝ. Zásady reformy regulace lobbingu. *Sociologický Ústav AV ČR* [online]. [cit. 2014-12-25]. Dostupné z: http://frankbold.org/sites/default/files/publikace/zasady_reformy_regulace_lobbingu_eps_soc_ustav.pdf.

KRÍŽ, J.: *Právní regulace lobbingu ve vybraných zemích* [online]. 2010 [cit 2014-02-13]. Dostupné z WWW: <http://www.europeum.org/doc/pdf/kriz-lobbing.pdf>.

KUNŠTÁT, D. Instituce zprostředkování zájmů: strany a zájmové skupiny. *Naše společnost*. roč. 2006, č. 2. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/2006-2/institute-zprostredkovani-zajmu-strany-a-zajmove-skupiny>.

MARC, Julie, Odile MULNER-LORILLON a Robert BELLÉ. *Glyphosate-based pesticides affect cell cycle regulation*. ISBN 10.1016/j.biolcel.2003.11.010.

MARDEN, Emily. Risk and Regulation: U.S. Regulatory Policy on Genetically Modified Food and Agriculture. *Boston College Law Review*. 2003. Dostupné z: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2236&context=bclr>.

MAURER, Michael T. a Neil E. HARL. Obtaining Approval to Market GMOs in the European Union: College of Agriculture and Life Sciences. *Iowa State University*. 2005. Dostupné z: http://www.econ.iastate.edu/~harl/Maurer_Harl_GMO_paper.html.

NYE, J.S. Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis. *American Political Science Review*, 1967, vol. 61, no. 2, p. 417-427. ISSN 0003-0554.

OECD Transparency and Integrity in Lobbying, 2013, dostupné z: <http://www.oecd.org/corruption/ethics/Lobbying-Brochure.pdf>.

PETR, Jaroslav. EU mění předpisy. „Omylem“ schválila modifikovanou kukuřici. *Technet.cz* [online]. 22.6.2014 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: http://technet.idnes.cz/pestovani-gmo-v-eu-03u-veda.aspx?c=A140622_130559_veda_mla.

SÉRALINI, Gilles-Eric, Emilie CLAIR, Robin MESNAGE, Steeve GRESS, Nicolas DEFARGE, Manuela MALATESTA, Didier HENNEQUIN a Joël de VENDÔMOIS. *Republished study: long-term toxicity of a Roundup herbicide and a Roundup-tolerant genetically modified maize*. ISBN 10.1186/s12302-014-0014-5.

SHEETS, Connor Adams. Monsanto Boosted Lobbying Spending As ‘Monsanto Protection Act’ Backlash Raged. *International Business Times* [online]. October 22 2013 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.ibtimes.com/monsanto-boosted-lobbying-spending-monsanto-protection-act-backlash-raged-1436532>.

STRATILOVÁ, Zuzana. GMO bez obalu. *Ministerstvo zemědělství ČR* [online]. 2012 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <http://www.biotrin.cz/store/gmo-bez-obalu.pdf>.

SUGG, John. The Strange Case of Steve Wilson. *Reason.com* [online]. 2006 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://reason.com/archives/2006/05/05/the-strange-case-of-steve-wils>.

ŠIŠKA, Jakub. Geneticky upravená zlatá rýže zabráni hladu, zachrání zrak. Ale aktivisté jsou proti. *Reflex* [online]. 2014 [cit. 2014-10-13]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/veda/54353/geneticky-upravena-zlata-ryze-zabrani-hladu-zachrani-zrak-ale-aktiviste-jsou-proti.html>.

TRANSPARENCY AND INTEGRITY IN LOBBYING. *OECD* [online]. 2013 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/corruption/ethics/Lobbying-Brochure.pdf> Rejstřík transparentnosti. [online]. [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/transparencyregister/info/about-register/whyTransparencyRegister.do?locale=cs>.

Závěry EFSA ke studii o škodlivosti GM kukuřice NK 603. *Informační centrum bezpečnosti potravin* [online]. 30.10.2012 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://www.bezpecnostpotravin.cz/zavery-efsa-ke-studii-o-skodlivosti-gm-kukurice-nk-603.aspx>.

Televizní dokumenty

Korporace. In: *Youtube* [online]. 28. 04. 2013 [vid. 2014-10-05]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=-83VDfmdtJ0>

Svět podle společnosti Monsanto. In: *Youtube* [online]. 28. 08. 2012 [vid. 2014-10-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=buwb6TMahW0>

Ostatní internetové zdroje

An open door for GMOs? – take action on the EU-US Free Trade Agreement. *Corporate Europe Observatory: Exposing the power of corporate lobbying in the EU* [online]. 2013 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://corporateeurope.org/trade/2013/05/open-door-gmos-take-action-eu-us-free-trade-agreement>.

Annual Financials for Monsanto Co. *MarketWatch* [online]. 2014 [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://www.marketwatch.com/investing/stock/mon/financials>.

Biotechnology Outreach Funding Request. *WikiLeaks* [online]. 2010 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: <https://cablegatesearch.wikileaks.org/cable.php?id=09PRAGUE39&q=gm>.

CORPORATE EUROPE OBSERVATORY (CEO). *Brussels the EU quarter: Explore the corporate lobbying paradise*. Brussels, 2005. Dostupné z: <http://archive.corporateeurope.org/docs/lobbycracy/lobbyplanet.pdf>.

Čeští a američtí farmáři a potravináři se setkali s vědci. *Velvyslanectví Spojených států Amerických Praha* [online]. 8. října 2009 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z: http://czech.prague.usembassy.gov/konference_biotechnologie_2009.html.

EK povolila dovoz upravené kukuřice a ukončila moratorium na GMO. *Asociace soukromého zemědělství ČR* [online]. 2004 [cit. 2014-10-14]. Dostupné z: <http://www.asz.cz/cs/zpravy-z-tisku/roslinna-vyroba-puda/ek-povolila-dovoz-upravene-kukurice-a-ukoncila-moratorium-na-gmo.html>.

EKOLOGICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ A GMO. *Bioinstitut, o. p. s.* [online]. 2008 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: <http://www.bioinstitut.cz/documents/GMO-finalniverze.pdf>.

EU Register of authorised GMOs. *European Commission* [online]. 2014 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/food/dyna/gm_register/index_en.cfm.

Europabio [online]. 2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://www.europabio.org/>.

Food safety. *World Health Organization* [online]. WHO, 2014 [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: http://www.who.int/foodsafety/areas_work/food-technology/faq-genetically-modified-food/en/.

Frankreich: Neue Regeln für 'ohne Gentechnik'. *Agrarheute.com* [online]. 03.02.2012 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://www.agrarheute.com/frankreich-gentechnik>.

Genetic Engineering. *The Free Dictionary* [online]. 2008 [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Genetically-modified>.

Genetic Engineering. *TheFreeDictionary* [online]. 2014 [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Genetically-modified>.

Global Status of Commercialized Biotech/GM Crops: 2012. *ISAAA* [online]. 2012 [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://www.isaaa.org/resources/publications/briefs/44/executivesummary/default.asp>.

Got Hormones - Monsanto's GM hormones for cows cause controversy. *GMwatch* [online]. 2004 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.gmwatch.org/latest-listing/43-2004/931-got-hormones-monsantos-gm-hormones-for-cows-cause-controversy-5122004%20%E2%80%93%20zdroje%20se%20ov%C5%A1em%20li%C5%A1%C3%A1D>.

Greenpeace žádá zákaz „sebevražedného osiva“. *Greenpeace Česká republika* [online]. 2006 [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: <http://www.greenpeace.org/czech/cz/news/greenpeace-ada-zakaz-sebevra/>.

History of the Lobbying Disclosure Act. *LobbyingInfo* [online]. 2005 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z: http://www.lobbyinginfo.org/laws/page.cfm?pageid=15#_ednref11.

Kontroverzní GM hormon vynesl univerzitě 100 milionů dolarů. *Příroda.cz* [online]. © 2004 - 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.priroda.cz/clanky.php?detail=596>.

Maize 1507. *GMO Comapss* [online]. 2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://www.gmo-compass.org/eng/gmo/db/75.docu.html>.

Maize. *GMO Compass* [online]. 2010 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: http://www.gmo-compass.org/eng/grocery_shopping/crops/18.genetically_modified_maize_eu.html.

Monsanto Co. *InfluenceExplorer* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://influenceexplorer.com/organization/monsanto-co/6da92f051f974535aa77a41ef4801e82?cycle=-1>.

Monsanto Co. *OpenSecrets.org* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://www.opensecrets.org/orgs/summary.php?id=D000000055&cycle=2014>.

Monsanto: Influence / Lobbying. *Corporate Watch* [online]. 1996-2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z: <http://www.corporatewatch.org/company-profiles/monsanto-influence-lobbying>.

Politika EU v oblasti pěstování a dovozu GMO: otázky a odpovědi. *European Commission* [online]. 2013 [cit. 2014-11-11]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-952_cs.htm.

Polychlorinated Biphenyls (PCBs). *U.S. Environmental Protection Agency* [online]. 2013 [cit. 2014-11-06]. Dostupné z: <http://www.epa.gov/wastes/hazard/tsd/pcbs/about.htm>.

Polychlorované bifenyly (PCB). *Arnika* [online]. 2014 [cit. 2014-11-06]. Dostupné z: <http://arnika.org/polychlorovane-bifenyly-pcb>.

Query the Lobbying Disclosure Act Database. *The United States Senate* [online]. 2014 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z:<http://soprweb.senate.gov/index.cfm?event=processSearchCriteria>.

SCIMAC: *Supply Chain Initiative on Modified Agricultural Crops* [online]. 2014 [cit. 2014-12-24]. Dostupné z:<http://www.corporatewatch.org/company-profiles/monsanto-influence-lobbying>.

Společnost Monsanto. MONSANTO ČESKÁ REPUBLIKA. *Monsanto* [online]. 2011 - 2014 [cit. 2014-11-06]. Dostupné z:<http://www.monsanto.cz/spolecnost-Monsanto/>.

TI: *Co to je KORUPCE?* [online]. Praha : Transparency International, 2009a. 7.5.2009 [cit. 2014-02-17]. Dostupné z URL:
<<http://www.transparency.cz/index.php?lan=cz&id=441>>.

What is a PAC?. *OpenSecrets* [online]. 2014 [cit. 2014-10-23]. Dostupné z:
<https://www.opensecrets.org/pacs/pacfaq.php>.

What is Lobbying?. *AGRP: Association of Government Relations Professionals* [online]. 2014 [cit. 2014-12-23]. Dostupné z:<http://grprofessionals.org/about-lobbying/what-is-lobbying/>.

WikiLeaks: Za averzi ke GMO měla být EU potrestána. *EurActiv* [online]. 04.01.2011 [cit. 2014-12-01]. Dostupné z:<http://www.euractiv.cz/zemedelstvi0/clanek/wikileaks-eu-mela-byt-potrestana-za-odmitani-gm-plodin-008300>.